

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Seria nouă • miercuri, 9 octombrie 1991

41 (89)

Moartea celui drept variantă

Nici un cuvânt nu-nțelegi. Să mai spun
că pe mijlocul străzii
bitumul curge la vale?
magma lui răsturnată de-a dreptul din cer
să mai spun că se-aude vîind?

Vara e-n iulie. Ciinii de cîmp, insectații,
intră-n oraș pe tăcute, cu nările-n vînt,
podul numit al Avarilor sună fierbinte sub
labele lor.

Fără greș au simțit,
de trei ori fără greș, de departe, că-n mij-
locul pieții
leșul celui mai drept dintre noi
crește și geme din greu sub movila de
pietră.

Ciinii de cîmp, insectații,
chiar pentru el au venit;
cei ce fug de răcoarea și umbra pădurii
chiar pentru el au venit;
pentru el, din iubire, fac salturi prelungi,
pentru el se opresc și dau roată statuii
din parc,
pentru el au sărit peste ziduri. În cîte
feluri se pot sătura din viscerele lui și din
măduva oaselor lui,
în tot atîtea feluri și urlă. Știi de pe-acum
cine-l va prinde de gît,
cine întîiul va ști să răzbată cu botul
spre inima lui,
cine-i va rupe mai repede
coapsa de aur —
urletul lor s-a-nțepit pe-nțelesul oricui.
Numai spusa

fratelui tău, cel ce stă peste drum în
pătratul ferestrei,
vrei și nu poți s-o-nțelegi. Între tine și el,
bitumul curge cu spume la vale,
magma lui răsturnată de-a dreptul din cer
poartă corăbii pe roți de oțel,
cîrduri blindate și turnuri cu toată vederea
spre șesuri,

nici un cuvânt nu-nțelegi — gura lui
stă deschisă de ieri și-n lăuntru
limba i-o vezi cum lucrează cu spor,
limba lui, măscăriciul mărunt cu veșmint
stacojiu,
zvircolindu-se vesel și fără simbrie
între tavanele gurii și dinții
sfărimători.

Mircea Ciobanu

1 pagina 9:

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

In acest număr, reproduceri după picturi de Teodor Moraru

SENSUL MINERIADEI

Nu știu citiți din cei care au aplaudat victoria minerilor asupra guvernului Roman și-au dat seama că această victorie e una a la Pyrrus. E de sperat ca intelectualii să fi făcut parte din categoria celor care au realizat respectiva natură a căderii guvernului. Pentru că, deși motivată de greșelile guvernului însuși, această cădere s-a produs pe o cale străină de adevărata democrație a unui stat de drept. Vor spune unii că la ceva tot a fost bună recenta mineriadă: a înculcat mulți mii sentimentul că poate, la o adică, răsturna puterea. Numai că, privită cu atenție, întimplarea din 25—27 septembrie curent, dezvăluie o semnificație de rebeliune a unui grup iar nu de revoltă populară. E drept însă că grupul a rămas ascuns, lăsînd să vorbească doar armele lui, minerii. Asta e particularitatea acestei rebeliuni. O particularitate care sună cunoscută urechii noastre istorice, nefiind altceva decît tipica strategie comunistă a manipulării inocenților prin deturnarea nemulțumirii sociale spre un efect politic. Așa a fost în '29, așa a fost în '33, așa a fost în '45—'46, așa, lată, în '91. Niciodată în istoria României și nici în istoria Europei de est comuniștii nu au acționat pe față, indiferent dacă erau sau nu în legalitate. Obişnuința de a lucra ilegal, subversiv, le-a fost mereu a doua natură. Precum spune o celebră anecdotă, ei se ascundeau chiar și atunci cînd nu-i căuta nimeni. Folosindu-se de cei mulți ca de niște simple instrumente. Și ieșind la lumină numai în caz de izbîndă, cum o dată — dar pentru amar de vreme — s-a și întimplat.

Sensul de acțiune tipic comunist al mineriadei mi se pare, astfel, cît se poate de limpede. Motivul mai adînc al izbucnirii ei trebuie însă căutat în cele trei mari slăbiciuni ale guvernului Roman: lipsa de transparență în explicarea și aplicarea reformei, menținerea vechilor structuri și îngăduirea corupției. Fără acestea, strategia manipulantă a noilor vechi comuniști ar fi funcționat în gol și s-ar fi deconspirat din prima clipă. Așa însă ea rămîne doar o ipoteză, a cărei verificare ar putea deveni prilejul — așteptat de toată lumea — al eradicării surselor de totalitarism în România, pas necesar pentru democratizarea de fond a instituțiilor și vieții social-politice din statul de drept pe care ni-l dorim. Vom vedea curînd dacă noul guvern și legislativul vor ști să nu piardă acest prilej.

In paginile 8 — 9:

GRIGORE
HAGIU
INEDIT

In pagina 11:

ANSAMBLUL DE LA TIRGU-JIU

semn

Trecător prin fața lor

dar dacă mulți dintre noi nici nu mai vor să știe adevărul?

Trecoam într-o duminică prin centrul Bucureștiului și o persoană — e drept, cunoscută de la televizor — trecea cu glas tare în revistă ipotezele, punându-le și note de credibilitate, despre ultima, încă în curs, mineriadă. Nu mi le amintesc, pentru că văzusem citeva ore Marea Neagră în strălucitoarea-i singurătate de toamnă și mai eram, încă, acolo cu gândul. Îmi amintesc însă alteceva; la un moment dat — depășeam, cred, un grup de oameni, mai trecusem pe lângă alții, chiar pe lângă niște polițiști în uniformă — am auzit glasul unei femei „gata, gata, gata!” și apoi alte trei-patru glasuri, tot de femei, gîngurind la fel, dar în cor de data aceasta. Am realizat că ne somau să tăcem, să nu mai tot vorbim despre cele ce se întimplă, mai ales că ele, sigur aveau altă opinie. Dacă opinie se poate numi ceea ce au (în cap?) astfel de persoane, cele care în iunie 1990 îi aplaudaseră pe mineri. M-am uitat înapoi — cu scîrbă trecusem de ele — și am văzut că cenzoritele 1 scutiei particulare, private, nu erau adunate expres acolo, ca anul trecut, ci pur și simplu așteptau un autobuz și s-au potrivit la păreri, „gînd la gînd cu bucurie”. Nici nu le trecea prin cap, măcar o secundă, că n-ai voie — dacă vrei democratic, și astfel de produse ale socialismului pretind întotdeauna că o vor, e drept, sub forma edulcorată a „liniștii” — să te amesteci în viața celuilalt, iar o discuție pe stradă face parte chiar din viața particulară a celui care o poartă, nu e un discurs public, nu e o investigație la răscoală împotriva te miri cărei „emanată”, e pur și simplu o clipă trecătoare aparținându-i celuilalt. Cit de departe erau acele femei îmbătrinite, ale căror fețe m’-a fost silă să mă întorc să le privesc și rușine pentru ele că ar fi văzute de cineva, cit de departe sînt asemenea exemplare, totuși, umane de ceea ce se cheamă un om civilizată, cetățean al unei țări libere și democratice! Ceea ce făceau acele „doamne” în acele clipe nu era decît o tentativă, un început de cenzură. De bună seamă că ele nici habar nu aveau ce fac. Iși manifestau sîntant sfînta indignare în fața unor inși care își permiteau să se întrebă „dacă?...”, „de ce?“, „cine?” în timp ce pentru ele nu mai existau întrebări ci doar o certitudine nesfîrșită că tot ce se întimplă sub „emanate” este bine și nu trebuie să ne mai întrebăm noi, oameni mici de ce, dacă, cine... Erau produsele perfectionate ale „educației socialiste”, inși pentru care judecă altceeva, cel coțat la putere și cărora li se pare insuportabil ca cineva asemenea lor, picton pe stradă și nu în mășina neagră a c.c. al f.s.n., să-si permită să aibă păreri, mai ales alte păreri. Un exercițiu îndelungat le extirpase acestor femei creierile gînditoare, lăsîndu-le în loc, probabil, o materie moale, ușor modelabilă cu degetele brutale, grosolane, ale unei puteri de extracție comunistă, de extracție d’catorială. Aceste femei ar fi vrut să tăcem, cu toții, pentru totdeauna, să ne transformăm în niște morți vii, însuflețiți doar din cînd în cînd, cînd „l’escu avare, soarele răsare” și atunci doar sub forma impersonală a unui cor dirijat, dirijabil de undeva din umbră, unde ochii noștri nu ar fi pătruns dar de unde s’mulacrele noastre de minți ar fi recepționat semnalele simple, ca pentru animale. Aceste femei orătau, de bunăvoie și, acum, neslute de nimeni pentru o stare de pre-animalitate. Treaba lor. Dar ce era mai grav era faptul că ar fi vrut să fim cu toții ca ele cu capetele fugulate sau din contră, turtite, și, în fapt, ceea ce era nepus de grav era că aceste femei care gîngiau în cor pe trotuarele însoțite ale Pieței Universității, nu vroiau să afle adevărul, nu făceau nici o tentativă personală în acest sens, ba încercînd să ne impună și nouă, celorlalți moartea lor spirituală.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Vinovățiile d-lui Roman

Ultima sosire a minerilor la București a fost cauzată în primul rînd de nemulțumirile sociale produse de guvernarea Roman. Este greu de crezut altceva și departe de mine gîndul de a lua prea în serios dezvoltările d-lui Voican Voiculescu. Atît Alexandru Paleologu, cit și Dumitru Tepeșneag l-au caracterizat pe senatorul de Buzău, drept un exaltat mistic, dornic mai curînd de a face dreptate cu mitraliera decît cu ajutorul legilor. Rețeaua clandestină descrisă de dl. Voican mi se pare a fi rețeaua legală a fostilor activiști comuniști rămași să funcționeze în aproape toate posturile impor-

tante ale țării, de la administrație pînă în Parlament. Lor li se adaugă securitatea, ofițerii-politrucci din armată, cadre din fosta miliție. Toți aceștia consideră — și au dreptate — că au dus-o mîi bine sub Ceausescu. Aflați practic la toate nivelurile societății, incurajați de ideologia revistelor extremiste care cer o grabnică restaurație, această rețea legală este principala vinovată de neaplicarea legilor sau aplicarea lor în mod arbitrar, ceea ce, în starea de sărăcie în care ne aflăm, conduce la nemulțumiri sociale profunde. Practic, dl. Roman, atît de neclintit o vreme, a fost obligat să-și dea demisia de către această mafie pe

care chiar domnia sa a incurajat-o și pe care F.S.N.,-ul s-a sprijinit tot timpul și o face în continuare.

Nu trebuie neglijat însă, din „raportul” Voican, rolul nefast jucat de revistele România Mare și Europa. Îndemnid permanent la ură națională; ele au canalizat nemulțumirile spre xenofobie. Toată lumea i-a putut auzi pe mineri declarînd în emisiunea d-nei Jeana Gheorghiu că au venit la București pentru a-i da jos pe jidani din fruntea țării. Ca și cum dacă dl. Roman ar fi fost român curat nu ar fi făcut aceleași greșeli.

Căderea d-lui Roman nu poate fi o bucurie decît pentru prosti. Răfuielele care vor urma la cel mai înalt nivel vor arunca țara într-o criză de mari proporții, care va bloca pentru mult timp evoluția țării spre democrație.

Singura soluție în acest moment rămîne cea cu care dl. Băcanu își încheie invariabil articolele. Toată lumea o cunoaște, așa că nu o mai repet.

Ștefan Agopian

P.S. Biroul de Presă al Președinției condamnă ziarul R.L. pentru atacuri violente împotriva d-lui Ilescu, confundînd critica cu atacul. Recomand d-lui Ilescu și celor din jurul dumisale să citească România Mare. Vor afla de acolo că un betiv ne conduce țara. Betivul este dl. Ilescu.

dictatura personală

Lupta cu nesimțirea Puterii

care individ trebuie să-și deopere propriile căi de evoluție, după revoluție putînd să pedaleze pe respectarea oricărei pretenții legate de drepturile universale ale omului, în definitiv: dar o țară? O țară nu trebuie să-și redescopere și redefiniească propriile căi de evoluție? Cîtă vreme condițiile particulare și consecuența întregii noastre vieți personale în general ar trebui să fie orientate de valorile fundamentale cu care ne naștem, ele ducînd la stabilirea structurii personalității fiecăruia.

Sincer, pe o asemenea cale de evoluție, după derularea e evenimentelor dramatice din 25 — 27 septembrie 1991, nu am nici un chef să mai fac nimănui morală. Odată ce am ajuns să fiu obligat să accept, tacit, violența străzii, singura eficientă în acest moment pentru români în lupta cu nesimțirea Puterii. O putere deloc impresionată de pacifismul atîtor și atîtor manifestații postcomuniste protestatare ale străzii, de a Putere lipsită definitiv de capacitatea de a da substanță promisiunilor unui dialog... Nu mă sperii de cele ce

soun: deoarece violența străzii a fost perfect instrumentată de provocatorii Puterii și, deci, Puterea e singura vinovată... Strada, încă o dată, acum, de 25—27 septembrie a fost permanent incitată să pornească la luptă, să-și răzbuie primii sacrificiți, morții și răniții ochiți, manifestații pașnice, să-și caute pietre și bite, să confecționeze sticle incendiare, invătuînd pe loc rostul ridicării unei baricade...

Feșiți cu miinile goale inițial în stradă să protesteze, în fața atacului violent al forțelor de reprimare ale Puterii manifestații se lasă furati de invitația la luptă și reacționează ca atare, cum pot, neechipați, mai întii cu fluierături și injurături la primele împuscături cu proiectile pline de gaze lacrimogene, apoi cu ce obiect apucă: o luptă primitivă din partea manifestațiilor, firește, ei nefiind pregătiți să înfrunte o armată polițienească (plătită chiar de „poporul” atacat acum în stradă), din ce în ce mai bine pusă la punct... Dar asupra evenimentelor din 25—27 septembrie 1991 voi mai avea ocazia să revin: cu atît mai mult cu cît ele sunt reversul tragic al evenimentelor din 13-15

ieunie 1990, al înăbușirii în singe a „golaniilor” anticomuniști protestatari ai Pieței Universității...

Mai jos continuînd povestea celor doi „golani” ai mei, personaje ale Zonci Libere de Neocomunism, victime ale forțelor obscure din slujba Puterii, doi „golani” ce mi-au cerut să le fiu naș religios, după ce s-au căsătorit anul acesta, la primărie, de Ziua Regilor României — pe nepusă masă, cu noaptea în cap. Mda... Făcîndu-se în așa fel totul că în duminică, 19 mai m-am trezit luat la braț de s... și pus în stare de funcționare, în postură inedită, păpușă cu cheie...

Vă amintiți? Bărbierit cu o lamă veche, somnoros, mirat că poate să mi se întimplă așa ceva, vin acasă la mirii-„golani”: unde salutăm invitații-„golani”-ai Pieței-Universității și unde soția mă înghiontește că uite ce bine arată mirii, imbrăcați în alb amîndoi, pregătiți să intre cu decență în biserica ortodoxă, nu cu mine, imbrăcat în blugi și fără cravată, dormind pe picioare, „hel, vrei să te trezești odată?, a dat de ziua demult, mai schimbă și tu o vorbă cu lumea, mai zîmbeste”...

Ți-ai găsit! Ce-mi trebuia mie să fiu naș religios. Mare timpenie, dumnezeule... Mai departe... Mai departe avînd să ne jucăm rolul, să ne urcăm în taximetru, unii în brațele altora și să căutăm biserica unde eram așteptați de un preot-„golani”, neavînd nimeni idee cam pe unde ar putea fi ea: spunînd soferilor doar că țineți-vă după miri, trebuie să ajungem la biserica din strada Sapienței, colț cu Vigilenței, vă dăm cuvîntul de onoare că nu glumim, Sapienței colț cu Vigilenței, pe unde naiba o fi?

Liviu Ioan Stoici

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU: „Cu certitudine, venirea minerilor a fost determinată de mizeria materială în care ei — dar nu numai ei — se afundă pe zi ce trece. O mizerie care în cele din urmă le-a deschis ochii și i-a obligat să înțeleagă că sursa răului continuă să o constituie comunismul, sub îndiferent ce mască s-ar ascunde nomenclaturii care conduce și astăzi țara.” (România liberă) ● FLORIN IARU: „De data aceasta, n-au mai fost întîmpinați cu flori și cu îndemnuri isterice de «Omoriți-i!» sau «Tu-i mama lui de legionar, sparge-i capul!», n-au mai fost răsplătiți cu articole elogiatoase în presa oficială, și nici cu mulțumiri prezidențiale.” (Cotidianul) ● ROMÂNIA LIBERĂ: „Ieri, România a avut un președinte?” (România liberă) ● LIBERTATEA: „Mineriada a IV-a — împotriva Puterii”; „Noi «batalioane cu lămpașe» sosesc în Capitală. Cîteva sute dintre ei vorbesc ungurește.” ● ION BECHERU: „Subliniem că majoritatea ocupanților celor două trenuri a dat dovadă de seriozitate vandalismul de la Craiova fiind opera regretabilă a unui grup restrîns.” (Curierul românesc) ● GILDA LAZĂR: „La Palatul Cotroceni. Timpuri grele.” ● CATAVENCU: „A băgat halva la Cotroceni.” ● DORU LIONĂCHESCU: „Dumnezeu nu bate cu parul, bate cu mineri”, a concluzionat ieri un mucalit, privind stupefiat, alături de noi, defilarea detașamentelor mineresti de asalt către sediul Guvernului.” (Tineretul liber) ● TIA ȘERBANESCU:

„Anul trecut, studenții... Anul acesta, minerii...” ; „Astăzi, ironia sau mai exact tragedia sorții face ca mînerii din 14—15 iunie să trăiască iadul studenților din 13 iunie. Diversiunea se amplifică în jurul lor, căci la astă ne pricepem de minune.” (România liberă) ● IOAN LASCU: „...«jos comunismul» nu a însemnat din păcate decît «jos Ceausescu», iar cei care au luptat pentru libertate asistă interziși și umiliți la luptele pentru putere. Pentru că așteptata domnie a legii este suplinită de domnia bunului plac” (Tineretul liber) ● NICOLAE PRELIPCEANU: „Ce au de spus acum ziarele feseniste, mai ales «Azi», căci nu credem că-și vor părăsi brusc «baza de masă»...” (Cotidianul) ● AZI: „La București — un puci comunist!”; „Farișelismul celor ce-i admiră pe mineri”; „Cine regizează ediția de toamnă a mineriadei?”; „Alianța Civică se simte ACUM bine?”; „Cît de întimplătoare este apariția «guvernului din exil» din Budapesta?” ● ADRIANA TIGĂNILĂ: „Deocamdată, din păcate, mineri au ajutat doar la «împlinirea» unor jocuri politice murdare. Subterane.” (AZI) ● LIANA ȘEGA: „Deci A.C. a ieșit la luptă, părăsind pozițiile subterane, atît de bine camuflate prin declarații. Instigarea la violență, în fața întregii prese românești, nu mai poate fi trecută sub tăcere și sper că nici nu mai poate fi «iertată» de indulgența noastră procurată.” (AZI) Are fantezie doamna Tigănilă... ● FLORIN DIACONU: „Budapesta n-are nici o responsabilitate?”

(AZI) ● MARIN BADEA: „Punerea în scenă a fost o reușită.” (AZI) ● LUCIA VERONA: „Oare acțiunea minerilor este o încercare de puci à la russe? Sau un scenariu hollywoodian?” (AZI) ● NELI LUCHIAN (pe pagina I-a), GHEORGHE NICULIȚĂ (pe pagina a II-a): „Fudul un miner etalează un scut și o casCA Capturate de la un polițist. Cei din jur îl admiră. Un țigan îl sfătuieste să spargă scutul cu toporișca, o tinără ride cu gura știrbă și-și trage casca pe urechi, dar minerul hotărâște să-l ia acasă să-și facă prășele pentru cutite.”; „Să fim atenti domnilor demonstrații și politicieni obscuri ce vă aflați în spatele lor! În timp ce aici în inima țării se cere decapitarea statului de drept — jos Președintele, demisia Parlamentului (a Guvernului a fost obținută), la frontiera de vest a patriei, o țară vecină a masat puternice forțe — dotate cu cele mai sofisticate arme!” (Libertatea) ● AMBIDEXTRU: „Domnul Victor Atanasie și-a pus inima în ghips...”; „Experiența D-sale a atras opinie publică atenția că ghipsul e un material extrem de blocant.” (Libertatea) Ha-ha-ha-ha!... ● B.D. și D.H.: RAHA-TUL. Cofet subțire de serai și minaret, consumat zilnic, cu mare poftă și într-o formă specific ghiaurească, de către mulți oameni mari ai zilei de azi.” (Cațavencu) ● REDACȚIA: „Cît despre domnii Ilescu și Roman, noi i-am certat, noi îi împăcăm.” (România Mare) ● BARICADA: „Un nou loc de muncă pentru Petre Roman.”; „Fii cuminte, Petrică!”; „Președ ntele plătește încă o poliție.”; „Bita cu două capete.” ● DECLARAȚIA PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI PRIVIND EVENIMENTELE DIN CAPITALĂ: „În Piața Victoriei, pe Bulevardul Magheru și în Piața Universității au mai rămas în să indivizi care vor să profite de situație pentru a instaura debandada în Capitală”.

Petre Stoica

Un popor „arhipolitic“?

„A face provine din a fi
Cum ești, așa faci.“

VICTOR HUGO

Succesul îndepărtării unui pericol depinde în foarte mare măsură de momentul ales pentru îndepărtarea lui; ca atunci când ochind o țintă mobilă, o așteptare prea mare pentru a trage poate duce la eșec. Tot ca un pericol poate fi definită alunecarea multora, prea multora dintre noi în capcana politicii, această „gorilă“ (cum o numea Rebreanu) a existenței noastre.

Intrebarea este cum se poate îndepărta acest pericol și — poate mai important — cum se poate îndepărta pericolul unei proaste politici, unei politici defavorabile ție și/sau celorlalți?

Nu se poate calcula și deci cunoaște exact raportul dintre cei care fac și cei care nu fac politică, la scara unei țări. Nu se poate face un astfel de „recensământ“ politic. Apoi mulți nici n-ar recunoaște, considerând, poate, că a face politică este defect, iar noi, oamenii avem defecte de defecte: cele pe care le recunoaștem și celelalte... Pe de altă parte, unii — de „tip Jourdain“ — fac politică poate chiar din „fașă“ dar ei nici la cele mai înaintate virste nu știu că (sau ce) fac (sau poate doar se fac?). Pe acești „distrați“ sau „amnezici“ politic i-aș privi sau chiar asculta amuzat dacă n-ar exista și alții, de același „tip“ (pretins), formulat mai sus, pe care i-aș numi „cleptomani politici“ și care culmea, vor să te conducă și susțin că-ți vor și binele!

Sînt convins că în ceea ce ne privește pe noi, românii, raportul de care vorbeam este supraunitar. Să nu privim însă acest lucru ca pe o schizmă sau ca pe o catastrofă; bineînțeles fără a neglija însă implicațiile pe care le presupune această „stare“ de popor „arhipolitic“, pentru că de fapt aceasta constituie propria noastră schiză (squeeze).

Cauzele acestei schize ar fi două, care vom încerca să le analizăm. Dacă s-ar putea face o „radiogramă“ a celor care „fac“ politică, s-ar putea separa — cel puțin — cei „apți“ de cei „inapți“ pentru o astfel de „meserie“. „Inapți“ îi numesc pe cei cu adevărat apolitici, pe cei nechemați, pe cei pentru care această „artă“ — pentru că de la un anumit nivel, politica (în special diplomația) este o artă — prezintă

taine nenumărate. Din păcate nici în această „categorie“ a celor care fac politică, nu se poate determina raportul dintre cei care se pricep și cei care nu se pricep la politică.

Mergînd cu analiza mai departe, a doua cauză a schizei o constituie sensul, țelul politicii celor care o fac; dacă ea este făcută (sau cel puțin există intenția să fie făcută) pentru binele lor sau pentru binele întregii societăți.

La cei care fac prost politică, aproape că nu mai contează sensul, sau „semnul“ (pozitiv sau negativ) politicii lor, rezultanta fiind un bluf, care se adaugă din păcate componentei negative a celei de-a doua cauze. Impactul cel mai de temut pe care îl simțim este produs însă de diferența politică bună — politică proastă a celor care știu să facă politică.

Astfel, politica ne apare ca un joc de bridge în care doi jucători fac politică bună și doi politică proastă, doi o fac bine și doi o fac prost. „In-diferent“ care ar fi „axele“ cel care face prost o politică bună este „mortul“ singurul „jucător“ cu adevărat necesar fiind cel care face bine o politică bună, adică acel „interpret“ — care știe să cînte și are și voce — lipsă din „clasificarea“ făcută de un compozitor celebru.

„Arbitrul“ acestui „joc“ este desigur electoratul, mai mult sau mai puțin „certificat“...

Pentru acest „Scaun“ ar trebui să se ducă „lupta“ dintre partidele politice, dintre oamenii politici, acum și în viitor.

Și dacă propriu-zis nu putem cunoaște viitorul, îl putem totuși pre-găti. Trecutul cuprinde toate cauzele vieții prezente; viitorul se naște din evenimentele actuale, iar acestea la rîndul lor, cît timp sînt încă în curs de desfășurare, nu pot scăpa în genere de influența acțiunii și eforturilor noastre care ar trebui să conveargă, pe cît posibil, — pentru că în mod fatal diferim și vom diferi veșnic unii de alții (în concepții, credințe și metode) — spre un singur acord („consens“) posibil: reunirea în jurul unor lucruri intrate definitiv în conștiința omenească, ideile de **justiție, libertate și adevăr**

Alt pericol însă, pericolul acestei „reuniri“, ar veni în acest caz din partea unei „Solidarizări prin eroare“ așa cum a fost explicată de M. Eliade (Fragmentarium 1939).

E de preferat să pierzi o dată decît să greșești mereu...

M.B. Lupescu

Reclamație la reclamă

N-am obosit să mă gîndesc ce înseamnă reclama de la televiziune, și n-am renunțat să-mi scriu părerea.

Deși recunosc că reclama ajută comerțul, chiar dacă n-o fi sufletul lui, cum spune dictonul, pe mine, recomandarea prea insistentă a unor produse mă îndispune și mă îndepărtează de ele; nu înseamnă că am o fire sucită dacă le ocolesc în loc să le dau preferință. Pentru mine, cred că și pentru alții, reclama e, cel mai puțin uneori, cam suspectă. Admit că o marfă nouă trebuie anunțată, doar atît, pe urmă se impune singură, dacă merită; a repeta zi de zi aceeași recomandare e un fel de a spăla creierul oamenilor. Și apoi să nu uităm că reclama, foc de scumpă, o plătește cumpărătorul.

Înainte de război, cînd ziarele apăreau în douăsprezece sau douăzeci și patru de pagini — și chiar mai multe cu ocazia sărbătorilor, o bună parte din spațiul lor era ocupat de reclame, de la mica pînă la marea publicitate. Rostul acestora nu era totdeauna de natură comercială. Malaxa nu avea nevoie să cumpere o pagină întreagă de ziar, cu sute de mii de lei sau cu milioane, pentru a ne arăta locomotiva provenită din uzinle lui, ca să atragă astfel clienții, ea fiind vîndută Căilor Ferate înainte de a fi pusă în fabricație; cumpăra bunăvoința ziarului, să nu pună întrebări inoportune, de pildă cît era prețul de cost și cel de vînzare, cu alte cuvinte, ce pierdea statul în această afacere.

Un oficiu farmaceutic, deținător al monopolului la importul de medicamente, a plătit cinci milioane pentru o pagină de ziar, cu reclama unui balsam al rinichiului. Fără această ofrandă făcută ziarului, putea să aibă necazuri cu fiscalul, cu ministerul sănătății, cu al comerțului, și cîte altele.

Cartea de telefon, mai voluminoasă decît cea de astăzi (care?), se tipărea de două ori pe an și se trimitea gratuit abonaților. Numărul acestora nu cred că reprezenta mai mult de zece la sută din cîți sînt în deceniul nostru; volumul mare al cărții nu se datora lor, ci paginilor lor de reclame. Dacă n-aveam treabă mă uitam la ele, unele erau distractive, sau instructive, dacă mă grăbeam căutam numărul dorit și-mi vedeam de ale mele. La fel și cu ziarele; nu mă obliga nimeni să citesc reclamele, iar paginile ocupate de ele deveneau, gratis, hîrtie de împachetat, de aprins focul, sau de șters geamurile.

Nu la fel se întîmplă cu televiziunea; dacă te interesează o emisiune, vrei, nu vrei, suportă și intrusiunile comerciale, n-ai ce să faci, așa e în toată lumea, nu poți sări paginile, vreau să spun nu poți să închizi ochii, fiindcă nu știi ce urmează.

Să fiu drept: unele reclame sînt atractive, se datoresc unor oameni de meserie, cu bun simț și cu simț artistic. Le privesc cu plăcere prima oară, chiar și a doua oară, unele de mai multe ori, cele cu peisaje frumoase sau cu femei ispititoare, pînă ce, deodată, simt că mi se face lehamite. Nu pălesc la fel ca mine cei care le acceptă și le programează? Iar cei care le plătesc nu-și dau seama că de la un punct înainte își fac un deserviciu? Că își atrag dezaprobare și injurii?

N-am să citez firme, nu vreau să le popularizez și eu fiindcă m-am săturat de ele ca de mere acre. Cît despre reclamele neghioabe, în deplinul înțeles al cuvîntului, inestetice, grotești, scandaloase, cum de le acceptă televiziunea?... Actori și regizori ratați, sau improvizati! Veleitari! Speră ei să se lanseze pe această cale, să rupă inima tîrgului? Mai bine și-ar rupe gîtul!

În afară de reclamele care răpesc atît de mult din spațiul de emisiune, dar care să admitem că aduc bani instituției, deși aceasta ar trebui scutită de asemenea negustorie, televiziunea mai pierde și în altfel din timpul ei atît de scump — și aici ies puțin din subiect: cu subtitluri de care nu avem nevoie, căci ne interesează nu eticheta ci cuprinsul; cu pauze lungi, subliniate de muzică sau mersul ceasului electronic, ale cărui cifre, proiectate pe ecran, arată cum se pierd minutele; (uneori se invocă necesități tehnice; nu-i admisibil!) Și apoi genericele! Generice lungi, plicticoase și inutile; cine le socotește capodopere, ca să le păstreze atîta vreme?... Ce nostalgici îmi sună azi în ureche muzica suavă și în același timp dramatică, fiindcă prefața mersului revoluției la începutul ei, însoțind scurtul generic al programului de Actualități, așteptat de noi cu sufletul la gură, în timp ce afară se auzea focul mitralierelor. (E înlocuită cu o arie săltăreață, de grădiniță). Vechea melodie se mai aude și acum, la emisiunile secundare de Actualități, și îmi rupe sufletul, unde stă, refugiat și rănit, gloriosul decembrie.

Radu Tudoran

minimax

Clarificări

Conducătorii nu sînt, cel mai adesea, niște cugetători, ci niște oameni de acțiune. Sînt puțin clarvăzători și nici nu ar putea să fie, clarviziunea ducînd în general la îndoială și la inacțiune. Ei se recrutează mai ales dintre acei nevrozați, surescitați, semi-alienați care rătăcesc în zone vecine cu nebunia.

(Gustave Le Bon)

Aparent, noul raid al minerilor din Valea Jiului prin București s-a încheiat printr-un happy end atunci cînd, într-o frumoasă duminică, seara, la Palatul Elisabeta, cei doi lideri ai Puterii au ciocnit o cupă de șampanie spre liniștirea românilor de pretutindeni. S-o fi întîmplat oare, cu acel prilej, ca vreunul dintre invitații la cocktailul prezidențial să verse o picătură, potrivit datinei străbune? Nu se știe. Nu s-a văzut. Și, în definitiv, n-au fost decît trei morți. În schimb, ceea ce se vede și se aude, este că, acum, acolo sus, chiar foarte sus, lupta pentru putere a izbucnit la suprafață.

„Cine v-a adus, nefericîți copiii al durerii și întinerului?“, întrebă în jargon tineresc Azi. (Acum sînt neferi-

ciți copiii ai durerii, anul trecut erau clasa muncitoare cu conștiință civică.) Răspunsul partidei Roman este fără echivoc: comuniștii. A fost un puci comunist. Cam ca la Moscova, dar lucrul pe dedesubt, de jos în sus. Răfuiala mai veche cu dl. Alexandru Birlădeanu este la ordinea zilei. Odată, însă, aruncată această petardă (nu este grenadă, ci doar o petardă), suflul exploziei nu putea să nu ajungă pînă la dl. Ion Iliescu. Logic. Președintele — s-a scris în cotidianul F.S.N. — a făcut un pact cu însuși conducătorul atentatului la siguranța statului. Asta pentru că premierul și-a prezentat mandatul iar președintele i-a primit... demisia! Zimbînd înțelegător, Dl. Ion Iliescu rezolvă disputa: eh, c'est un jeu de langage iar comunicatul semnat împreună cu dl. Miron Cosma a fost așa, un fel de compromis ca să-i liniștească pe mineri. Să demisioneze dl. Roman?! Niciodată! Pentru ca susținătorii premierului, adică ex-premierului, să înțeleagă încă mai bine cum stau lucrurile, tot Azi le face cunoscută opinia unui reporter al B.B.C. (firmă serioasă, ce naiba), tehnoredactorul de serviciu folosind majusculele, să vadă bine și cei ce și-au rătăcit ochelarii: „SĂ ȘTIȚI CĂ TOT OCCIDENTUL ESTE

IMPOTRIVA VOASTRĂ, NU ROMAN TREBUIA SĂ CADĂ. ÎNTREG OCCIDENTUL AVEA ÎNCREDERE ÎN EL. DE ILIESCU TREBUIA SĂ SCĂPAȚI. VEȚI AJUNGE ÎNAPOI LA COMUNISM FĂRĂ ROMAN, O SĂ VEDEȚI!“ (Dacă numai asta este condiția pentru a nu ajunge înapoi la comunism, putem fi cît se poate de liniștiți, căci dl. Roman este și va mai fi cu noi.) Dur, contraatacul din partea cealaltă vine prin intermediul directorului S.R.I. care de mult a informat despre amplificarea nemulțumirii sociale. Cît despre amestecul din afară, n-au existat nici un fel de informații, la fel după cum tot scorneală a fost și mult trîmbițată (de Adevărul indeosebi) implicare a regelui Mihai. Declarațiile d-lui Virgil Măgureanu provoacă minia parlamentarilor fesenști, domniile lor (la fel ca altcîndva, altcîneva) neînțelegînd că, într-adevăr, poporul se poate revolta. Minerii?! Nu se poate! Cuvîntul de ordine dat de șeful fesenștilor a fost cît se poate de clar: „Și-am afirmat tot timpul, și ceea ce am spus la Parlament, că marea majoritate nu cred că sînt mineri.“ Într-un cuvînt, trădare! S.R.I. l-a dezinformat pe primul-ministru punîndu-l în situația de a fi luat prin surprindere iar apoi, la fel de grav, domnia sa a fost tot timpul confruntat „cu imposibilitatea de a utiliza într-adevăr, în raport de gravitatea violențelor, metodele care se impuneau“. (Apropo de metodele folosite și de imaginea României în lume, episodul cu scutierii care căsăpeau un om singur și rănit este antologic.) Așadar, nu numai S.R.I. a trădat ci și M.I. Cine

ești dumneata d-le Doru Viorel Ursu? Trădare, trădare și iar trădare. Al treilea fiind dl. Victor Atanasie Stănculescu. În fine, pentru ca telespectatorii să rămînă definitiv cu gura căscată, metafizicianul elitoridian a mai plesnit o tiribombă, bună și pentru a i se motiva absențele de la ședințele senatului. Brava scenariu! Cu o singură chichiță. Să cumperi un grup de teroriști, chiar și autohtoni fiind ei, cu numai o biată sută de mii de lei, pe inflația asta, nu ține. Prinzîndu-se, dl. Hamza a reacționat cu vioiciune și, prompt, ne-a prezentat dezmințirile d-lui Cazacov. Tragedia transformată în farsă grotescă.

Pe de altă parte, o fi fost, n-o fi fost un puci comunist, dar sigur este că presa dintr-o anumită parte și P.A.C. poartă cea mai mare răspundere. Dintr-acolo ne vin toate nenorocirile și dezinformarea și diversiunea și incitarea la violență și trădarea de țară. Păi dacă acum minerii cîntau „Imnul golaniilor“, și povesteau cum au fost pîcăriți anul trecut, nu e limpede cine i-a incitat? Mă rog, se mai joacă și ceva tenis politic, Roman versus bătrînii comuniști, dar ei folosesc — a precizat dl. Paul Șoloc — o grenadă dezamorsată, în timp ce P.A.C. e chintesența extremismului. Asta este una din-

Șerban Lanescu

Continuare în pag. a 4-a

Luceafărul

3

Dimineața poetului

Cartea de anvergură teoretică a lui Eugen Simion este **intoarcerea autorului**, cea mai citită este, probabil **Timpul trăirii, timpul mărturisirii** (jurnalul parizian, 2 ediții), dar cartea de care numele său e legat întotdeauna este **Scriitori români de azi**, din care au apărut deja patru volume. Această uriașă construcție, de circa 2000 de pagini, imposibil de caracterizat prin formule precise și care, nefiind propriu-zis istorie literară, scapă inșeși determinărilor de istorie literară, consacră deopotrivă literatura postbelică de până la '90-ști și personalitatea autorului acesteia sinteze. Eugen Simion este atât de prezent în aceste pagini, nu rareori ocultând (valorizând!) opera unor autori, încât, dacă e vorba de o istorie literară aici, aceasta este o istorie a causeriei critice, nu a literaturii în sine.

Pagini memorabile, de o mare subtilitate a divagației (dând aspectul de curs vorbit, ce reamintește de prelegerile universitarului), se îmbină, la limita imprezibilului, cu analize amănunțite ale uneia sau alteia dintre cărți. Portretul autorului în cauză rezultă dintr-un mozaic de sugestii, afirmații, aluzii, incidente, comparații și interpolări. Practic, se face o istorie literară a subiectivității critice dirijate spre o concluzie nenumită dar pe care cititorul ar trebui să o poată deduce și singur. Este aici nu atât un mod de a fonda elegant, cât de a lăsa la lectură satisfacția intactă celui ce descifrează

amalgamul de semne critice. Deși afirmă, în cazul majorității autorilor, „aceasta este cea mai bună carte a lui X”, criticul nu și propune niciodată o valorizare i-mediată, salvându-se astfel de vetustețea diagnosticelor de manual, capcană în care cad aproape involuntar cei mai mulți dintre cercetătorii literari. De asemenea, se evită, în mare măsură, senzația de monotonie și predictibilitate care caracterizează multe din tentativele de înscriere a fenomenului literar în sistem(e). Unul din meritele lui Eugen Simion este, de altfel, și acela că, deși nu și ascunde deloc preferințele personale (Preda, Nichita Stănescu, unii '80-ști) nu le absolutizează dogmatic. Ca urmare, va comenta și, mai ales, se va exprima pe sine cu egal farmec și în raport de opera unor autori vizibil indigesti.

Aspectul de **work-in-progress** este evident, dacă se urmărește fie și numai sumarul în continuă metamorfoză al volumelor luate în parte și al ciclului privit în ansamblul său. Oricâte reproșuri i s-au adus în legătură cu „ignorarea” sau „expedierea” unui scriitor sau altul edificiu propus este invulnerabil cât timp autorul nu declară nicăieri apodictic funcționarea sa în chip de structură critică / istorică / monografică / bibliografică exhaustivă. Senzația de devălmășie, produsă de frecvențele completări, addende sau reintegrări care survin de la un volum la altul este risipită dacă se iau în considerare elementele fundamentale ale construcției. E. Simion reușește, adesea,

să se apropie de raportul optim între teorie și afectivitate. Harta geografiei livrești, cartografiind și terenuri virgine, zone albe, nedefinite, dar și focare de literatură în continuă expansiune, rămâne funcționar un document umoral al inefabilului. Să nu uităm, literatura se definește cel mai bine prin ceea ce scapă rigorii axiomatice, este, dacă vreți, un continuu efort de adaptare la atemporalitate și o perpetuă omniscentă care se neagă și, chiar, se devoră cu pasiune. Renunțând la o sistematică de ansamblu, la conturarea unei paradigme de tip mendeleevian și oprindu-se pe indelete asupra diferitelor nuclee de sens, criticul nu mai forțază literatura să se încadreze în scheme pre- sau post-stabilite. Ceea ce, aparent, se pierde în rigoare, completitudine sau precizie științifică, este înfinit răscumpărat de viabilitatea textului propriu-zis, de valabilitatea sa, neimpusă contextual, fecundă a analistului, care nu mai este prelungirea unui bisturiu din care picură cerneala tipografică. Dacă despre **Istoria...** lui Călinescu s-a spus, până la conturarea unui truism obsedant, că poate fi citită ca un roman, despre ciclul lui Eugen Simion s-ar putea, în replică, afirma că reprezintă dimineața poetului

Dan-Silviu Boerescu

povestea vorbeli

„Propoziția este o imagine a realității“

Una dintre marile cărți ale secolului, apărută acum în versiune românească, **Tractatus logico-philosophicus** al lui Ludwig Wittgenstein (traducere, cuvânt introductiv și note de Alexandru Surdu, București, Humanitas, 1991) — marchează un moment important în istoria filosofiei și a logicii și — deși lucrul nu e poate pomnit la fel de des și de clar — a lingvisticii generale, a teoriei semantice. **Tractatus...** cuprinde multe pagini determinate de persistența citorva întrebări fundamentale ale teoriei limbii, — dintre cele care se pun rar și rămân fără răspuns. Pentru filosofia limbajului înseamnă foarte mult fiecare dintre cele două foarte diferite concepții pe care autorul le-a expus în cărțile sale principale — **Tractatus logico-philosophicus** (1921) și **Cercetări filosofice** (apărută postum, în 1953); pârind să se contrazică, în premisele și în implicațiile lor, cele două opere reușesc să fundamenteze două direcții majore ale cercetării moderne. Teoria reprezentării sau a imaginii din **Tractatus** e înlocuită de viziunea convenționalistă a **Cercetărilor**; limbajul se manifestă, în primul sistem, ca model și tablou al realului, în cel de-al doilea — ca **Joc**, ale cărui reguli sînt învățate treptat, în spațiul social al comunicării. Pentru lingvistica propriu-zisă, această a doua interpretare s-a dovedit mai productivă, mai adecvată paradigmei științifice a momentului, în-

scriindu-se în linia pe care se vor dezvolta cercetările moderne de pragmatică; pentru semantica logică, fundamental e **tratatul** — care rămâne, mai presus de orice, o carte fascinantă. De fapt, judecînd cele două lucrări exclusiv din perspectiva teoriei limbii, făcînd abstracție de cheia de lectură filosofică, ruptura dintre ele apare mai

Urmare din pag. a 3-a

Clarificări

tre principalele „lecții” ce trebuie învățată și din ultima venire a minerilor. Totul e însă bine cînd se termină cu bine. Grație scutierilor (pe zi ce trece mai eficienți) și curajului domnilor deputați, firava noastră democrație a fost salvată. Dl. Dan Mărgineanu a format o comisie ce va analiza la fața locului **revindicările** (de 3 ori sic!) minerilor iar președintele a rezolvat operativ criza de guvern, după consultări cu toate partidele din Parlament, comunicîndu-le numele premierului ales de F.S.N. Continuarea, destul de lesne previzibilă. La iarnă (și pare-se că va fi una țapănă căci, spun bătrînii, vrejul de fasole s-a nălțat cît casa) foamea și frigul ne vor face să-l regretăm pe dl. Roman, singurul în stare să ne aducă ajutorul Occidentului. Dacă vor mai fi ceva frămîntări sociale, cum a avertizat dl.

mult ca o schimbare de focalizare: ca o trecere de la semantică la pragmatică, de la relația semnelor cu lumea la relația lor cu vorbitorii, cu cei care le utilizează.

În discuțiile semiotice și lingvistice despre **Tractatus** există o tendință destul de puternică de a aduce reproșuri sau justificări pentru ceea ce se consideră a fi o viziune statică: a limbii ca tablou al realității, ca repertoriu de nume; un cercetător al operei lui Wittgenstein, Tullio de Mauro, consideră (în **Introducere în semantică**, tradusă în românește în 1978) că o astfel de viziune e **tradițională și vetustă**. Ea ar corespunde concepției comune și simpliste pe care o au despre limbaj cei mai mulți vorbitori naivi — și care a fost în mod constant ironizată și negată de lingviștii moderni, începînd cu Saussure. Meritul lui Wittgenstein n-ar fi decît acela de a fi tras, dintr-un „munte de banalități”, ultima consecință — logică și paradoxală: imposibilitatea comunicării, solipsismul. O asemenea interpretare e orientată însă spre contradicțiile superficiale și nu spre adevărul profund al marilor

travestit în critic, ca într-un al doilea sex.

Un alt element de seducție este cel pur stilistic. Fluente frazele se suprapun celei a ideilor, adjectivele sau determinanții adverbiali creează imagini critice, surclasînd adeseori enunțul substantival ori actantul verbal, retorica paragrafului funcționează în chip de omagiu sau, după caz, acuză indirectă, mimînd ori parodiînd textul comentat. Adaptarea la operă survine, de regulă, ca operă în sine, chiar și atunci cînd s-ar zice că n-avem decît face decît cu rezumate spiritualizate. În fapt, criticul se dezlănțuie cu vervă discretă, atingînd nebănuite climaxuri și făcînd textul să vibreze muzical, însă aton. Indubitabil, Eugen Simion este creator de stil critic, fără a afecta altă morgă decît cea a causeriei ce nu vrea să pară eclatantă la tot pasul. Dar subtilitatea cuvîntului, dublată de jocul sprintar al combinațiilor retorice nu rămîne un scop în sine. Îți trebuie, însă, oarecare antrenament pentru a descoperi ideea critică, pilonul neostentativ al argumentației. Autorul nu se bate cu pumnul în piept spre a-și întări afirmațiile, nu revendică, nu a cuză, nu pretinde, ci se folosește de o ironie subțire, care autoreglează comentariul. În fine, autoironia juisantă reprezintă, poate, unica metodă de polemică autentică. Cînd Eugen Simion dă impresia că se persiflează, abia atunci el își săgetează propinșii, nu pușini. (Mai vechea șarjă cu Constantin Țoiu stă drept exemplu.) În plus, cînd ignoră ceea ce toată lumea vede ca ripostă, el aplică, cu îndreptățit orgoliu, un element al deontologiei care, neconvențional, ar putea suna astfel: „Lasă cîinii să latre că, pînă la urmă, se vor mușca singuri...” (Nu se precizează ce se întimplă dacă, totuși, cîinii sînt de rasă.)

Dacă aș încerca să închei printr-o concluzie aceste considerente, aș cădea tocmai în capcana pe care Eugen Simion o evită cu extremă agilitate. De aceea, mă mărginesc să produc un citat extras din paginile mele favorite ale volumului IV: „...vrea să reconstituie cu cît mai multă exactitate această lume în prefacere... este, în fapt, riscul oricărui roman istoric de a fi judecat nu numai în funcție de ficțiunile pe care le propune, ci și de obiectul de la care pornește”.

Dan-Silviu Boerescu

idei simple; stilul derutant al filosofului, care folosește cuvintele cele mai obișnuite în accepții ne transparente, deductibile doar în interiorul sistemului său, e probabil un mijloc de a-l obliga pe lector să gîndească asupra a ceea ce rămîne, în ciuda mulțimii de teorii, inexplicabil. Nu e ușor să atragă atenția asupra faptelor primare, tratate de obicei axiomatice. În cazul limbii, modul cum se compune sensul unei propoziții din sensurile elementelor ei, adevărul aserțiunii definit ca o „pozitivare” cu realul sînt lucruri care se pot descrie, dar nu, cu adevărat, explica. A spune că propoziția (și nu limba) e un „tablou”, o imagine, a susține iconicitatea structurii gramaticale constituie un mod de a sugera rolul fundamental al sintaxei, fără a-i nega mecanismele specifice, funcționarea particulară. Un adevăr de asemenea natură nu e contrazis de faptul că o relație sintactică poate fi exprimată în moduri diferite în aceeași limbă sau în mai multe limbi; el se verifică, însă, doar la un nivel de abstracție foarte ridicat. Teoria cazurilor, de exemplu, își poate găsi o justificare în Wittgenstein; ideea că „propoziția își arată sensul” (4.022) o implică și pe aceea de **motivare** — nu a semnului lingvistic, a cuvîntului, ci a sintaxei, a relațiilor stabilite între cuvinte. Sînt puncte în care filosofia limbajului întilnește ideile generate de cercetarea practică a limbilor naturale, ele sînt probabil mai puțin observate decît alte mari teme ale teoriei lui Wittgenstein: relația dintre limbaj și gîndire sau rezolvarea disputelor filosofice printr-o critică a limbajului („cele mai multe probleme și propoziții ale filosofiei se bazează pe faptul că nu înțelegem logica limbajului nostru” — 4.003).

În condițiile în care ambiguitatea termenilor din **Tractatus logico-philosophicus** este uriașă și riscul unor înțelegeri stilistice sau al unor conotații nedorite (pentru „stare de lucruri”, „fapt”, „imagine” etc.) — destul de ridicat, ediția românească are meritul unei traduceri fluente și riguroase, atente la reluările și precizările care stabilesc coerența întregului; o eventuală ediție bilingvă (existînd tradiția, motivată tocmai de dificultățile acestui limbaj filosofic, de a pune în paralel textul german cu cel englez) ar fi scos și mai bine în evidență performanța traducătorului.

Rodica Zafiu

Speculum historiae

Ioan Mihai Cochinescu, AMBASADORUL, Editura Cartea Românească, București, 1991

Simbolistica norului de ceață și a negurii, a muzicii și a cifrelor magice, împreună cu motivul inițiativ al labirintului reprezintă principalele puncte de sprijin ale romanului prin care Ioan Mihai Cochinescu debutează recent la „Cartea Românească”, atrăgând de la început atenția asupra unui foarte inezestrat prozator. Prin amestecul de magie, de erudiție ezoterică și de supranatural, dar mai ales prin atmosfera de lascivitate onirică pe care o creează, el amintește de romanele lui Ștefan Agopian, Sara și Tobit, iar prin maniera postmodernistă de a scrie după un „libret clasic”, de **Compunerea cu paralele inegale** a lui Gheorghe Crăciun sau de **Redingota** lui Mircea Horia Simionescu.

Punctul de plecare al cărții lui Ioan Mihai Cochinescu e de căutat în însemnările de călătorie în Siberia și în China ale Spătarului Nicolae Milescu editate pentru prima dată în românește de Gh. Sion, la sfârșitul secolului trecut, dar mai ales în biografia aventuroasă a acestui straniu umanist român de la curtea țarului Alexei Mihailovici și, mai târziu, a lui Petru cel Mare. Alexandru, eroul lui Ioan Mihai Cochinescu din **Ambasadorul**, urmărește îndeaproape cariera spătarului moldovean, care a fost trimis de Gheorghe Ștefan în Ardeal, să-l sprijine pe Gheorghe Rákóczi cu 1000 de oameni, a călătorit apoi în toată Europa, cu diverse misiuni diplomatice, s-a amestecat în luptele pentru domnie din Moldova (Neculce consemnează episodul creșterii nașului, în celebrele sale **legende din O samă de cuvinte**) și a scris în 1669 **Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens**, prima lucrare tipărită în Franța de un român. De altminteri, întregul roman e pus sub semnul unui citat din Nicolaus Spatarh, Moldovalacon barone ac olim generali Wallachiae, autorul tratatului din 1669.

Din toată această biografie aventu-

roasă, Ioan Mihai Cochinescu va trage mai multe fire, pe care le va trece prin labirintul unei povești cu explicații nu întotdeauna foarte clare. Cărturarul Alexandru va călători și el în China, prin Tobolsk și Narcinsk, în a doua jumătate a secolului XVII, va susține un complicat duel diplomatic cu reprezentantul împăratului Kangxi, se va întoarce în Rusia după moartea țarului care l-a trimis, va fi implicat într-un misterios proces de magie (exact ca Spătarul Milescu) și în tot acest timp va scrie toate cărțile pe care în realitate le-a compus modelul său.

Peste această canava de fapte cu atestat istoric, pe care romancierul le încalzește la flacăra unei imaginații muzicale, ieșite din comun, se adaugă mai întâi amintirea copilăriei „la Moldova”, la care Alexandru se întoarce mereu, ca la o fundamențială scenă matricială, apoi iubirea pentru Maria Bodrovkina, tinăra soție a țarului Boris și cu intenția de a da romanului o dimensiune specială, dar lăsând mai de

grabă impresia de construct mult prea artificial) descrierea țării utopice Alexia, un fel de Veneție labirintică din inima Asiei, în care locuitorii vorbesc cu toții „limba moldavă” și întrețin cultul mîntuitorului lor Alexandru.

Un final cu elicoptere de pază și antene parabolice complică și mai mult lucrurile, dîndu-ne impresia că toată povestea lui Alexandru a ieșit din capul unui bolnav închis într-un sanatoriu, sau poate din imaginația unui medic de gardă, care scrie cu înfrigurare, observîndu-și pacienții de la fe-reastra unui turn. E un final la care romancierul recurge fără nici o pregătire prealabilă, exact ca în anticipațiile literare de la sfârșitul secolului XIX, în care după ce a trecut prin aventurile cele mai neașteptate, eroul se trezește brusc din somn, pentru că a căzut din pat.

Făcînd abstracție de această tentativă nereușită de a înrăma întreaga poveste, romanul lui Ioan Mihai Cochinescu impune în primul rînd prin atmosfera de fast manierist și de medievalitate estetizate, pe care se pricepe s-o reconstituie. Fie că e vorba de magie sau de farmacopeea populară, de hexagramele din **Y-king** sau de arcele alchimiei, Ioan Mihai Cochinescu reușește să facă plauzibilă imaginea unui Ev mediu artist, subordonînd istorismele exacte și pitorești, unei viziuni de esență muzicală. Învățați din toate colțurile lumii se pierd în discuții erudite despre muzică, despre numere și despre cărți, în laboratoarele lor secrete alchimisti lucrează la piatra filosofală, iar grădinarul țarului, a-dus din îndepărtata Lume Nouă, confecționează printr-o metodă numai de el cunoscută o întreagă pădure de pini pitici.

Și mai fascinantă e China Evului mediu, unde împăratul Kangxi se îndrăgostește de o plantă senzitivă și în grădinile sale secrete poate fi auzită orga de nisip **yangou**: „Cîteva sute de balo-

nașe de sticlă conțin nisipul miraculos, ale cărui foarte fine fire sună, prin frecare, atît de ciudat. Nisipul este împins prin tuburi, de sticlă de-asemeni, urmează drumuri întortochiate, spirale, zig-zaguri, un complicat labirint transparent și iese în dreptul unor pilonii de felurită mărime, ce stau în preajma tuburilor amplificatoare, și emit sfere sonore, o vibrație aerului aproape vizibilă. Curenții circulă prin mașinărie, mînași poate de foalele atît de celebre, de China, într-o mișcare continuă, la abia atingerea claviaturii, destul de mult semănînd cu aceea de graveceballo, lipsindu-i, însă, clapele destinate, diezilor și bemolilor, instrument cu opt mii de clape, dispuse în șaizeci de manuale, etajate precum treptele la intrarea unui templu, în semicerc și un bogat pedalier.”

Cu ajutorul acestor invenții insolite, romanul lui Ioan Mihai Cochinescu face pasul spre realismul magic al narațiunilor de tip marquezian și chiar spre excentricitățile genului S. F. În Rusia, un întreg fluviu este acoperit în fiecare noapte cu o imensă prelată, pentru ca zgomotul valurilor să nu-l deranjeze pe țar, Alexandru provoacă în taigaua siberiană o explozie devastatoare, care se inspiră parcă din istoria controversată a „meteoritului tungusk”, iar atunci cînd se cunosc, într-un salon din Veneția, doi copii se tachinează „prin telekinezie”, mișcînd paharele de pe o masă.

În această operă de virtuozitate manieristă (care o ia însă cu un pas înainte propriului ei limbaj) Ioan Mihai Cochinescu înscrie și o dimensiune gravă de filosofie a istoriei, căci eroul sau, care e în același timp și cărturar și aventurier, participă la toate dedesubturile luptei pentru putere, într-un adevărat labirint al cruzimii, din care cei care au fost prinși nu mai pot ieși. În felul acesta **Ambasadorul** echivalează și cu un inventar al variantelelor de autoritarism absolut, de control al indivizilor și de represiune, de la revolta cazacilor lui Stepan Razin, evocată de mai multe ori în paginile romanului, pînă la scenele de hipnoză a maselor, în Siberia, sau de la spectacolul tragi-comic pe care îl dă în China un straniu filosof disident, pînă la interogațiile brutale pe care le practică ofițerii de informație ai țarului („Numele, data nașterii, țara ocupația!”). Motivele medievale, magice și alegorice ale **Ambasadorului** sînt dublate prin urmare de un număr de motive politice supratemporale (motivul dosarului, al anchetei și al rapoartelor scrise), care trag povestea din fantastic în concret.

În ciuda finalului ratat și al unor accente prea de tot artisanale (la nivelul limbii sau al viziunii utopice din Alexia), **Ambasadorul** lui Ioan Mihai Cochinescu este cartea unui foarte promițător romancier.

Florin Manolescu

dictionarul amorului

Femeia, regele și arhanghelul Mihail

Intrigat că o călfă de cizmar rîvnește, în ciuda situației sale umile, la o condiție nobilă, Guzmán de Alfarache, din romanul cu același nume, prinde a medita cu amărăciune asupra destinului nefericit pe care l-au cunoscut cavalerii: „Uită-te și tu cîți oameni de nădejde — își spune Guzmán sieși — sînt fînuiți deoparte, și cîți cavaleri de Santiago, Calatrava și Alcántara, din neamurile cele mai mari, și cît de mulți alții din noblețea veche a lui Lain Calvo și Nino Rasuro au decăzut din ranguri!”. Într-un tulburător amestec de ironie și nostalgie, cuvintele lui Guzmán par a ne spune mai mult decît atît despre decăderea din ranguri a nobililor. După o îndelungă carieră glorioasă a cavalerismului, amurgul Evului Mediu prefigurează o contradicție între mai vechea ordine și semnele noii lumi. Cavalerul, sub vestimentația exorbitantă, simte acum un complex de inferioritate în fața soldatului „lacom și calculat” care își așteaptă solda. Hulzinga înfățișează admirabil acest declin treptat prin care idealul consacrat e dezmințit tot mai des de realitate. Cavalerismul ca principiu militar se vedește insuficient, iar supralicitarea virtuților și trecerea în-treprinderilor sub semnul hazardului par de acum simptomatice pentru cavaler, grăbindu-i sfârșitul.

Dispărut din viața practică, ignorat și refuzat ca prezență socială, cavalerul va mai fascina însă pe mulți și, prin urmare, îl vom regăsi ca protagonist al cărților de cavalerie. Spiritul medieval n-a putut fi suprimat, ecourile lui prelungindu-se în serbări și jocuri galante dar mai cu seamă în literatură, un-

de iluzia se mai putea păstra. Amadis de Gaula, prototipul cavaleresc cel mai cunoscut în Spania, pentru a cărui paternitate s-au dus dispute aprinse, își etalează faptele de arme în diverse ediții, serioase ori compilații, impunîndu-se atenției pînă tîrziu. Călătoria spre insula Firme îi prilejuiește lui Amadis ocazia de a ne oferi imaginea exemplară a cavalerului. Prezența aleasă („floare a cavalerilor din timpul său”), el nu-și dezmente idealul erotic dar „înălțimea și onoarea” trebuie încă dobîndite pentru a-i aduce acea glorie care-i înalță pe învingători. Iubește lupta, purtînd-o în chip strălucit, pentru a nu-și dezamăgi admiratorii, printre care trebuie să-l bănuim și pe rege, victoriile și succesele fiind înfățișate acestuia de fiecare dată ca un suprem omagiu. Amadis luptă pe pămînt după o regulă consacrată. Cavalerul își idolatrizează iubita, dar și stăpînul, aidoma îngerilor din jurul lui Dumnezeu, iar

actele de bravură trebuie să fi atras atenția celor din jur precum a fascinat arhanghelul Mihail prin faptele sale de arme. Amadis luptă pe pămînt după o regulă bine știută, căci în imaginația sa mai persistă modelul divin. Imitația e însă limitată, nu mai concurează și nu mai aspiră la norme superioare. Cavalerul își idealizează acum iubita și stăpînul, lumea se restrînge în jurul palatului, unde își găsește sensul adevărat al vieții și își statornicește legile.

Prea mult cavalerul nu va mai face însă carieră nici în literatură, căci spre mijlocul secolului al XVI-lea aura sa eroizantă se voalează. Genul devine steril, iar producția, tot mai săracă în substanță, prelungindu-se — după constatarea lui Juan Chabás — în genuri compozite precum **romanul cavaleresc religios**. Idealizările se sting aproape complet cînd nobilimea simte ivindu-se în spatele său „tînăra burghezie” cu pretenții aristocratice. Idealul estetic cavaleresc devine acum unul economic, mai potrivit noilor aspirații. În pictură, quattrocento-ul îl surprinde altfel pe cavaler, eliberat de armură și de surîsul victoriei. Lorenzo de Medici al lui Benozzo Gozzoli ori Magii lui van der Weiden nu mai seamănă cu Sfîntul Gheorghe al lui Uccello, de pildă, luînd alte înfățișări. Constituit deja ca „obiect figurativ” în artă — observă Pierre Francastel —, cavalerul ia acum chipul omului de stat. Idealurile generoase se devalorizează, iar simțul practic ia locul iluziei și utopiei. Omul renunță la idealitate în favoarea concretului, a vieții palpabile. Dumnezeu se clatină în eternitatea sa, simțînd sfidarea pămîntenilor.

Radu G. Țeposu

mihail oprea

Pentru o clipă, viu,
pentru o clipă

Urci pe coasta muntelui, singur, și
(despre ce-mi vorbești cu atita patos, domnule
Shakespeare ?)
pe măsură ce urci cărarea se face din ce în ce mai
îngustă

(dar știi că e numai o)
aproape că nu mai e loc, iar aerul
(dulce, amăgitoare halucinație)
te strivește cu golul său, ca pe o scoică ,furia valului ;
(intre două, hai, cel mult trei stații de metrou ;)

nu te-ai uitat deloc înapoi,
(vezi bine, ușa se și deschide :)
nici măcar pe furis, nici măcar din greșeală,
(înapoi în deșert, și se spune)
nu carecumva să descoperi tocmai ceea ce
te-nspăimintă,

(tu, ăla cu cartea pe genunchi, gata !)
așa că, îndărătnic, urci mai departe și
(înapoi la muzica sferelor)
capătul e din ce în ce mai aproape și
(nu ești nimic altceva decât o bucătică de imaginație
zvicnind)

se face din ce în ce mai întuneric
(doar de citeva ori, ritmic, într-o și mai mică bucătică
de carne)

pină ce, n-ai încotro, te hotărăști să privești în jur
(și totul, domnule Shakespeare, totul nu durează)
nu se mai vede nimic, nici măcar
(nici măcar atât cit să bănuiești)
așchia tăioasă
(stelele bulucindu-se)
pe care-o stringi în pumn
(atunci când, dinspre margini, se tirăse impertinenți)
ca pe o amintire (zorii)
familiară.

Ți-am adus (lasă-l înăuntru)

Ți-am adus, (lasă-l înăuntru)
așa cum ți-ai dorit, (din cind în cind)
un fel de cîntec (numai din cind în cind)
de pasăre ; (totuși) nu știam (e bine),
ce-o să spui, (e plăcut)
de aceea (să-ți tragi răsufierea)
n-am îndrăznit (pină la trei)
să intrăm împreună. (și după aceea)
așa că eu (să strigi :)
am rămas (mă bucur c-ai venit)
ascuns (străinule)
în spatele ușii.

Contre-jour

E o scenă obișnuită, totuși,
(cind cineva a trăit vreme îndelungată singur,
pină și în obscuritate are o anume strălucire
(cu atenție suspicioasă, aproape bolnav,
și supraveghează)

care nu știi de la ce vine
(vorbirea, dorințele, orice mișcare)
o poți chiar îndrăgi, ca pe un vechi tablou de interior
olandez,
(pină și privirea, — dacă nu e prea leneșă, ori prea
îndrăzneță).

Doi oameni, unul în fața celuilalt, nemișcați,
(cind cineva a trăit vreme îndelungată singur)
într-o cameră cu centrul întotdeauna gol,
(are o viziune aproape palpabilă despre nimic)
și destul de departe de tine
(despre pășunile Domnului și despre)
ca să nu poți desluși dacă sînt bărbați ori femei
(vocile care se aud din eter ;)

Din cind în cind unul dintre ei se ridică,
(nu trebuie grăbit dar cind incepe, în sfîrșit,
să vorbească)

strigă, gesticulează, arată către pereți, către ușă,
niciodată, nu, către fereastră și
(nu mai poate fi oprit și)

pină la urmă, vlăguit,
(e mai bine să nu-i pui nici o întrebare)
se așază exact în fața celuilalt
(cind cineva a trăit vreme îndelungată singur)
care în tot acest timp n-a spus nimic, n-a făcut nici
o mișcare
(furtuna și nisipul sînt același lucru).

Amintire

El e acolo, (el e acolo
mulțimi în jur și raze în părul său, (mulțimi în jur
și raze în părul său
el e acolo, încăpăținat, urcind pe (el e acolo,
încăpăținat, urcind pe
firicelul acela de apă, (firicelul acela de apă
serios, grav, ca într-o joacă, (serios, grav, ca într-o
joacă
ca atunci cind doar te prefaci, (ca atunci cind doar
te prefaci

fară să știi că nimeni, dar absolut nimeni
(fară să știi că nimeni, dar absolut nimeni
nu te vede (nu te vede
și că apa, (și că apa
care gilgiie și face bășici ca să-ți răsfețe tălpile,
(care gilgiie și face bășici ca să-ți răsfețe tălpile
e (e
de fapt de fapt
cu mult mai adinecă (cu mult mai adinecă
decît crezi

În punctul fix al lumii rotitoare

Aștept, de douăzeci de ani, nici nu mai știu ce aștept
(am învățat cum să mișc, cu băgare de seamă, fiecare
picior)

din întunecatul înăuntru, din infricoșătorul afară,
(cum să folosesc toate cuvintele în așa fel incit)
în stupida mea naivitate, aștept
(nu cumva să mă doară)
ceva, cineva ,dacă m-ar iscodi, ar ieși, sint sigur,
o minunată bolboroseală
(iar visul cind înoși, singur, printre rechini, nu l-am
povestit nimănui)

însă nimeni, absolut nimeni
(numai că anii care veneau ca niște cutii goale)
nu mă întrebă, niciodată, nimic,
(nu puteau să fie umpluți nici cu pași, nici cu vorbe
ci doar c

numai din cind în cind, încă unul, atotștiutor și sev
(nenumărații dinți de rechin)
mă sfătuieste (din vis)
să mai aștept.

Game over

Cind tu nu știi nimic despre regula jocului,
(lăsați-vă duși de mină, legați la ochi, fără teamă)
absolut nimic și
(drumul e cunoscut)
jocul s-a terminat și
(nu e nici un copac, nici o crăpătură, nici un munte
tu nici n-ai apucat să ridici un deget
(cimpia e liberă și e goală.)
să fi spus da ori nu, ori
(nu vă fie frică, nu veți avea nici o surpriză)
pur și simplu să fi deschis gura, a mirare,
(șerpilor sînt inchiși și cuminiți, nu vă fie teamă)
arătînd, în vreun fel, că erai acolo și
(statuile s-au dat la topit iar lumina)
voiai să participi sau cel puțin să aplauzi
(cerne de acuma egal prin vizierile norilor).

Cind tu nu știi nimic
(lăsați-vă duși de mină, legați la ochi, fără teamă,
nici măcar (nu e nici un pod)
că acesta (nici un zgomot)
e un joc (nici o halucinație)
și că se joacă (cimpia e liberă și e goală)
doar o singură dată.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Ștefan Dinescu
TURNIR CU DEMOSTENE
Editura Eminescu

Iubitor al metaforei — pe care o scenarizează în maniera șaptezecistilor — dar și comentator iconoclast al realității imediate — în stilul direct al „generației pierdute“, cu adaos de colocvialitate în felul optzeciștilor, Ștefan Dinescu se arată a fi un poet interesant tocmai prin abilitatea contopirii celor două direcții într-o dicțiune personală. Iată, de pildă, această panoramă de toamnă și iarnă în dozaj fin de metaforism și percepție directă: „Ai iubit, ai visat. / Ai jurat cu vorbe, cu sînge și foc. / Zorii s-au spart. Septembrie te-a concediat / Sufletul s-a făcut

ghemotoc. // Decembrie, urs năzuos, / Îți soarbe agheasma din blid. / Singurătatea te închide / cu șanțuri și zid // Crește ianuarie. Viscolul taie / jurămîntul curat, mîna ce scrie / Steaua sucombă. Singele tremură / pe-a nopților tapiserie“. Și încă un exemplu, de data asta de asimilare a bacovianismului tîrziu și a nevrozei grupului Tonegaru-Dumitrescu-Caraion: „Maică Marie, veacul m-a izbit! / Aprinde focul în sobă. / Mi-e frig. / Am să fumez. Am să cînt. / Mi-e frig. / Vai, clovnul mi se zgîiește în suflet! / Mi-e frig. / Focul duduie în sobă, / eu îngăim cîntec de leagăn, blestemat de stăpîni. / Cine spală veacul în beznă? / Mi-e frig. / Focul răpăie în sobă / Ochii mi s-au sleit în orbite, / gura balmăjește prohodul. / Vai, lupul mi se zgîiește în suflet!“ Fără îndoială **Turnir cu Demostene** e cartea unui poet adevărat a cărui evoluție o vom urmări cu interes.

Nicolae Ionel
CARUL MARE
Editura Cartea Românească

Poeme eseistice sau eseuri poetice, în fapt o expresivă confesiune a scriitorului despre sine și despre mijloacele sale: cuvintele, și apoi despre toate cele ce sînt ale ființei celui care scrie. Iată un exemplu: „Voi vorbi cu pietrele și crengile nu în cuvinte, ci în aura cuvintelor și în părăsirea de cuvinte, sau cu un adînc a ceea ce face cu puțință orice cuvînt — și ele mă vor

înțelege nu cu o parte a lor primitoare de sens, ci cu marea acelei înțelegeri din care răsare orice lucru ca solidaritate a sa cu forma ce i s-a dat, — și nu eu voi regăsi pacea și iubirea lingă făpturi și în veacuri, ci pacea făpturilor și spațiilor mă va căuta în penumbra și se va adora ca găsire a ei în mine însumi“. Cînd patetice și răscolitoare, cînd blinde și parcă șoptite, vorbele lui Nicolae Ionel compun laolaltă — dincolo de diferențele tematice dintre texte — un psalm al revelației dimensiunii sacre a Cuvîntului și un imn orfic, de o bizară anamneză. O aspirație cosmică e totul: „Toate mările s-au oprit, să fiu respirat de o floare. Nu mai e pină la margini nici un abur, nici un cuvînt. E sfînt și scrumul unei petale ce m-a atins. Pentru aurul păcii acesteia, miriade se vor aprinde lumi în abis. Celulele mele vād din cerul deschis“. **Carul mare** e, astfel, un poem caleidoscopic al abstragerii sau sus-tragerii din istorie, cu orgoliul nemăsurat al transcendenței biruitoare.

Cornel Ungureanu
IMEDIATA NOASTRĂ APROPIERE
Editura de Vest

Al doilea volum dintr-o exegeză consacrată literaturii scrise de-a lungul anilor în Banat, Cornel Ungureanu întocmindu-și cartea ca pe un jurnal critic, cu multe episoade narative înlăuntrul cărora intercalează analize și comentarii propriu-zis critice. Metoda a-

ceasta combinatorie asigură discursului exegetic alertețea paginii epice ori celei de jurnal dar și gravitatea interpretării atente ori a studiului monografic. Autorii tratați în dublă relație biografică și bibliografică, în acest volum sînt: Tata Oancea, Marcel Avramescu, Anișoara Odeanu, Sorin Titel, Franyo Zoltan. Sînt prezente și cîteva comentarii ca să zic așa ne-bănățene (despre Eminescu — unde aplaudă demonstrația lui Ion Roșu în legătură cu vițiunea bănățeană a strămoșilor poetului național — Rebreanu, Preda, Hașek Krlezza) și alte cîteva dedicate unor scriitori români din Banatul iugoslav (Vasko Popa, Ioan Flora, Slavco Almajan, Adam Puslojici). Personalitate criticului timișorean se manifestă în toate capitolele cărții deopotrivă în planul ideilor și în planul scriiturii. Interesant că modul lui Cornel Ungureanu de a-și afirma personalitatea critică vine să contrazică în bună măsură natura aparentă a înfățișării sale dominiștit, retras, aproape apatic și dezabuzat. Critica lui e, dimpotrivă, multoasă, sincopată, ofensivă; superio participativă. Lucrul e sesizabil nu doar în textele ce privesc literatura bănățeană (patriotismul local ar putea explica participarea) ci și în celelalte semn că empatia joacă un rol însemnat în relația criticului cu literatura și prin reflex, cu autorii de literatură. Oricum, geografia literară din **Imediat noastră apropiere** devine, prin actul cuvîntului, istorie.

Mircea Moga

Comunicare prezentată la Congresul internațional dedicat „Identității culturale a țărilor din «hexagonală» și a țărilor limitrofe”, ce a avut loc la Trieste, în Italia, între 12 și 16 septembrie 1991.

NOI ȘI „HOMO EUROPÆUS”

Doamnelor și Domnilor,

Cel care vă vorbește vine dintr-o țară care nu e socotită printre cele din „pentagonal”, nici chiar în varianta „hexagonală” sau „heptagonală” ce se profilează la orizont. România, căci despre ea este vorba, este din punctul dumneavoastră de vedere, deci din punctul de vedere al „hexagonală”, o țară limitrofă. Dacă privim lucrurile dintr-o perspectivă exclusiv geografică, chiar așa și este, o țară limitrofă, căci față de mittel-Europa, a cărei extensie ușoară pare să fie „hexagonală”, România este în chip evident o țară est-europeană, mai est-europeană decât, de pildă, Ungaria sau Iugoslavia. Personal, nu mă supără deloc considerarea țării mele ca fiind limitrofă țărilor din „hexagonală” câtă vreme toată lumea aici prezintă acceptă că și țările din centrul Europei și cele limitrofe fac parte din aceeași Europă. Încît nu cred să greșesc dacă spun că România e limitrofă „hexagonalei” în aceeași măsură ca și Franța bunăoară. Problema e dacă nu cumva, dincolo de condiția geografică mai există ceva care ar putea fi luat drept element comun pentru grupul hexagonal. Poate religia — predominanța catolică e o evidență —, poate tipul de societate, mai exact evoluția relativ asemănătoare a structurilor politico-economice de-a lungul vremii poate — și de ce nu? — identitatea cultural-antropologică, cu tot ce semnifică aceasta. Și poate altele altele încă. În mod tradițional România e socotită ca reprezentînd o sînză de Vest — adică european — și Est — adică orientat asiatic. Ea se află, precum zicea Poincaré, la porțile Orientului „ou tout est pris à la léger” — ceea ce nu știu dacă este foarte adevărat. De acord cu această situație, numai că într-o măsură apropiată dacă nu chiar în aceeași măsură, România ar putea reprezenta și o sinteză de Nord și Sud, de răceală septentrională și căldură meridională, fiind termenii de răceală și căldură în sensul lor psihologic și spiritual. Am spus ar putea fi o asemenea sinteză și nu că este pentru că nimeni nu a încercat s-o probeze pipă acum. Nu mi propun nici eu s-o fac — cel puțin din motive de îngrijorare față de răbdarea dumneavoastră — în schimb vă propun un portret psiho-spiritual al românului, de fapt o schiță de portret, din care veți putea deduce măsura în care el, românul, ar putea fi ceva mai mult decât limitrof grupului hexagonal, ceva mai mult, adică în chiar interiorul psiho-spiritualității grupului.

Sîntem, cum bine știți, un popor cu două origini clare și diferite: romanii din vremea lui Traian și daco-geții din vremea lui Decebal. „Eul” esențial al românului prezintă inevitabil trăsăturile ambilor părinți. Pe de o parte: sociabilitate, adaptabilitate la mediu, plăcere adesea voluptuoasă a comentării, frivolitate, tendința de a o lua meru de la început, șiretenie, gândire deductivă sprijinită de o bună intuiție, memoria binelui, inconsecvență comportamentală și pragmatism adecvat la împrejurări. Toate acestea fac parte din ceea ce aș numi — în termenii antropologiei lui Gilbert Durand — „eul diurn” al românului, corespunzînd gene-

tic componentei romanice a caracterului său etnic, dimcaștunea romanică (sau latină) reprezentînd „principiul patern” al personalității noastre psihologice și cultural-antropologice. Pe de altă parte, soliloquialitate, detașare de mediu, plăcere a visării, gravitate existențială, tendința de a continua, naivitate (în sens schillerian), gândire inductivă, feminină, sprijinită de simțul fatalității, memoria răului, dogmatism comportamental și indiferență față de acțiune. Toate acestea, la rîndurile, definesc „eul nocturn” al românului și corespund etno-genetic ramurii dacice (daco-gețice) ce reprezintă „principiul matern” al ființei etnice. „Eul diurn”, ar fi chipul românului în lume, felul său de a fi în societate iar „eul nocturn” chipul său în proprii săi ochi, felul său de a fi cu sine însuși. Relația acestor euri nu e, cum s-ar putea crede, de excludere reciprocă, ci de complementaritate și de predominanță, motiv pentru care interacțiunea lor — nefînd egală și simultană — nu conduce la rupturi schizoide. Cînd eul diurn e predominant, eul nocturn nu e cu totul absent, e doar palid, precum e luna pe cer în diminețile de vară pe cînd soarele strălucește. În paranteză fie spus, cunoscutul motiv folcloric de arie balcanică și central-europeană al nesfîrșitei alergări a lunii după soare e o foarte bună analogie pentru relația dintre cele două euri ale ființei românului. În momentul de față, de fapt de-a lungul întregului secol douăzeci, ceea ce predomină în această compoziție psiho-comportamentală este „eul diurn”, recte trăsăturile proprii acestuia.

Dar n-a fost întotdeauna așa. La început, în primele veacuri ale existenței românului, predominant a fost „eul nocturn”, conform regulii antropologice care afirmă primatul „principiului matern” în definirea identității psiho-etnice. Ce a determinat ca în timp să se producă acest transfer de predominanță și ce a făcut ca românul să-și dezvolte mai cu seamă însușirile de tip romanic și să se ascundă pe cele de tip dacic? Nimic altceva decât instinctul supraviețuirii în istorie, nevoia vitală de a rezista mai înții valurilor succesive de năvălitori barbari, mai apoi tuturor furtunilor care-și găseau la această încrucișare de vînturi care e spațiul carpato-dunărean un loc prielnic de manifestare. Un mare poet și filosof român, Lucian Blaga, spunea că țaranul român a boicotat istoria. Ideea e justă, doar verbul folosit nu e cel mai exact intrucît, în limba română, a boicota e un verb activ, pe cînd, în realitate, românul n-a luat în piept istoria care venea peste el, ci a preferat să trăiască retras într-o istorie paralelă cu istoria dată, iar această istorie paralelă nu era decât proiectul ridicat de psiho-spiritualitate dacică. Și astfel trăsăturile caracterului dacic au cedat locul de la lumina zilei celor aparținînd caracterului romanic. A fost, fără îndoială, un proces îndelungat, de prin secolul al V-lea pînă în al XVIII-lea. Cert este însă că de două veacuri încoace pe harta psihografică a românului relieful predominant este al eului diurn, romanic, meridional.

intemperii cînd de la est, cînd de la vest, cînd de la nord, cînd de la sud n-a izbutit să modifice figura psiho-spirituală a românului se datorcă în egală măsură acțiunii eului diurn, cu adaptabilitatea și pragmatismul specifice, și acțiunii eului nocturn, cu răbdarea și retractilitatea, de asemenea, specifice. Fînd depotrivă esențiale pentru modul nostru de a fi, eul diurn și eul nocturn nu se află totuși între ele în raport ierarhic, nu este unul superior celuilalt, ci se diferențiază exclusiv cantitativ, prin ceea ce numeam momentul de predominanță al unuia sau al altuia, întotdeauna la scară istorică și la nivelul existenței comunitare. Altminteri, la nivel individual, ele se găsesc într-un echilibru relativ, fiecare român alternînd oarecum cotidian eul diurn și eul nocturn, cei mai mulți fără să conștientizeze această alternanță ci promovînd-o în chip, ca să zic așa, natural, instinctiv. Istoria, spuneam, a determinat schimbarea de accent de la eul nocturn (dacic) la cel diurn (roman). Însă, pe lângă furtunile imprevizibile și de nestăpînit ale istoriei, a mai fost ceva care a favorizat respectiva schimbare: Religia. Cum bine se știe, poporul român e un popor născut creștin, pe care marea schismă l-a dărui, grație poziției geografice în bună măsură, ortodoxismului, depărtîndu-l astfel de frații săi după tată — celelalte popoare romanice — care s-au dărui catolicismului. Prin toleranța, liberalismul și nonrigorismul ei, doctrina ortodoxă a lăsat mai mult loc de mișcare — mai mult în raport cu cel îngăduit de severitatea catolicismului — unor moduri de comportament psiho-social bizuite pe percepția directă a viului și a fenomenelor, inclusiv sociale și politice, moduri de comportament între care se numără și cel propriu eului diurn al românului. Că așa este, o dovedește, între altele, faptul că sub aspectul predominanței, eul unui român din Muntenia sau Moldova — predominant diurn — se deosebeste de eul unui român din Centrul și Nordul Transilvaniei — predominant nocturn. Asta pentru că două sute cincizeci de ani de apartenență la o religie așa zicînd de centru, e vorba de greco-catolicism, au fost suficienți pentru a re-fixa accentul pe caracterele proprii eului nocturn. Incontestabil că și tipul de civilizație central-europeană în care a trăit transilvăneanul a favorizat predominanța eului nocturn, după cum tipul bizantin de civilizație în care a trăit munteanul și, mai puțin, moldoveanul a favorizat, la rîndu-i, predominanța eului diurn. În orice caz, ortodoxismul, chiar dacă a ajutat la întărirea eului diurn, a îngăduit și eului nocturn să se exprime.

Dualitatea ființei românului pare să fie, din cite am văzut pînă aici, un efect genetic reordonat și reformulat de cauze istorice. Nu e cazul acum să înșir sumedenia de probe pe care m-am bazat în definirea și descrierea celor două emisfere antropologice. Aș vrea numai să vă spun că „intîmplător” sau nu, există în literatura română cîntă doi scriitori — considerați unanim drept cei mai mari — care au realizat extraordinare portrete însuflețite ale fiecărui dintre cele două euri. Unul este Mihai Eminescu — poetul

nostru național, celălalt — I. L. Caragiale, marele dramaturg și prozator. În cea mai mare parte a creației sale (poezie, proză, proiecte dramatice) Eminescu e purtătorul de cuvînt al eului nocturn al românului, drept pentru care am numit acest eu și „hiperionie” de la Hyperion, numele eroului liric din marea poem filosofic „Luceafărul”, capodoperă a romantismului european tîrziu. La fel, în cea mai mare parte a prozei și teatrului său, Caragiale e purtătorul de cuvînt al eului diurn, motiv pentru care am numit acest eu și „mitic”, de la Mitică, principalul personaj de lume bucureșteană din schițele și „momentele” scriitorului. Așa cum literatura română este egal definită de acești doi mari filoni ai săi, ființa românului este și ea egal definită de cele două euri ale sale, care alternează în viața de toate zilele a românului și se concurează în expresia artistică a creativității românești. E interesant că, privită din perspectiva tematică a dualității structurale, respectiv a prezenței celor două euri în ființa românului, toată cultura română, în primul rînd cultura artistică (literatura, muzica, plastica etc.) poate fi ordonată antropologic în două mari serii în funcție de caracterul predominant diurn sau predominant nocturn al „eului” autorial care a produs o operă artistică sau alta ori se află cuprins în ea. O asemenea regrupare serială a patrimoniului literar ar putea conduce la o reconsiderare a situației spiritului românesc în raport cu marile direcții literar-artistice din secolul al XVII-lea încoace, adică de la clasicism și baroc pînă la romantism, modernism și postmodernism. Și, totodată, ar oferi alte explicații, mai adecvate cred, pentru bogata fenomenologie a sincronismului și elecțiunii stilistice. Dar asta e o chestiune internă a literaturii române și dezvoltarea teoretică a implicațiilor ei nu privește în chip direct obiectul colocviului nostru.

Schița de portret a eului ființei românului pe care v-am propus-o atît de succint și inevitabil lacunar în cele spuse pînă aici are însă — cum am sugerat de la început — o anumită legătură cu problematica acestui colocviu. Mă gîndesc la faptul că domniile voastre veți fi descoperit în respectiva schiță — chiar așa sumară cum v-am prezentat-o — o seamă de trăsături valabile și pentru eul ființei dumneavoastră etnice. Ele fac legătura între noi toți, ele ne obligă să punem în alți termeni problema situației „înăuntru” sau „înafară”, deci limitrofe a noastră, a românilor, ca și a altora, față de „hexagonală”, față de Europa Centrală și, în mare, față de Europa pur și simplu. Sigur că într-un sens socio-economic și politic, România, ca și celelalte țări din estul fost comunist, dorește să intre în Europa. Într-un alt sens însă, cel esențial după părerea mea, românii sint europeni din chiar zorii viețuirii lor. Ceea ce vă sună dumneavoastră cunoscut în portretul românului, în conținutul celor două euri ale sale, nu-i altceva decât figura psiho-spirituală a lui **homo euro-**

paeus, mereu sfișiat și împărțit de tăioasele intîmplări ale istoriei și mereu tînjind după vindecare și întregire. Pentru asta are la îndemînă credința — în ordinea spiritului — și democrația — în ordinea vieții sociale. Prin credință sîntem cu toții egali și de aceeași parte a barierei. Prin democrație încă nu, căci unii trăim demult în ea, iar alții o regăsim după decenii de totalitarism. Dar e acum un moment favorabil pentru aspirația lui homo europaeus de a se vindeca și întregi. Să nu-l pierdem. Ar fi, vorba francezului, mai mult decât o crimă, ar fi o eroare.

În miezul ei, această comunicare e un rezumat minim al eseului „Mitică și Hiperion”, în curs de apariție.

grigore hagi

10 SONETE

din volumul nepublicat

„Liniștea versului“

lingă mare

veghează

m-am născut e destul
în ce zi în ce lună în ce an
tu însuși erai
eu insumi eram

cine pe cine nășteam
vărsați morților gram cu gram
din căldura din bezna din burta
marelui cal troian

osatura pe orizonturi
lingă mare
veghează

ce se întoarce
și cine
acasă

nu despre tine vorbim

despre steaua

e adevărat sint
în mai multe locuri deodată
și mai multe locuri într-un loc
laolaltă

nu despre tine despre steaua
care iată se arată
vorbim în această seară
de seri concentrată

nu despre tine vorbim
despre steaua care iată
poate nu o să cadă

măruntaiele-ți umblă
în mai mulți faraoni
deodată

ce dacă nici-o umbră

mă înspăimintă umbra
încep să devin cal
îți sint sau nu eu ție
machedoane ducipal

încep să mă pricep la cai
la calul cel mai cal

cel impuțat orbirii
soarelui primordial

ce dacă
nici-o umbră
nu-i

încălțăm
călărea
timpului

să mă-nspăiminte

peste măsură

scriu bine și totuși
fac încă literatură
când mai rea
când mai bună

și cuvântul acesta
și cuvântul celălalt
izbindu-mă de pretutindeni
peste gură

să mă-nspăiminte
peste măsură
tăcerea pămîntie ce-o lasă

după trei zile
mortul
în casă

în mijlocul casei

soba de tuci

să facem rost de lemne
dar mai ales de motorină
în magazii în bidoanele
mîncate de rugină

s-aducem lichidul inflamabil
seara din oraș în mașină
totul mirosind puțin a hoție
a cine știe ce acțiune clandestină

să-l aducem
să-l adunăm să-l punem
la un loc

în mijlocul casei
soba de tuci
să-și dea foc

la ochiul pămîntului

cel orbit

tăcere acută
întepeneală de vitrine
suprafață lucie
de lacuri alpine

din cînd în cînd
pe-a-ncremenirii vechime
cite-o vietate
laolaltă cu mine

stau
la ochiul pămîntului
cel orbit

prin fața noastră
cite-un tei
înflorit

și nimeni nu mă aud

a fi laolaltă
cu peștele bulbuc
în lentila în gheața
lacului înghețat

în albușul lăptos
și nevînturat
albă mijire de viață
prim tremurat

strig
și nimeni
nu mă aude

la copaci
singe negru
viscere crude

petru dimitriu

De la DRUM FĂRĂ PULBERE la LES AMOURS SINGULIÈRES (L'ÂGE D'HOMME, 1991) se interpun în cariera de prozator a lui Petru Dumitriu, exact patru decenii. De astă dată romancierul ne propune spre lectură o suită de nuvele. Deosebirea nu este de complexitate ci de finețe.

De fiecare dată, apare în rama textului un cuplu, căruia autorul îi născoceste un fapt divers de natură să-i contrarieze visele. Moralistul devine cazuișt. Iar naratorul întoarce lucrurile pe dos, pe măsură ce parcurge etape istorice: din Evul Mediu pînă în Renaștere, de la Revoluția Franceză, la Primul război mondial. Diferă obstacolele, însă mereu, bărbatul și femeia se iubesc dar în voința de asociere se lovește de un obstacol. De unde și senzația de particular a intimității lor. Istoria din afară transpune caracterelor într-un registru pasional și senzual, rezolvat stilistic într-un mod mereu rafinat.

Pentru Petru Dumitriu pasiunile omenești ies din sfera pedagogiei surzătoare, imprumută o suavitate dureroasă și, pe undeva, insolită.

IUBIRI UNICE

(fragment)

2. Ea a venit să mă vadă. „La mine“ este o glumă. Eu nu am adresă, sint un apatrid. Doar la ea, în Franța, sint acasă; cînd pot foarte rar, mă duc acolo. Atunci, la ea, sint, repet, ca între propriile ziduri.

Și, de fiecare dată, trebuie să plec din nou.

Mi-a spus: „Te iubesc. Nu am mai iubit cum te iubesc. Te iubesc doar pe tine. Numai pe tine te-am iubit.“

Și încă: „Mă gîndesc mereu la tine, conștient sau fără voie. Am nevoie să te văd, să îmi imaginez așa cum ești, la treburi, pe stradă. Sosesc de îndată.“

Azi, ea a parcurs sute de kilometri,

și a sosit pe la sfîrșitul după-amiezii. A parcat mașina lingă intrare, pe aleea ce duce la garaj.

O așteptam bătînd trotuarul. A coborît, m-a sărutat pe gură, zîmbînd. Are cel mai delicios suris. Ca un vîmînsucul, buzele roșii, niciodată fardate. Ridicat înspre mine, ovalul obrazului ei tare, dulce, cu ochii mari limpezi, ce mă privesc în față, atenți, gravi, vag voalați de pupilele ce se închid cînd o sîrut și cu gene lungi, odihnînd delicate deasupra pomeților pe durata scurtului extaz.

Françoise. Cel mai francez dintre toate numele franțuzești Frances, Francesca, Francisca, Franziska. Permanent același de cînd locuitorii din Assisi l-au poreclit pe un concetățean de-al lor, care în tinerețea lui iubea toate cîntecele și apucăturile venite din Franța, numindu-l „francezul“, il

Francesco. Ziua lui se apropie. Cade pe 4 octombrie.

S-a depărtat de mine și a privit casa; apoi s-a întors spre mine, „deci, aici locuiești?“

Nu-mi spune aproape niciodată pe nume. Ca și țărani din țara ei mă strigă „omule“.

„Ziua bună, omule“, îmi zice.

Însă între ea și mine sint granițe, legi, piața muncii, șomaj. Lumea asta. Liberă, de-adevăratalea, dar la rîndul ei, în felul ei, neiertătoare.

Că e neiertătoare am învățat-o pe spinarea mea.

Mă cheamă, ca și pe bărbatul care însoțindu-l pe Iisus, l-a renegat, l-a căutat și găsînd mormîntul gol a îngenucheat în fața picioarelor găurite de piroane ale Mîntuitorului și a murit. la rîndul lui, pe cruce, cerînd din umilitate, din căință, și din adorație să fie răstignit invers, cu capul în jos. Sint Somon, fiul lui Cefas, „ascultătorul fiu al Colombei“, supranumit Cailou, Piatră, Stîncă.

Numele meu de familie este de nepronunțat în Occident. Toți îl pocesc.

Numai ea îmi știe numele. Ceilalți din mine un altul decît cel care sî

N-are importanță, naționalitate Străin. Profesia? Exilat. Scopul derii mele? Să spun adevărul. Ori Oricărui ascultător care nu este su Adevărul întreg, valabil, reconforta folositor.

Prodot finit: pur și simplu o fii omenească. Slabă, încăpățînată, pă toasă, pocăită. Pur și simplu un Cum și zice atît de bine, Françoise un bărbat, băratul ei.

4. „Haide, să ne dezmoțim oas spune Françoise. Am stat la vo ceasuri întregi.“

Chiar și acasă la ea, Françoise și te nevoie de lungi plimbări în aer ber. Am însoțit-o adeseori în cim Lorenă, sub vaste orizonturi învălu Cer nemărginit, nori fastuoși, satele ferestrele caselor înflorate, sculpt în piatra îngălbenită deasupra grinc suvenir din vremea războaielor r gioase. Și pretutindeni asemeni c telor, catedralelor, pîlcuri de pă re, ca niște escadre împietrite, d ce și-au aruncat marile ancore cent ale trunchiurilor adînc înrădăcinate pămînt. Aici, nu-i pot oferi decît ace tă lungă stradă liniștită, cu arbori r puțin arătoși și decorativi decît în p vincia ei. Mașini parcate la margi trotuarului, în fața intrării în gara caselor, alături de gazonul tuns p păt și a peluzei cu flori tomnatice.

În prelungirea străzii, se văd colin îndepărtate, de o parte și de alta Riului. Deasupra, cerul noros. Deo tă, o scăpărare de soare ce asfințe iluminează copacii pe un fundal fun riu-albăstrui. De la un capăt la al al văii, un curcubeu perfect, comp radios, se arcuiește peste fluviu.

Îl privim în liniște, amîndoi desti plini de bucuria liniștitoare și fo impalpabilă a arcului de lumină în țat protector peste capetele noas Alături, o singură respirație în de

miez al cubului
creastă a cubului

piatra din fața ușii
am dat-o la o parte
din dreptul cimpiei
și mai de departe

era un cub o casă
cu muchiile și fețele toate
de negrul cel mai negru cu puțință
întunecate

pe mine insumi m-am tras
m-am mutat cu odgoane
traverse proptele șine

miez al cubului
creastă a cubului
desime friguroasă vulturime

din tine însuși
din stîncă

somnul pe somn
nu se-nșeală
stare de amețală
de leșin mortal

dibui la semnul

cel de egal
craniul izbește
unicul mal

sare filon de aur
din tine însuși
din stîncă

părinții morți
gîndindu-te
încă

nici liniște nici pace

în fiecare seară
privesc stelele privesc luna
să-mi vindece rana
pe totdeauna

rănilor voastre cum sunt
îndepărtatelor astre
lună și stele și mai sus
privindu-vă acuma

nu suflete nu
nici liniște
nici pace

bătăile inimii
casele smulse
nimic nu se reface

5 POEME

din volumul nepublicat „Constelații”

noaptea copilăriei

sărut trunchiul salciei cojite
privesc îndelung neclintirea de stele
și nopțile iarăși se nasc limpezi
ca-n amintirile copilăriei mele

pe dealul de ceară

sus pe dealul de ceară
în neclintirea stranie lunară
prin vîntul copleșit de amintiri
se clătinau doar două umbre
de ciute poate
înălțîndu-se subțiri

eu sînt doar

un semn

cît de curat mă simt
îndrăgostit de oameni
care trec prin mine ca
pinzele tocite
cum să vă fac să-nțelegeți

eu sînt doar un semn

și mă copleșesc limitele voastre
limitele mele deci

am aripi să zbor

am aripi să zbor
cătrecă zări care nu se mai știu
stele mi s-au prelins pe gene
geruri mi-au împodobit țimpletele
furtuni s-au izbit și s-au retras
de furtuna liniștii din mine

am aripi să zbor către zări

crește-n văzduhuri
dulce lumină vie

sonor și grav
galbenul toamnei
aluneca suav
întins tăcut de liziere
miresme-ndepărtate
întrepătrundere de sfere
deasupra dealurilor împinzite
ogîndindu-mă de-o veșnicie
crește-n văzduhuri
dulce lumină vie

Versuri comunicate de Gina Hașiu

timpuri, o singură iubire în două făp-
turi, fiecare simțind prezența celuilalt.
Ca și cum am fi înlăntuiți, brațul ei
petrecut pe după talia mea, capul ei
aplecat în cășul umărului meu.

Liniște plină de dulceață și de sevă
parfumată; noi doi, un singur fruct,
care se coace pe îndelete. Nimic alt-
ceva decît respirația noastră, în ritm
unic, același; nimic altceva decît con-
știința că existăm împreună. Iar de-
desubt, exact pe urmele pașilor, grati-
tudinea că existăm, recunoștința față
de Cel care ne-a ajutat să ne întîlnim
și să ne îndrăgim.

5. Nu i-am vorbit lui Françoise de
neliniștea mea, desigur nejustificată.
De cîțva timp simt că sînt urmărit,
supravegheat. Mă înșel, pesemne. În
tot Estul Europei, tiraniile marxiste
sînt că sînt pe ducă. O singură țară
rămîne încă blocată, strangulată de
teroare și orbire, iar eu vin de acolo...

Lucrez la un studiu despre principi-
ile unei configurații democratice între
țările riverane marelui fluviu la țăr-
mul căruia m-am născut. Am publicat
capitole într-un mare ziar parizian și
în cîteva gazete germane. De asta am
și ales exilul. Ca să scriu ce doresc și
să-mi cîștig cu asta o existență e drept,
obscură, într-un imobil abia ridicat,
numai sticlă și schelet metalic de oțel
inoxidabil, unde toate birourile sînt
pline de calculatoare, terminale de te-
lecomunicații, de conexiuni cu băncile
de date.

În afara orelor de birou, nu văd pe
nimeni. Stau zăvorît în mica mea odaie
și scriu. Mă silesc să concep o rețea
de legi, de tratate, de structuri func-
ționale, care ar putea să smulgă țările
noastre din înăpoierea, mizeria și în-
josirea lor. E, poate, o utopie. Însă,
iată, că mulțimi ies în stradă și strigă:
„poporul sîntem noi!” fără violență,
și mai cu seamă, pentru prima oară,
după mulți, tare mulți ani, fără frică.
Iată că despoții îmbătrîniți cad unul

după altul, ca într-o trapă la un spec-
tacol de marionete.

Doar că, și nu prea demult, de aici
veneau asasinii. Și ei, cu tot soiul de
arsenale: umbrele lansatoare de otră-
vuri necunoscută, pistolete cu cianură,
dichisuri de coșmar. Răul este ridicol
însă ucide. Nu știe decît să ucidă.

Asta ține de trecut. Singura primej-
die ce rămîne: agenții secreți ai ulti-
mei redute a tiraniei analfabete, cea
de unde am fugit. Numai că moartea
violentă este ceva care nu ni se întîm-
plă nouă. Aceste asasinat nu sînt rea-
le. Asasinii sînt niște fantasmă.

Totuși, părinții mei, sora mea, prie-
tenii mei, au fost închiși pentru că eu
am scăpat. Și nu aveam habar de ho-
tărîrea mea. Nu încredințezi celor pe
care îi iubești ceva care ar putea să
mărturisească prin forțură fizică sau
morală. Chiar și cei mai stupizi și
cruzi anchetatori ai pseudo-religiei de
acolo, azi spulberată ca fumul după o
incinerare, chiar și acești mizerabili
sînt în stare să priceapă că victimele
lor sînt inofensive.

De altfel eu insumi sînt inofensiv.
Nu sînt om de acțiune. Încerc doar să
luminez căi posibile pentru oamenii
de acțiune care apar din mijlocul mul-
țimilor cîndva tăcute. Mă mărginesc
să cercetez posibilitățile pe care ni le
va oferi libertatea — libertatea ce
urcă acolo ca umezeala pe zidurile coș-
covite și se infiltrează chiar și în min-
țile complicilor tiraniei, cei care au
minte și, în inima lor vinovată, păș-
trează o fărîmă de suflet.

...Rămîne neșansa soldatului lovit
de un glonț rătăcit, în ultima clipă a
războiului, cu un minut înainte să fie
declarat armistițiul. Nu, nu asta o să
mi se întîmple mie. Asta o pot păți
alții. Nu o să înspăimînt cu povești
trase de păr femeia pe care o iubesc...

Prezentare și traducere de
Henri Zalis

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Fănuș Neagu mină în mină cu Dan Deșliu

Valeriu Anania în drum spre Ritual solitar cu Victor Felea
rotonda plopilor aprinși

G. Dimisianu și Banu Rădulescu își așteaptă rîndul la tribună

Ciinele de Colorado

Intersecția pare încărcată: pe o arteră circulă tramvaiul, pe cealaltă — autocamioane care ocolesc centrul orașului, la un colț este o vopsitorie, la celălalt un atelier de firme și reclame.

Inșă îndărătul șirurilor de clădiri, care depășesc rareori două etaje, se întind peste tot grădini și grădinițe, conjugate, ierboasente și citadine, resurse verzi ale făpturilor vii printre făpturile de piatră.

În fiecare dimineață, Darian trece în fugă strada, grăbindu-se spre treburile sale; afară de zilele de sărbătoare, când e extrem de matinal sau cînd se poate de leș, după pofta inimii. Acestea sînt și zilele cînd nu-l întilnește în coridorul porții de intrare pe ciinele de Colorado, fiindcă și acesta are un program, din care au fost excluse cu atenție multe zile de sărbătoare. Majoritatea celor din clădire s-au obișnuit într-atît cu animalul curios și jigărit, încît nu-l mai observă. Asta satisface ambele părți și se exprimă printr-o bălaie a cozii.

Dacă vremea e frumoasă, Darian vine acasă pentru prînz; dacă plouă și e urit, prințește în oraș, ca să nu mai parcurgă un drum plicticos, un prînz cu preț fix, deși recunoaște că nu are calitățile mincărurilor de acasă. Aceasta îi permite o reconfortantă digresiune asupra pulsației plăcut-neplăcut, fir roșu al emoțiilor umane.

În tramvai, în autobuz sau în metrou, privește cîte o fată frumoasă și, cu toate că ar dori mult să-i zîmbească și să primească un semn de înțelegere, stă tăcut spunindu-și că un ciine, fie el și de Colorado, are toate șansele să se atașeze de oricare dintre semenele sale. Fiindcă un ciine este expresia sincerității, face ceea ce gîndește, este autentic, n-are hiatusuri între gînd și exprimare.

Dacă ajunge acasă, începe să lucreze. Dar întil — nelipsita cafea dulce și nelipsita țigară. Apoi, cu intențiile precizate, vopsește, taie, aranjează, scotocește prin unghere: își infrumusețează locuința. Cînd n-are idei, răsfoiește revistele, citește cărți; totdeauna apare cîte o veioză ingenioasă, un dulăpior suspendat, un dispozitiv care trage stururile.

Uneori zilele sînt fierbinți, alteori reci, plouă, ninge sau dogorește. Trec nori albi, nori vineți sau vîrgați, ascunzînd cîteodată cerul neclintit. Sau se ridică trimbe de praf, hirtii, paie, la colțuri de străzi în piețe — orașul se primește, trecătorii mijesc ochii. Se formează coloane de oameni spre stațiile, spre mesele cu mîncare instalate în unele parcuri, alături de tarafuri, scene improvizate, călușei. Sau trec șiruri lungi de camioane supracar-

rosate, cu grîne, legume, baloturi de nutreț și multe fructe, cu lucrători care pleacă și vin, cu butoaie, lăzi și containere miroșind a sevă, cu lîni, cisterne de lapte, ...cu miere.

Dacă rămîne în oraș, o face ca să întilnească pe cineva, o prietenă cu care merge la cinematograful, la ceainărie sau la restaurantul „Perla”. În acest interval, cît sînt împreună, discută. El îi spune:

— Nu-mi pasă dacă ai citit sute de cărți sau nici o carte, tu exprimi fără să vrei echilibrul corpului tău și ai un trup minunat. Șolduri largi, mijlocul subțire, ai picioare suple și lungi, un cap splendid, ca o sculptură clasică; ce-ți pasă de altceva cînd tu ești o valoare, ai un rost pe lume, ești elementul de neînlocuit?

Dacă ar fi un ciine de Colorado, și-ar exprima o intenție piezișă iar ea l-ar înțelege, l-ar accepta, ar renunța amîndoi la schimbul unor cuvinte mereu rostite, interpușe, cortine și văluri, ar putea fi fericiți. Oare din cauza lipsei de sinceritate? își pune Darian întrebarea. Dar și eu sînt sincer, dacă nu m-aș poteni de ceea ce se cade să spun, cum am fost învățat.

Întors acasă mai devreme sau mai tîrziu, pătrunde prin poarta care, conform regulii, se încuie seara dar, de regulă, cite unul din casă uită, și este întimpinat de șirul lăzilor de gunoi, retragerea pisicilor, uneori de foșnetul ciinelui de Colorado, cînd acesta nu hoinărește aiurea. Urcă scările și se găsește în completa izolare a locuinței, îngemănat toțuși cu toți cei ce dorm, activează sau suferă în marele stup uman. Uneori se gîndește chiar, la cei ce respiră lîngă peretele lui (sau peretele lor) încercînd să și-i inchipuie cum arată descojiți de impusa imagine socială, bărbați, femei tinere, fetișcane.

Căci mulți dintre aceștia nu-l privesc ca pe un anonim. Îl privesc ca pe-o grefă, incertă. „Uneori, își spune Darian, am impresia că mă vor arunca pe geam. Se vor aduna într-o mulțime neplăcută și impenetrabilă. Nu le place că fac baie vineri, iar marți mă duc la cinematograful, că știu întotdeauna ce-o să fac în ora următoare, că nu salut pe cei ce nu mi-au fost prezentați. În desfășurarea lor ordonată, sistemul meu înseamnă dezordine și gunoi, lipsă de aspirații, vagabondaj”.

Gîndurile rar venite sînt întotdeauna dizolvate în somn, salvatorul scrutării conștiinței la ore înaintate. Căci marea manta a nopții acoperă straturi de lumină false, sub care se află fără excepție toți ciinii de Colorado, preocupați de existența lor cotidiană, de măruntele evenimente care par schimbări dar, mai des de toate, de paraziți. Iar cele patru mișcări combinate ale Terroi îi fac oricum, să evolueze.

Pisica în trei culori

Un bileț în cutia poștală: „Trec să te iau după-masă, Puiu”. Asta era omul — fără să se întrebe dacă are cineva timp pentru el. Dar, decît să stau închis în casă, mai bine oriunde.

Imediat după ora cinci (conform bunelor maniere), îmi bate la ușă.

— Hai la o plimbare pe Podul Vechi, spune. Nu mă fă să aștept toată ziua.

Ca doi buni prieteni, o luăm pe lîngă Spitalul de femei, către piața de porci. Asta-i o vorbă, acolo nu se neguțează rimători ci tot felul de mărfuri care nu se găsesc în magazine. Dăm de mese ticsite cu băuturi și dulciuri, cosmetice, aparatură electronică, ce mai, bazarul din Hong-Kong. Vinzătorii pe picior de rachiuri autohtone și blugi străinezi, anticoncepționale și gablonțuri. Cîte un telul oferă haine vechi și broșuri țipătoare. Către splai, mulțimea se rărește, cite un fericit doarme pe paie, unii își numără banii, apa curge turbure.

— Uite „Pelicanul”, zice Puiu. Nu credeam că mai există. Pe atunci eram încă tuns zero, ții minte?

Da, țin minte iarba caldă pe marginea canalului, și jocurile în apă, și faptul că toți de acolo ne cunoșteam și ne salutăm.

La piciorul din lemn al Podului Vechi stă un ciine tolnit, lîngă maldărul de gunoaie. Urcăm treptele hîrbuite, ne oprim la mijlocul pasarelei să scuipăm în apă. Lemnul balustradei lucește. Cînd să coborîm pe partea cealaltă, către casele bătrînești, Puiu se oprește pe palier.

— Stăm puțin aici, spune. Stăm și ne uităm: răsucea cu macadam, poteca pe malul canalului și sălcile scorburoase.

Bocănit de pași pe podină; se ivesc două femei tinere, însoțite de un flăcău fără culoare.

— Gina! exclamă Puiu și se duce se îmbrățișeaza una din femei.

Ceilalți doi se privesc înțelegători și dau din cap. Îmi vine să intru în pămînt, s-a dus naibii prietenoasa nostalgia.

— Încearcă la Bițu, zice grăbită Gina. Dacă nu, mergem la Rotilă.

Pășesc în fața mea, ținîndu-se tandri de mină, îi urmez căutînd să înțeleg ce vor, ceilalți doi sînt în spate, sporovănd te miri ce.

Trecem de frizeria macedoneanului — „În curte tînd și bărbieresc”; la ușa scorjită, cu firma ștearsă „Băcănie”, Puiu sună, ne uităm unii la alții.

— Pot merge eu cu el, spune placidă tovarășa Ginei, arătînd spre mine.

— Iconița! exclamă dojenitoare Gina.

Scîrțîind, ușa se deschide pe jumătate, cît să se vadă un tip în maiou. Mustata lui bolborosește: „Am clienți, e plin” și ușa se închide fără replică.

— Acum, încotro? Ți-am spus eu, la Rotilă! se supără Gina. Pierdem timp!

Insoțitorul fetelor cotește pe strada cealaltă, aruncînd peste umăr că se descurcă el. Trecem din nou Podul Vechi, o luăm pe splai să ocolim piața de porci.

— Eu m-aș duce acasă, zic.

— Vin cu tine, spune Iconița.

— Vezi, să nu trădezi partidul, îi spune Gina.

Rîd amîndouă și mă privesc ca pe un mucos. Puiu evită să se uite la mine.

— Hai acasă, zice Iconița, vin la tine. Cît ai clipi, ceilalți doi s-au îndepărtat, spre Rotilă, spre lumea lor, ce-mi pasă că am rămas în doi la urmă?

— Care partid? întreb.

— Partidul curvelor, șoptește ea și iar privește lung. Pe mine mă iau mai rar, aduce ghinion.

Un strigăt răzbate slab, e Puiu care face semne cu mina, dispar după colț. Trecem iar pe lîngă Spitalul de femei, se aud țipete din interior, mai încolo — carcasa unei mașini străine, pămînt în ea ca și afară, mergem înainte.

Intrăm în coridor, urcăm scările mezaninului, încerc să intru în cameră dar am incuiat ușa de data aceasta; înăuntru, îmi dau seama că încăperea e prea mică pentru doi. Aprind becul, string hainele de pe somieră, le învelesc cu pătura și le pun în ladă; Iconița se duce la chiuvetă, strivește un gîndac între degete și-l aruncă în bidonul de gunoi. În timp ce string zia-rele de pe masă, ea dibuie un măr și începe să-l roadă.

— Ai televizor! exclamă.

Ei da, am televizor, mi l-a dat Uwe la plecarea definitivă, era grăbit să lichideze și nu s-a mai ostenit să-l repare, mi-a găsit Dan niște piese la piața de vechituri și l-a făcut să funcționeze. În schimb, i-am zugrăvit bucătăria.

Treptat, ecranul se luminează, izbucnește vocea bine temperată a unui bărbat care povestește, cu menajamente, o incredibilă violență; grijulie, imaginea arată cele trei căpățîni ale familiei decapitate, locuința răvășită.

— Uite-așa pășesc și eu, spune Iconița, răsfățată pe somieră, pe unde trec eu urmează omoruri.

— Probabil vorbești prea mult despre ce vezi pe unde mergi, îi zic, și o măsur din ochi. Este cineva care te are în grijă, nu?

— Probabil, spune ea și îmi întoarce privirea. Ar trebui să mă ții să nu mai plec. Stau în casă și fac ce vrei tu, pămîntii mei țărani m-au învățat multe.

Se alintă, bălțată și frumoasă în felul ei.

corneliu antim

Insomnii de septembrie (2)

Gîndul că într-un gînd am putea călători alături, tu și eu — drept celălalt chip al tău — deshamă cerul de-al cenușului fard și-n robia mugurilor căzuți ne-am izbăvi de apăsătorul exod al singelui

spre înghețatele tundre din meandra unui vis...

Ce ne apropie, cînd altă odisee ne cutreieră apele și cutezătoare

doar privirea se năruie-n stihia dintre maluri?

Sînt speranța din ochii celui ce așteaptă;

ești nordul din neodihna celor care pleacă,

La capătul drumului, sărbători nemurite se-nlănțuie

sub albe portaluri,

ca și cum, din volbura timpului,

deodată plămădiți, ne-am infiripa în lume ca mirii eremiți în baldachinul unei năcluciri.

Insomnii

(de vinerea patimilor)

Oricine-ai fi, în cortul simțurilor mele de vei pătrunde, ca raza de soare primit fi-vei și-n buze, vlăstarul bucuriei trandafirii cuvîntelor de bun venit

voi aprinde. Rege nu-i cel ce-n trufașă limbă

căminul gîndului îmbracă, nici purpura împietrită a singelui —

ogîndă-a sinelui surpată-n nisipurile veacului —,

ci pămînteana făptură a martirului sorbind din eternitate

nectarul înțelesurilor, precum Aedul

salba neprețuită a sunetelor din diafana corolă a luminii.

El neștiutor intră în neființă, ca-ntr-o purificatoare petrece, pe sub arcul de triumf al durerii celorlalți...

andrei fischof (israel)

Numai poetul

Gîndul: os zvirlit de zei naturii în halucinantă goană spre neștiutele ieșiri ale adevărului din vorbe.

Numai poetul, purtător al flăcării sacre în priviri știe să-l liniștească precum focul oprește lupii în nopțile lor infometate.

Prizonierii

Cu anii, soldații de plumb puși să păzească prizonierii din gînd, dezertează, iar ei, altoi în trunchiul firii, împietresc: seva din adîncuri, otravă în singele singurătății, se strocoară în tăcere, riu pervers ascunzîndu-și vîrtejurile

sub umbra tufelor înghițindu-i malurile știrbe.

Unii înfloresc creanga altoită — prizonieri stăpîni ai gîndului ucis de propriile vise — alții pier înainte de vreme, doar umbra lor atinge uneori nopțile-nchise-n Elsinorurile noastre, ucigînd vechi iubiri tinguete în alunecarea de șarpe a vremii.

Ansamblul sculptural de la Tîrgu-Jiu

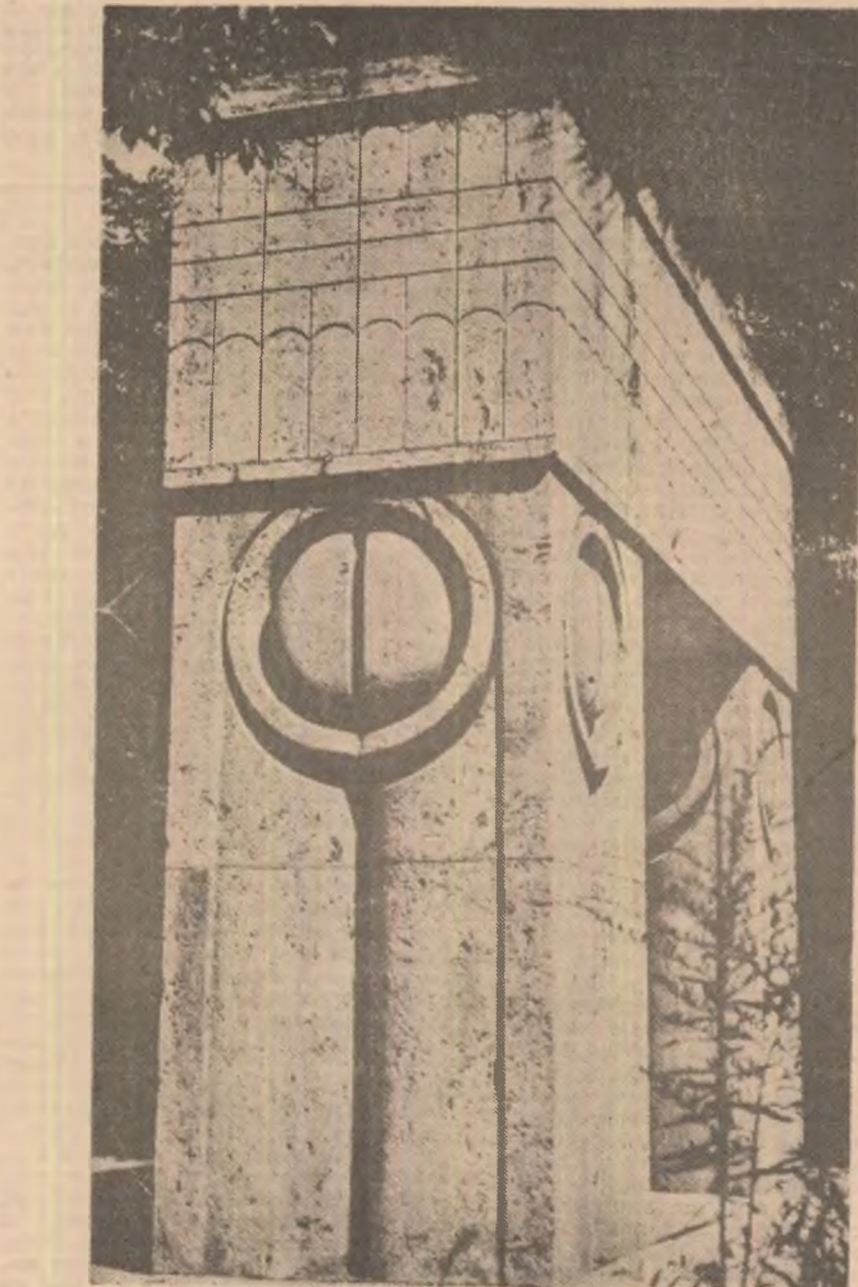
— lectură hylesică —

Se prea poate ca, reflectînd la acele prime lucrări de plastică funerară ce aveau să-i întemeieze cariera, îndeosebi la portretul **Rugăciunii**, închipuită de el asemeni unui Christ, atenția lui Brâncuși să i se fi oprit asupra **crucii** ca obiect de sculptat, asupra simbolismului său inerent. Pentru mîntea-i scormitoare, un subiect ca acesta, atît de central spiritualității europene, va fi exercitat o atracție irezistibilă. Doar în **Sărutul** morfologia compoziției o include ca o respectuoasă evocare, în intersecția liniei brațelor cu verticala de umbră ce separă cele două trupuri. Dar absența unei lucrări consacrate în mod expres acestui teme, apte să o pună în lumină cum se cuvine, fundamentînd-o pe un comentariu plastic de elevație tipic brâncușiană ar trebui totuși să nedumerască. Cum să accepți că neoșismul artistului s-ar fi putut acomoda cu preamărirea motivului **oului**, de sorginte mai curînd asiatică, fără a fi reușit să identifice aproape simultan, motivul complementar, infinit mai apropiat simțirii lui, al crucii. Doar din conjuncția lor, a sferei și a centrului (crucea ca centru) se putea naște un proiect apt de a-i satisface imaginația.

Și iată, aparenta omisiune se dovedește a nu fi fost decît așteptare. Indelungă, de o viață, așa cum doar Brâncuși știa să aștepte, ocazia trimisă de soartă. Mai presus decît tot ceea ce a realizat, **Ansamblul** de la Tîrgu-Jiu se distinge prin monumentalitate. Iar planul său, așa cum se desfășoară, articulată pe harta așezării, poate fi înțeles ca o grandioasă troiță: **Masa tăcerii** inconjura de cele douăsprezece scaune rotunde, cu alea de clepsidre ce o continuă și cu **Poarta sărutului** pot fi închipuite ca figurînd picioarele crucii: urmează apoi, de o parte și de alta, asemeni deopotrivă unor brațe dar și coroanei unui copac, cununa de străzi și case ale Tîrgului, iar la capătul celălalt, dominînd brațele, săgeata **Coloanei infinite**. Nu multe sînt orașele pe care un capriciu geografic să le silească, în țara noastră, să se desfășoare în lungul unei singure axe, de pildă de la nord la sud, ca în cazul Tîrgu-Jiului, limitat de frontiera de apă a riului. Axa **Ansamblului**, perpendiculară pe direcția riului, secționează orașul în două planuri. Și nu este o coincidență prezența în chiar inima desfășurării **Ansamblului**, a unei bisericici. Crucea ei, a Bisericii Petru și Pavel, enunță în formă condensată logica articulării în spațiu a **Ansamblului**, așa cum îl va fi gândit artistul. S-a remarcat de către comentatori că Brâncuși a inclus orașul, ca element funcțional, în conceperea proiectului său. Și ce alt rol îi va fi conferit decît acela de a semnifica, în sensul cel mai concret al cuvîntului, viața, cea care-i răstîgînește pe eroi, pentru a fi mintuită prin ei? **Calea sufletelor eroilor** nu indica așadar decît o parte a **Ansamblului**. Asemeni unei antene, concepută să capteze semnale pierdute în eter, Brâncuși va fi încercat să monteze o cruce de dimensiuni gigantice pentru a capta prin ea vocile materiei.

Experimentase răbdător, diverse modalități de a suscita dialogul lemnului cu piatra și metalul, alegînd pentru socluri materiale deosebite decît cele din care era realizată statuia propriu-zisă. Dar în fiecare din aceste cazuri, volumele implicate rămîneau poate nesemnificative; reduse la proporții umane, materiile nu-și ocultau desigur virtuțile pentru privitor, dar nici nu le etalau așa cum o permite registrul monumentalului. Între templeurile pe care visa să le înalțe, Brâncuși nu a menționat expres un **Templu al materiei ca îngemănată cu Spiritul**. Dar soarta a vrut ca tocmai pe acesta să reușească să îl termine.

Vechiul Testament, citat pe îndelete, îi va fi apărut ca istorie a impunerii unei morale de piatră unui popor predispus să cedeze seducțiilor hedoniste ale lemnului. Traversarea pustiei de cele douăsprezece triburi ale lui Israel, timp de patruzeci de ani, cu suita pedepselor, una mai crîncenă decît alta, îngăduite lor pentru a îl deprinde să biruie, doar prin credință, chinurile setei și foamei, frica de lighioane și de oameni vrăjmași, imboldurile lăcomiei și mindriei, și cite și mai cite. Umiltoare aspra poezie a vechilor legende ebraice. Cum de ai putea să-ți mai închipui azi un popor întreg, nu doar o armată de oșteni, rătăcind decenii în șir printre dune sterpe de nisip? Cum să-ți închipui, însoțindu-i pe bărbați, peregrinarea nesfîrșită a mii de femei, de copii și de bătrîni, hrăniți doar cu roua cerului, misterios preschimbata pentru ei, la fiecare răsărit de soare, în piine? Cum să-ți imaginezi înaintînd nu într-o direcție anume, ci cu ochii piro-

niți spre un nor, care ziua îi călăuzea, iar la lăsarea nopții se preschimba în stîlp de foc? Urmăriți de o stîncă, din care proorocul Moise, lovind-o, a făcut să curgă sîroaie de ape. Tradiția creștină avea să identifice în suita de uluitoare miracole avataruri ale lui Christos. El era tăcuta stîncă pustie, tot el stîlpul de foc și norul. Așa încît, din zăbovirea sa printre pămînteni, episoadele cuprinse în **Evangelii** nu cuprîneau în fond decît o infimă parte.

Iar dacă Brâncuși se simțea vrăjit în cuget de mărșăla destinului uman, a făpturii urșite să dialogheze cu Nevăzutul — în fapt cu ceea ce ochii vedeau, dar cugetul ajungea anevoie să cuprîndă — cum și-ar fi împlinit mai bine opera decît continuînd cu ceea ce începuse: povestea lui Adam. „Problema cea mai dramatică, scrie Mircea Eliade în «Fragments d'un journal», referindu-se la creația brâncușiană, este cea pusă de **Coloana infinită**. Știu foarte bine că de la început lucrarea a fost concepută ca o coloană de oțel. Mai știu că și modelul ei se regăsește în arta populară românească, și mai precis în structura stîlpilor de lemn care sprijină și decorează casele țărănilor. Ceea ce mă interesează mai presus de toate este înțelesul pe care Brâncuși l-a dat **Coloanei**. El a comparat-o cu **Coloana Cerului**, stîlpul casei care sprijină cerul și face cu puțință comunicarea dintre Cer și Pămînt. Într-un cuvînt, Brâncuși o considera ca pe un **axis mundi**. Ideea este foarte veche și răspîndită peste tot. Acest tip specific de **axis mundi** sub for-

ma unei coloane de piatră, ar fi putut fi o creație de-a culturilor magalitice, dar asta nu e așa de important. Ceea ce importă, pentru mîntea mea, este faptul că Brâncuși a conceput **Coloana infinită** ca un **axis mundi** cu ajutorul căreia poți atinge Cerul, și că după ce a creat această capodoperă el nu mai avea nimic de creat (s.a.), care să fi fost demn de geniul său. A mai trăit încă 20 de ani și s-a mulțumit să sculpteze nu știu cite copii ale unor lucrări care îl făcuseră vestit.

Nu pot crede că, la vîrsta de 60 ani, vigoarea creativă a lui Brâncuși era epuizată definitiv. Trebuie să presupunem oare că, după ce și-a desăvîrșit cea mai însemnată lucrare, n-a putut să mai încerce nimic altceva? Dar în timp ce concepea și realiza **Coloana infinită** o altă lucrare îl ispitise, cel puțin la fel de marcantă, și anume mausoleul pe care urma să-l ridice în memoria soției maharadjahului de Indor. Nu știu nimic precis despre acest proiect. Brâncuși ar fi propus să taie un deal stîncos în forma unui ou, și cu o mică criptă care să primească urna funerară a maharanei.

Misterul «sterilității» lui Brâncuși din timpul ultimilor 20 de ani ai vieții ar trebui să fie cercetat, și anume dacă aceasta era din cauza convingerii lui că după **Coloana infinită** numai avea nici un rost să se dedice unei alte mari opere sau dacă era în profunzimea lui părere de rău că împrejurările nu-i permiteau să se depășească, prin creația mausoleului din Indor. Ceea ce mă impresionează în

destinul lui Brâncuși este că cele două capodopere — **Coloana infinită** și aceea care a rămas în stare de proiect — aparțin aceluiași univers de creații spirituale caracteristice epocii de piatră. Dar de ce oare a încetat să creeze după ce izbutise, printr-o extraordinară **anamnesis**, să redea viață formelor, simbolurilor și înțeleșurilor arhaice, uitate de milenii în Europa? O fi oare faptul că după ce a construit **Coloana** ce ducea la Cer, Brâncuși nu mai avea nimic de făcut pe pămînt, că, cel puțin simbolic, nu mai era de găsit aici, printre noi?

Orice răspuns, orice ipoteză, mi se pare nesatisfăcătoare. Mi-e teamă că «misterul» rămîne atît de nepătruns încît nu vom ști cu precizie cum și-a închipuit mausoleul din Indor și cită vreme i-a hărăzit meditației acestei opere. Brâncuși nu pare totuși a fi avut, nici un moment, sentimentul că vorbea un limbaj destinat să rămînă criptic. În cazul **Ansamblului** de la Tîrgu-Jiu, bunăoară, simpla considerare în contextul întregii opere a artistului, nu izolată de ea, permite interpretării simbolice realizarea unor substanțiale progrese. Alea de **clepsidre** ce se întinde între **Masa tăcerii** și **Poarta sărutului** se compune din treizeci de scaune de piatră, dispuse pe două șiruri, în cinci grupe de cite trei, precum și din două bănci de piatră, late fiecare cit patru scaune. Ar rezulta de aici treizeci și opt de **clepsidre**.

Treizeci și opt de ani, precizează cartea **Exodului**, a fost durată exactă a peregrinării lui Israel prin pustia Sinai. Scurgere a unui an în inima desertului, ee imagine ar putea-o sugera mai plastic decît aceea a unui ceas de nisip? Căci depărtarea din care urcă spre noi legendele Biblice invită la lectură poetică. Brâncuși a ținut să redenească firul poveștii, dar în așa fel încît să ne facă să credem că o auzim pentru întia oară. Cele douăsprezece triburi ale lui Israel strînse în jurul Stîncii, ca oile împrejurul ciobanului. Pentru a-i învăța să deprîndă voia pietrei, de aceea i-a scos Moise pe crevei afară din Egipt. Doar așa puteau deveni, doar ei dintre toate neamurile, turma aleasă de Jahve. Trebuiau să fie minaii departe de imaginile înșelătoare ale bogățiilor și indestulărilor trecătoare, trebuiau să uite farmecul Riului, răcoarea grădinilor și parfumul florilor, să disprețuiască puterea oamenilor și să o nesocotească pe cea a idolilor. Căci acolo, în inima desertului, departe de lume, avca să se celebreze o nuntă Magică, așa cum nu stă în mîntea omului să o închipuie. După treizeci și opt de ani, toată suflarea ieșită din Egipt se stingea, primește îmbrățișarea nisipurilor. Dar cu prețul acestei uniri, din pruncii născuți în pustie se va naște un nou popor. Nici chiar lui Moise nu i se îngăduie să pășească în țara sfîntă, în Canaan. Toți păcătuiseră, toți trebuiau să moară. Chiar el, martorul nemijlocit al tuturor miracolelor se îndoise în inima lui o dată. La Masa, lingă muntele Horebului, cînd e-vreii sfîșiați de sete se pregăteau să-l ucidă cu pietre pentru că îi îndreptase spre un loc fără apă, vocea care îl călăuzise i se păruse, pentru o clipă, străină, fără noimă. Cu ochii pierduți în defilarea spinărilor arde de piatră, încercase groaza neputinței. Se simțise om, uitînd că e profet. Ar fi vrut să fie singur, să nu aibă spectatori la înfrîngerea pe care o presimțea venind. Cum să scoți apă în plin deșert și să sature un norod de mai bine de jumătate de milion de suflete? Infinitul, pentru el, tăcuse o clipă la Masa. Și nu doar pentru a îl încerca, ci, mai mult, pentru a da la posterității, dincolo de fantasticul uneori exorbitant al precedentelor miracole, proba chintesentală a posibilităților sale. În transformarea pietrei în apă se conțin, ca într-o sumă, toate transgresiile firii operate de divin ca pentru a-si atrage luarea aminte a muritorilor. Iar apa aceea, e de la sine înțeles, nu seamănă cu apa din riuri. De aceea Brâncuși, prin **Masa... tăcerii** va fi vrut să închipuie o etapă a unui parcurs inițiat. La Masa, pare a ne spune el, e o fîntînă cu apă vrăjită, din care dacă bei ajungi să auzi tăcerea de **infinitul tăcerii** sau **tăcerea ca infinit**. Se repetă continuu istoria. Nu e nici început nici sfîrșit în Masa... Brâncuși își continuă basmul, murmurînd cuvintele ca pentru sine: de auzi vocea care strigă în pustie și o urmezi, oțelindu-ți curajul prin zeci de încercări, la un moment dat pe cale, și se va ivi și ție în față o Stîncă... și sărutînd Stîncă pentru a te logodi cu ea, și se va deschide în trupul ei o poartă, prin care, primînd straie noi, vei păși în altă lume...

Matei G. Crăciun

Moartea lupului

Lupul pieri între oameni și cii-ni fără să deie nici un glas și nici un sunet. Intră c-un fel de demnitate în liniștea morții. La o asemenea scenă asistă, răscolit în adindurile-i turburi, călugărul Natanail, adică fostul mirean, doborât de patimi lumești, Naum. Ce este durere și întristare și suspin trecea, în romanul sadovenian **Demonul tinereții** (1928), în fiara încolțită și apoi ucisă. Transferul se produce la nivelul răbufnirilor, nimic din ceea ce interdicțiile culturale opresc nu trebuie să iasă la suprafață. Este vorba însă de porniri atât de puternice, că orice obstacol pare de prisos. Intensitatea trăirilor primare este la Sadoveanu de o vehemență neobișnuită, izbucnirile se pot produce oricând — și chiar se produc — sub formă unor colapsuri emoționale situate în imediata vecinătate a morții. Cine încearcă, în romanele lui Sadoveanu, să înfrunte pulsivitățile adâncurilor răscolite, în virtutea conveniențelor sociale, vede deschizându-i-se în față prăpastia fără fund a propriei neputințe. Șocul este de o violență extremă și produce, invariabil, catalepsia, trecerea „în călăială tărîm”, pentru o bună bucată de vreme. Demonul revine periodic, în crize menite să sublinieze că omul nu se poate ignora pe sine și că societatea, cu toate legile ei draconice, reprezintă o palidă opreliște. În asemenea clipe de cumpănă, cel aparent însănătoșit stă la un pas de recidivă și salvarea nu-i vine decât din afară: fuge din sine, sub forma identificării cu pericolul. Este, de regulă, mecanismul defensiv al celor nu prea tari. Moartea lupului înseamnă stingerea propriilor răscoliri interioare.

În 1904, Șoimii pusese în discuție o astfel de înfruntare între iubirea nestăpînită și legile sociale (scrise și ne-scrise). Dar transferul amintit lipsește, pentru că romancierul, încă tânăr, nu întuise strășnicia opoziției. Devadă că, abia în 1952, prelucrînd romanul, Sadoveanu introduce, în cel de al douăzeci și optulea capitol, din **Nicoară Potcoavă**, un episod de tipul „moartea lupului”. Retras la Zid Negru fratele lui Ion Vodă cel Cumplit este prins în încheștarea unor puternice sentimente: dragostea pentru Ilina, dorința de răzbunare a morții fratelui mai mare, îngrijorarea față de evoluția fratelui mai mic ș.a. Toate sînt reprimite, împinse în adîncuri și astfel aparent domolite. Din cînd în cînd, răbufnesc, de-vaslînd liniștea chinuită a lui Nicoară. Într-un atare moment, plecat la vînătoare, el întîlnește un lup, pe care îl prinde într-o capcană. Se apropie spre a-l ucide și a întreprinde astfel gestul eliberator, știut de acum. Dar lucrurile vor evolua altfel. „Cînd hatmanul a mai făcut un pas, flara și-a subpus deodată

capul. Apoi, într-un cutremur al trupului ei chinuit de moarte, a clătănîit din fălci, ridicînd botul spre văzduh și slobozînd un urlet prelung. În ochii și-n glasul ei tremura spaima cea de pe urmă.” Fiara nu mai trebuie ucisă, pentru că a preluat spaima hătmănului Nicoară și le-a risipit în văzduh, odată cu „acea tînguire năprasnică (...) cătră Ziditorul a toată făptura”. Din nou, tenebrele s-au imprăștiat, sufletul s-a limpezit, iar Nicoară intră cu drepturi depline în galeria personajelor reprezentative imaginare de Sadoveanu și caracterizate în primul rînd printr-o trăire agitată a viforosului lor individualism.

La apariție, romanul lui Sadoveanu a fost salutat de un cor entuziast de critici ai momentului, care au văzut în el o expresie a filorusismului autorului (cu binecunoscuta lozincă a „prieteniei de veacuri” etc.). Cum Sadoveanu scriese și **Lumina vine de la Răsărit**, lucrurile se legau. Nu mai au însă aceeași logică la aproape o jumătate de secol de la apariție, cînd putem descifra motive specifice întregului scris sadovenian și nuanțe particulare sfîrșitului operei sale. În primul rînd, este de relevant motivul bastardului, foarte răspîndit încă din 1904 și provenind din însăși biografia sadoveniană. Nu este defel obligatoriu să vedem în Nicoară (în realitate, fiu nu de domn, ci copil din flori, tatăl fiind moș Petrea Ginj, țaran și oștean) un simbol tendențios al istoriei noastre. Dintotdeauna, Mihail Sadoveanu s-a simțit apăsat de nelegitimarea legăturii dintre tatăl său și Profira Ursachi și trecerea obsesiei în motiv literar s-a făcut repede, înlesnită fiind și de atmosfera favorabilă țărănismului la începutul secolului al XX-lea. Sămănătorismul și poporanismul au activat motive latente și i-au oferit lui Sadoveanu cadrul propice amplificării unor accidente biografice.

Violent a fost de la început și anti-boierismul său, cu exemple ce stau la îndemîna fiecărui cititor din zilele noastre, care se vede constrîns să privească altfel lupta pe care Nicoară o duce împotriva mării boierimi. Motivul are și un suport tradițional, în cultivarea simpatiei față de răzeși, operînd la Sadoveanu de la primele sale scrieri ca o urmă atât a modelului epic postpașoptist (pe care l-am numit al „bunului păstor”), cît și a necesității de a crea, în propriu-i scris, un echilibru, printr-o contrapunere la antipatia de care am amintit. Acum, Sadoveanu amplifică un sentiment care începuse să se manifeste îndată după primul război mondial, anume frățietatea. Aceasta a evoluat către aderarea la masonerie, produsă în deceniul al patrulea și culminînd cu **Creanga de aur**. În mod in-

haiku

Singur lingă lac
urc scara soarelui
secundă de secundă.

altfel, vom avea în acest obiect principalul simbol malefic al lumii.

Anulezi încercarea de-a muri, poți să faci do' sau două mii de pași împrejurul lacului. Marcat de golul care te separă de el. Reținut de forța arcului de cerc al malului.

Conturat de lumina soarelui, înconjurat de lumina soarelui. Uzura este aceea care mă susține în fața elementelor naturii directe și brutale. Uzura unui trup uman, un lucru cald și bun învățat pe de rost de fiecare osior. Dar și uzura generală, a tuturor celor din jurul tău, fie că sînt obiecte lucruri naturale, întimplări, confuzii, fantezii. Toate îți devin de la un timp familiare prin ritmul uzurii lor. Prin blîndețea unei decadente și-a unei rafieri care seamănă cu urcatul unei scări aeriene într-o înălțare fără capăt.

Constantin Abăluță

GLOSSĂ

Într-o siguranță factorul invizibil, lipsa potențatoare, opusul ascuns este doar motivul vulgar al apariției ei. Cauza adevărată este întotdeauna metafizică, așa cum cauza nașterii nu-i bietul, meschinul act sexual; tot așa, creația artistică nu se explică prin studiul oricui de prob și îndelungat, ci prin circumstanțe mult transcendente.

Reflexul, efectul de boomerang al oglinzii — majoră temă de meditație pentru că circumscrie elementele-cheie ale interpretării umanului. Dacă însă adăugăm și oglinzile deformante, cele care ajung pînă acolo încît eludează părți din trupul realității, ori le leagă

contestabil, Nicoară Potcoavă face parte din tagma inițiaților întru ezoterie, deși fără ostentația lui Kesarion Breb. El nu a urmat o școală anume și nici nu practică ritualuri precise, dar este îmbibat pînă în cele mai adînci fibre ale gândirii sale de sentimentul divinității răspîndite în întreaga fire. Din doctrina masonică pură, Sadoveanu a reținut, aici, numai iconizarea și fragmentarismul zeității supreme, precum și, dedus, temeiul adînc al înfrățirii regnurilor („moș Savu a privit cu mîhnire pe fratele său copacul, care etc.”). Caracterul inițiativ al masoneriei este subminat puternic tocmai prin sentimentul unității firii, întrucît acesta nu provine dintr-o inițiere ezoterică, ci, acum, dintr-o extrem de puternică sensibilitate la gîndul morții din ce în ce mai apropiate. Nimic nu mai este livresc în trăirea de un acut individualism care se află la temelie contopirii a toate celor văzute și nevăzute. Din nou, precum în urmă cu un deceniu, Sadoveanu nu se închină unui „Ziditor” ortodox, ci unuia eretic. De fapt, se închină sie însuși, transformîndu-l pe Nicoară Potcoavă într-un alter ego privit cu venerație. Hatmanul este înzestrat cu o gamă variată de trăiri, deși nu chiar atât de nuanțate. Însingurat, vindicativ și rob al lui însuși — acesta este Nicoară Potcoavă. Ca însingurat, putea să îmbrace haina monahală ori sarica ciobănească. A preferat însă zălele ostășești, care nu-i prea vin, deoarece, cu adevărat, el este un haiduc, înscriindu-se fără greș în categoria atât de largă a personajelor sadoveniene, aceea a fugariilor de lume. Vindicta este, de asemenea, o trăsătură constantă a celor mai mulți dintre eroii sadovenieni, începînd cu fiorosul Pavel Nour. O răzbunare egoistă, atunci, la 1904. O pedeapsă, altruistă, mai tîrziu, în 1952. Să fi cedat oare Sadoveanu politicului de moment, spre a-l face pe Nicoară un anti-boier care pregătea colectivizarea agriculturii?! Am introdus această falsă concluzie tocmai pentru a sublinia că, în realitate, vindicta de

care este stăpînit Nicoară Potcoavă provine din țulbureala străfundurilor sale sufletești. Răscolit neconținut de gîndul morții iminente, romancierul nu se poate împăca deloc cu ideea trecerii în neîntîlnire. Altruismul este provocat tocmai de această răscolire, în joc intrînd captarea bunăvoinței celorlalți, spre a nu i se trece cu vederea existența. „Non omnis moriar” sînt printre ultimele cuvinte ale lui Potcoavă, care se mîngîie, se iluzionează, se amagește că nu va pieri, deoarece semenii îl pomenesesc sau îl vor pomeni. În termeni riguroși, ar fi vorba de o nemăsurată iubire de sine, imposibil de trecut cu vederea. Tot ceea ce privește personajul titular tinde să se închege în crearea unei legende, chiar a unui mit. Cognomenul „Potcoavă” împinge voinea în fabulos, numele străvechi „Nicoară” îl propulsează în povestire, ceea ce povestesc alții duce către formarea unei imagini idilizate. Chiar din capitolul de început al romanului, personajul nu intră direct sub privirile lectorului, despre el mai întîi se discută, se comentează, se alcătuește un fel de baladă, iar fraza dobindește inflexiuni poetice. Trece peste isprăvile cunoscute ale personajului, pentru a ajunge la capitolul final, în care, iarăși, Nicoară Potcoavă nu apare în chip direct, el formînd, la fel ca în cele dinții pagini, obiect al comentariilor altora. Mai mult încă, personajul nu moare cu nici un chip, deși este decapitat; trupul îi este îmbălsămat și mormîntul, ferit de curiozitatea necheamaților, devine loc de pelerinaj accesibil numai pentru cei inițiați. Scopul a fost atins: alter ego al romancierului, Nicoară Potcoavă este expresia celui mai nestăvilit individualism, a unei greu de imaginat iubiri de sine, pe care ideea morții le agită cu o putere mult mai mare decît în oricare din romanele anterioare.

Am fi însă cu totul nedrepti față de Sadoveanu dacă am oprî aici firul constatărilor noastre. Căci, spre deosebire de, spre exemplu, **Creanga de aur**, care pune, în esență, exact aceleași probleme, înveșmîntate însă altcum, în **Nicoară Potcoavă** întîlnim o dispersare a thanatofobiei. Metafore ale stingerii se întîlnesc pe fiecare pagină, submiînd serios încercarea de a citi romanul sadovenian în cheie sociologică (sau numai în cheie sociologică). Spre deosebire de **Hanu Ancuței**, unde spațiul închis era acela care amplifică fiorul thanatic, în cel din urmă al său roman, Sadoveanu preferă să se mărturisască întînderilor nesfîrșite și albastriimilor depărtărilor fără nume. Este cu totul semnificativ în acest sens, faptul că **Nicoară Potcoavă** a fost început la Mamaia, pe țarmul mării, loc pentru care scriitorul nu avusese pînă atunci nici un fel de atracție. Prezențimentele sumbre care îl agită în profunzime reclamau o compensație pe măsură. Și dacă pînă acum Sadoveanu preferase peisajul montan, care închidea perspectiva și îngăduia o agitație lăuntrică mai puternică, odată cu **Nicoară Potcoavă**, scriitorul privește spre nesfîrșirea orizontului, spre a-și domoli îngrijorările. Toate converg spre deschidere și pierdere în neant („ne-om duce și noi, eu și baba Cîreașă, unde se duc toate... unde se duc ș-aceste frunze de frasin purtate de vînt”). Peisajele sînt concepute în așa fel, încît să imagineze un univers al risipirii: „Lunca de sălcii vechi deschidea bolți în jur. Pe sub ele, unii din ei (dintre oșteni — n.n.) dusese caila la

Dan Mănuță

(Continuare în pag. a 14-a)

toma grigorie

Felia de timp

Vino să împărțim felia asta de timp
s-o ronțăm și să ne privim în ochi
Ceea ce vedem să fie taina noastră
de totdeauna
Pe tine te dor tăcerile mele
pe mine vorbele tale
Privirile dor mai puțin se pare
și totuși lacrimile și-au inmugurit
in ochi

boabe de mărgăritar
Să le zvînt e-un sărut
ar curge mai tare
mai bine le fac să scinteleze
cu lumina unui zîmbet
Iată s-a mai îndulcit felia de timp
dar s-a și terminat.

Prima mișcare

Tristețea s-a chiroit în piept
brațele ei strînse-n rugăciune

se-nchină la zeul lacrimilor
Izvorul e uscat
nici o speranță de ușurare
de spălare a gîndului negru
Ochii se string puternic
pentru a împinge înăuntru
șipătul disperării
Prima mișcare ar fi saltul în gol
Stal șintuit în pat
cu miinile încheștate
pe drevele de fier.

Ca într-o tobă aztecă

Fire nevăzute
de la o inimă la alta
le tai adesea c-o vorbă strîmbă
(dez)lănțuind tăcerea
Durerea mută e cea mai profundă
Zina iubirii
leagă la loc firele
cu nod de suris
Din nou aleargă singele
să ne iasă în întîmpinare
bătînd în inimă
ca într-o tobă aztecă.

Rădăcini de algă

Afundați în apa vieții pînă la frunte
am început s-o privesc pe dedesubt
Are rădăcini de algă înfipte în mil
se ține de val cu brațe palide
Atîtea guri hămesite îi mușcă
trupul i-l impuținează
dar nu pot smulge ușor viața
Un fir de rădăcină rămas neatîns
ii dă o nouă tulpină
pe care se legănă o stea de mare.

Poezia locului comun

O expoziție de pictură semnată Teodor Moraru nu-i un loc unde se îmbulzește lumea, pentru a fi martoră la eveniment. Artistul bravează chiar, cu detașare, în a nu urmări „succesul comercial”, resursele materiale ale existenței imediate neavând nici o tangență cu resursele artistice ale pictorului. Deși, este evident, viața însăși este pentru Teodor Moraru pictura căreia i s-a dedicat. Și, totuși...

Acest artist, inzestrat cu o vocație a rezistenței și a modestiei luminoase greu de egalat, își gândește menirea cu o metoadă și cu o tenacitate de invidiat. Este prea puțin preocupat de locul pe care-l ocupă în ierarhiile artei de șevalet contemporan, dar este acaparator de delimitarea tot mai precisă a conceptelor gândirii sale plastice. Este personalitatea cu judecata cea mai gravă și mai reavănă (nu proaspătă, nu puritană, deci!) din generația sa și această calitate conferă opiniilor sale un soi de temeinicie indestructibilă. El ar face o bună figură de înțelept, de **resoneur al cetății**. Și, sper să nu se supere dacă insist mai mult asupra acestui detaliu, tocmai o asemenea aplecare către înțelesul adânc al rosturilor vieții impietează decisiv asupra modului în care își construiește **conduita estetică și viziunea plastică** de mulți ani încoace. Pentru că pictura lui Teodor Moraru este, in-

inte de toate, semnul unei consecvențe estetice și stilistice deloc comune, elementele de progres sau de limpezire a problemelor plastice pe care și le pune artistul fiind mereu îmbogățite, supralicite. Pictura, așa cum o înțelege Teodor Moraru, este o **perpetuă interogație**. Lipsa îndoielii ar atrage după sine moartea operei, condamnarea ei la anonimat. Or, artistul nu poate trăi prin proliferarea la nesfârșit a unor lucrări lipsite de identitate. Oricând s-ar putea situa pe o asemenea poziție, versatilitatea stilistică și cultura plastică oferindu-i destule atuuri, pentru a-și putea făuri o carieră rezonantă. Dar Teodor Moraru nu este un comod și nici un histrion. El își refuză cabotinismul pictural, preferând acestuia excursul meditativ în fața șevaletului. Recurge, cum este de la sine înțeles, la pulsațiile memoriei sale afective și culturale, de unde își extrage imaginile eminate în încărcate de savoarea realului. Dar un **real** decorticat, debarasat de aglomerările retoricii cotidiene și ne semnificative. Din jocul „brezalei” sau al „caprei”, artistul reține acele detalii care permit culorii să se manifeste liber, supunând-o doar unor ritmuri și unei dinamici numai de el percepută și căruia artistul îi conferă un rol dominant. Așadar, nu imaginea integrală a obiectului ritual este redată de viziunea pictorului, ci sensul ei viu,

plastica extraordinară a mișcării, într-o ambianță cromatică aleatorie, care sugerează în secvențe fulgurante o atmosferă magică. Întreaga paletă a pictorului are în ea tensiuni subterane, ca de mister medieval, lumina din pinzele lui Moraru evocând nu o dată efectele staticelor olandeze și flaman-de din secolul al XVI-lea. Pictorul contemporan nouă o face, însă, cu mijloacele secolului său; desenul are un contur energic și incert, culoarea capătă densități aproape senzuale, formele se pierd în masa materiei cromatice, detaliile capătă relief, partea definește și dă personalitate plastică întregului. O natură moartă, în viziunea lui Teodor Moraru, nu poate avea sugestivitatea sintezelor cromatice ale lui Pacea, de exemplu, nici aura sim-

bolică a formelor lui Bernea sau Gherasim, pentru simplul motiv că percepția picturală funcționează la el cu totul altfel. Cine stăruie mai atent asupra picturii sale, are surpriza să descopere o sintaxă foarte simplă a discursului plastic, în planul formeii pictorului situează un mănunchi de detalii, de locuri comune, de regulă fără un relief pictural deosebit, dar foarte expresive în planul consistenței, al valorii cromatice și al surprinderii ritmurilor esențiale ale viului. O sferă a existenței materiale care devine pentru artist mult mai semnificativă decât orice altă reprezentare (oglundire) veridică și integrală a realului.

Ceea ce este curios, e că foarte puțini din cei ce privesc pictura lui Teodor Moraru constată **profundul și statornicul ei realism**. În mod asemănător s-au petrecut, la vremea lor, lucrurile și cu poezia lui Nichita Stănescu. Greu s-a obișnuit lumea cu limbajul său poetic, fapt pentru care în anul multora versurile sale sunau după un diapazon ultra modernist. Numai că așa numitul avangardism al lui Nichita avea o sorgintă, și chiar o arhitecturare a cuvintelor și a construcției aproape clasice. Comparația este valabilă și în cazul picturii lui Teodor Moraru, în sensul în care mijloacele plastice, întreaga sintaxă, după care acest profund și laborios artist își clădește opera picturală, au o doză de originalitate și de cutezanță combinatorie (în plan tehnic, mai ales), care descumpănește privitorul comod. Dar vocea lui va răzbate, cu siguranță, în spațiile de dincolo de noi, acolo unde **vizionarismul** său, atât de calm și de domestic, la urma urmei, nu va mai putea fi ntins de exclamațiile contestatorilor de circumstanță.

Expoziția de la „Simeza” (cu un excelent compartiment de deene în tehnică mixtă!) confirmă evoluția unui artist consecvent cu sine și cu propria sa **conduită estetică**, elaborată cu ani în urmă și mereu ajustată de câștiguri stilistice și expresive dobândite pe parcursul unei remarcabile cariere artistice.

Corneliu Antim

muzică

Festivalul internațional „George Enescu” (IV)

Tipuri ale „transparenței” în muzică, Palestrina, Mozart, Debussy. Celestial, sublimul, picturalul (ca „demontare” a sublimului aparentei). Chiar mai mult încă decât circumscrisu cuvintelor. Ca orice „închidere” ce se „deschide”. Și o întrebare aparent inutilă: cât mai percepem din „aura” semantică a unor epoci „date”. Sau, gândindu-mă la o frumoasă metaforă a lui Noica: putem, dincolo de „fereastră”, să recuperăm „casa” în sine?

Nu putem ști cu exactitate cum „sună” un cor în perioada Renașterii. Ne împiedică „distorsiunile” culturale. Tehnica vocală a evoluat. Cu pierderi, probabil, în alt plan. Modul în care este descifrat un text muzical trebuie să fi suferit și el mutații importante. Cercetând însă stilul vremii (concizia formală, austeritatea tipic contrapunctică și, mai ales, transparența armonică a acordurilor „pure”), ne putem imagina și sonoritatea. Cea pe care ne-o restituie la un nivel de perfecțiune aproape „insuportabilă” corul condus de dirijorul Marin Constantin — de mult celebrul Madrigal. Dacă re-

pertoriul său de colinde (prohibit pînă în '89, în țară) intra într-un fel tot în matca simplității exemplare a diatonicului Renașterii, câștigul cel mai important al Madrigalului mi s-a părut a fi apropierea de repertoriul contemporan. **Ritual pentru setea pămîntului** de Miriam Marbe, **Aforismele** de Ștefan Niculescu, **Timpul cerbilor** de Olah și multe altele. Puține formații, puțini interpreți (chiar în lume) abordează cu același deplin succes „extremele” istoriei muzicii.

Programul prezentat în cadrul Festivalului Enescu a fost și el divers, gândit însă ca un spectacol unitar și într-o „creștere” inteligent gradată. De la unisonul imnului gregorian **Salve Regina** spre complexitatea scriiturii unor piese contemporane de Ligeti, Cornel Tăranu și Penderecki.

Sonnengesang des Heiligen de Carl Orff a făcut o bună trecere (prin unele similitudini de limbaj cu vechii maeștri) de la Palestrina, „reperul” cel mai solid al Renașterii, la modernul Ligeti.

Prima audiere a piesei lui Cornel Tăranu — **Testamentul călugăriței Theofana** — mi s-a părut a fi momentul cel mai original și mai profund dramatic al serii. Densității expresive a partiturii soliste clădite — fapt esențial! — pe un material de o simplitate (și eleganță) bizantină, i-a fost organic opusă mai austeră prezentă a „tutti-ului” formației. E aproape inutil să mai amintesc omogenitatea firească, acuratețea și calitățile îndelung slefuite ale sonorității ansamblului. E timpul (și sint forțele vocale necesare) ca „școala” Madrigalului condus de Marin Constantin să-și găsească din actualii „elevi” și viitori „conconurenți”. Miturile trebuie mereu împropățate.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Cum se pregătește un nou prim-ministru (rețetă)

Se ia națiunea și se bate bine, bine, pînă face spume. E indicat să se folosească mai multe mijloace de amestecat și bătut. Spre exemplu, în prima fază, sînt bătuți recruții în fața Guvernului de către mineri, oameni care au o veche experiență în a stîlci tineretul (14—15 iunie 1990). Tinerii soldați sînt puși să păzească o clădire goală astfel încît chelifăneala pe care o incasează să fie fără riscuri pentru Puterea nu atât de pitulată cit omni-prezentă. La aceasta se adaugă sosul TVR care comentează cu o vădită simpatie și într-un accentuat ton de transmisie sportivă (acum minerii înaintează pe trepte; forțele de ordine se repliază pregătind riposta; pe extrema stîngă se încearcă o pătrundere etc) desfășurarea împlinirii din Piața Victoriei. „Minerii nu acceptă în rîndurile lor persoanele civile”. „Minerii acțiunează în ordine”. „Nu s-au semnalat incidente pe parcursul traseului de la gară la Guvern”. Pînă la urmă se obține din partea publicului telespectator o cotă apreciabilă de simpatie pro-minerească. O simpatie de nuanță apropiată celei pe care agitatorii F.S.N. o manifestau în iunie 1990 pe bulevard și în transmisiile TVR.

După ce prima fază a bătutului națiunii se încheie se trece la faza a doua. Se bat bine minerii, zurbagii Bucureștiului, se afumă și evident se bagă puțin la rece. Pentru aceasta sînt folosite forțe calificate ce îi cunosc bine pe mineri deoarece au mai colaborat cu aceștia pe acleși străzi. În faza a treia se zgîlție bine Camera Deputaților de către mineri pentru a se trezi indignarea celor ce pînă în acel moment și-au spus lehamitești — treaba lor, încurcă-i drace, ei au vrut, ei au. Atingerea de instituția legală supremă tulbură nu doar sentimentele ori interesele, tulbură chiar conștiința. Spre a le întregi imaginea de „oameni fără nimic sfînt, fără cuvînt și fără onoare”, minerii sînt îndemnați să bată puțin și la ușa Cotrocenilor după ce președintele Iliescu își pusese semnătura alături de aceea a unui prezumtiv delincent, după unele expresii mai aspre din Parlament. Aici asistăm la apoteoza bătăii, își fac apariția mașinăriile din „Războiul lumilor” al lui H. G. Wells, vedem și noi cît de bine este inzestrată Unitatea de Pază și

Protocol (nu ca mucoșii ăla de la Guvern ori Parlament) și frica, spaima, deci „ordinea și disciplina” se lasă odată cu norul de gaze lacrimogene peste București. Spre consolidare mai tragem o bătută și citeva grenade așa, ca să fie, prin Piața Universității în cinstea Congresului P.N.Ț.-c.d.

Interludiul de la T.V.R. reprezintă glazură. Bombonelele aparțin domnului Mănzatu (cu lacrimi în ochi a văzut Troița incendiată, Troița care...) iar minciunile știți Dvs. cui.

După această primă fază a bătutului urmează cea de a doua, a perpelitului. Rapoarte, interpelări, interviuri. Dl. Roman ne privește scrutător și plin de promisiuni în ultimul cadru, care a devenit fix, din conversația sa cu dl. Șoloc. Domnul Gelu Voican Voiculescu ne dezvăluie (prin repetir) că e mai bine informat decît dl. Măgureanu (care va să zică acesta din urmă doarme-n pantofi și papă bani contribuabilului!) iar dl. Hamza se dovedește iute de picior și ne oferă surpriza unei apariții în carne și oase a domnului ex-colonel Cazacov despre care auzisem că este doar un personaj de poveste... polițist și nu politică. Pe fundal se profilează un mare semn de întrebare. Cine va fi noul prim-ministru. Crainica ne anunță că se reia pe post discuția Șoloc-Roman. Măi, să fie?! Nu se reia discuția anunțată ci o emisiune economică. Apoi se dă la cuptor. Focul este întreținut de doamna Becleanu. „Nu ne mai perpeliiți, domnule Președinte!” (ton rugător-familiar). Domnul Președinte ride în stil caracteristic. Vorbește în stil caracteristic. Ne fierbe, ne perpelește, ne pune pe ace. „Noul prim-ministru desemnat este domnul Theodor...” „Stolojan!” exclamă doamna Becleanu Rodica. Să fi știut de la început? Din prima clipă? S-ar putea. Mai bine zis, sigur că știa! Dacă nu credeți, aduceți-vă aminte de ultima emisiune 7 X 7 a doamnei, unde a pus condiționalul precis și necesar — „Am crede că este vorba de un destin (se referea la venirea minierilor) dacă n-ar mai exista și **agenturi**”. Parol! Dacă știa dumneaei de **agenturi**, știa și de dl. Theodor Stolojan!

Se servește cald și cu puțin paprika în caz de nevoie. Dacă nu e bună se dă vina pe regele Mihai, se cheamă scutierii și trupele M.Ap.N. cu armamentul din dotare și protecție juridică adecvată. Că n-o să ne apucăm de alte procese cînd nici pe cele dintii nu le-am gătat. Poftă bună!

Eugen Uricaru

Memoriile lui Willy Brandt

Cei care l-au cunoscut bine afirmă tranșant: în „Memoriile” sale, Willy Brandt apare așa cum este în realitatea cotidiană — simplu, sincer și dotat cu clarviziune. Dacă Adenauer fusese un „vulpoi” (în fond, epoca își creează personalitățile), Brandt amintește de comportamentul unui lup domestic. Fiu al unei grupări etnice minuscule trăitoare pe coasta Balticii, șef — din 1969 până în 1974 — al guvernului din Bonn, a lăsat impresia unui cancelar german lipsit de arroganță, fidel atât amicițiilor personale, cât și alianțelor patriei lui; a mai lăsat, totodată, imaginea unui epicurean rezonabil, mai mult marinar decât țărăn, mai mult patriot decât „sacerdot” al unei zone geografice limitate, asta ca să-l comparăm cu prea bavarezul Strauss.

Născut și nu făcut pentru politică, omul de stat Willy Brandt și-a scris „Memoriile” în 1989, înaintea prăbușirii zidului Berlinului. În răstimpul a doar patru ani, cât a deținut puterea, sprijinindu-se pe rezultatele pe care „Bătrînul” (despre Adenauer este vorba) le obținuse, el a realizat deschiderea Germaniei Federale către Europa de Est. Arhitect detronat a ceea ce s-a numit „politica pașilor mici”, Brandt contemplant, azi, un strălucit capăt de drum: unitatea Germaniei. Cartea sa îi jalonează itinerariul și ilustrează convergența logicii unui destin cu logica (re) devenirii unei națiuni, adău-

gindu-și, într-un stil aproape anglo-saxon, paginile la istoria stufoasă și, în pofida aparențelor derutante, unitară a fiilor Hansei. Brandt nu urmărește efecte literare, după cum nu caută nici efecte șocant politice. Cuvintele cheie pe care le folosește sînt „exilat” (deoarece nu și-a renegat niciodată patria, refuzând apăsător termenul „emigrant” și „excepție”, acesta din urmă vizînd nașterea sa la Lübeck, în anul 1913).

Tînărul Frahm (Brandt fiind un pseudonim) este, de fapt, un copil din flori, crescut de un bun căruțaș, care face sacrificii majore spre a-l putea trimite la studii liceale. Din familie deprinde visul, aproape obsesiv, la „Statul viitor”. De la social-democrați, adolescentul își însușește „conștiința de clasă, nicidecum ura de clasă”. Partidul îl va exclude sub învinuirea de stingism. După ce aderă la o formațiune scizionistă, pornește clandestin, — în aprilie 1933, după doar două luni de la venirea la putere a lui Hitler — spre Norvegia. Va petrece departe de Germania paisprezece ani, ani împărțiți între publicistică și activitatea politică ilegală, care îl va readuce, pentru un timp foarte scurt, în 1936, la Berlin. O trecere prin Spania însingurată de războiul civil îl lămurește cu prisosință asupra influenței otrăvitoare a Cominternului, precum și asupra naturii demone a stalinismului. Practicile social-democrației norvegiene și suedeze îi dezvăluie căile reformismului prag-

matic. Lepădîndu-se viguros și definitiv de sectarism, face parte dintre cei care, la Oslo, reușesc reconstruirea — prin lucidă reconstituire — a vechiului Partid social-democrat.

Reintors în Germania ca ziarist norvegian însărcinat cu relatarea proceselor de la Nürnberg (anii 1945—1946), decide, spre amurgul anului 1947, să redevină cetățean german și să-și edifice o carieră politică în facțiunea de la Berlin, sub egida lui Ernst Reuter. Activitatea în cadrul primăriei berlineze îi oferă din plin posibilitatea de a-și dovedi calitățile de om de stat. „Exilatul” conține Germania ca un tot unitar, iar „excepția” se consideră pe sine nimic mai mult decât un german ca toți ceilalți. Ferm în ceea ce privește gradul lor de responsabilitate în catastrofele istoriei recent consumate, și, în același timp, foarte rezervat în circumscrierea „culpabililor” — în viziunea sa, un nucleu format dintr-un milion de cetățeni ai Reichului. Cît despre ceilalți — atenție! — Willy Brandt ține în permanență seama de măsura în care carnetele de membri al partidului nazist le-au permis atitudinilor de frondă. Din această cauză va accepta să facă parte din cabinetul lui Kurt Georg Kiesinger, care, totuși, fusese asistent al lui Goebbels.

„Politica noastră Est — Vest era o parte integrantă a politicii Est — Vest a Europei occidentale, stabilită de comun acord în cadrul Alianței atlantice”. Susținut, în ciuda unor voci, de Comunitatea europeană și de Statele Unite, Brandt a mizat perseverent, fără însă a-și face iluzii, pe concesiile pe care consecințele Conferinței de la Helsinki urmau să le determine în politica sovietică. Fostul cancelar nu afirmă niciodată: „Am avut dreptate!”. De fapt, el nu prevăzuse tulburările din Est, limitîndu-se a apăra, cu tenacitate, drepturile omului. Ceea ce a însemnat mult, foarte mult.

Fără cinism, fără elocvență căutată, fără o retorică dubioasă, dar sigur pe justetea diagnosticului său, echitabil cu rivalii, Willy Brandt memorialistul conservă o simplitate despre care se

poate spune că nu-l caracterizează pe toți prietenii săi din Internaționala socialistă. Desigur, el nu relatează decît propria sa poveste. Își explică într-un mod oarecum confuz „Afacerea Wilhelm” și împrejurările demisiei. Pentru rivalul său, Helmut Schmidt, nu are decît cuvînte măgulitoare, pe sine însuși proiectîndu-se în adevărata lumină: hotărît încă din adolescență, sincer în evocarea erorilor personale, spontan fără a refuza recursul la gest în momentele în care „vorbele lipsesc” (trimitere clară la ingenuncherea în spațiul ghetoului varșovian, gest viu discutat la timpul său). De neclintit atît în legătură cu ceea ce dăorează patriei sale, cît și cu ceea ce aceasta dăorează Europei, Brandt ar fi dorit, pe tot parcursul vieții sale, să poată „împăca termenii Germania și pace”.

Document psihologic dar și istoric, în care confabulația lipsește cu desăvîrșire, „Memoriile” lui Willy Brandt presupun totuși un coeficient de incertitudine sporit de distanță în timp față de eveniment. Fatalmente marcate de subiectivism — doza nu contează! — paginile pretînd coroborări și verificări atente. Masiva lucrare a fostului cancelar confirmă o constatare mai veche, după care memorialistica are teritorii comune cu moralismul. Aici, puterea incisivă a notației de moravuri (extrem de atent ținută în granițele sugerării) sporește datorită sobrietății, ocilării — pe cît este omenește posibil — a comentariului. Uneori, aspectele incitante ale faptelor îi urmăresc pe naratorul dotat cu vervă și inteligență: traducerea franceză — realizată de către François — Michel Gathelier și Bella Chabot —, care stă la baza scurtelelor noastre notații, reușește să păstreze un specific germanic al sub-textului, în care rigoarea temporează bine tentațiile, inerente cumva, ale unei anumite „broderii” subiective. În fond valențele artistice — certe — ale acestor „Memorii” se grupează în jurul a doi poli — obiectivul și subiectivul.

Alexandru Spănu

Urmare din pag. a 13-a

La Bamberg, printre romanisti

Că orice iubitor de muzică, aflasem de multă vreme cite ceva despre „Bamberger Symphoniker”, faimoasa Orchestră Simfonică pe la pupitrul căreia s-au perindat cam toți marii dirijori contemporani ai lumii, evidentîndu-i și în acest chip valoarea intrinsecă. Despre Bamberg însă, „orașelul” (cum îi zic germanii) situat pe canalul „Rhein-Main-Donau”, numărînd mulți locuitori și avînd specifica atmosferă primitoare a majorității orașelor bavareze, nu știam pînă deunăzi nimic. Și iată că întimplarea a făcut să-l cunosc cu de-amănuntul pitoreștile străzi și case vechi de sute de ani, celebrul Dom ce datează de aproape un mileniu, numeroasele muzee care adăpostesc inestimabile comori de artă veche și modernă. Iar „întimplarea” aceasta i-o datorez profesorului Maxim Marin de la Universitatea din Bonn, care m-a invitat să particip cu o comunicare la cel de-al XXII-lea Congres al Romanistilor Germani, organizat în orașul de pe Main între 23 și 25 septembrie (adică în zilele cînd la noi acasă începea cea de a patra grozăvie cu față „minerească” și cu substrat mitocosit — pare-se — de către cei ce se iluzionează că vor mai putea înjgheba o nouă „Internațională” a întinericului). Cu studii făcute în prima tinerețe la Universitatea din Köln și de mulți ani titular al unor cursuri și seminarii de română-franceză-italiană la Universitatea din Bonn, profesorul Maxim Marin nu și-a uitat țara de obîrșie, fiind dintre cei mai perseverenți în a-i face cunoscute valorile culturale în Germania. Printre inițiativele de acest fel se numără, începînd din 1989, și organizarea unei „Secții de română” în cadrul bianualelor Congrese ale Romanistilor Germani.

La recent desfășuratul Congres de la Bamberg, dr. Maxim Marin a pus la cale din vreme și a condus lucrările celei de a XV-a „Secțiuni”, avînd ca temă generală de investigații și dezbateri „Literatura română sub dictatură”. Vreme de două zile, între douăzeci și treizeci de participanți (spre deosebire de trei-patru la alte Secții, ultraspecializate) au ascultat și au comentat cu animație — în una din sălile bătrînei „Otto-Friedrich Universität” — comunicări precum: „Manipularea unor

concepte literare și consecințele acestora în literatura română” de Eva Behring (Universitatea din Berlin), „Scriptorul — ca exilat” de Gerhard Damblermont (Universitatea din Mainz), „Interferențe literare București — Tel Aviv. Scriitorii evrei în literatura română începînd cu anul 1945” de Christoph Drogen (Universitatea din Bonn), „Mărturie literară asupra vieții în închisorile comuniste din România” de Maxim Marin (Universitatea din Bonn), „Auto-reflecție și sociabilitate. Textualismul românesc în anii '80” de Michèle Matusch (Universitatea din Berlin), „Demnitate literară și conformism sub dictatură” de George Munteanu (Universitatea din București). Ar mai fi trebuit să fie prezentate comunicările „De ce n-a existat o literatură clandestină în România” de Nicolae Manolescu (Universitatea din București) și „Citeva dileme ale unei viitoare istorii literare” de Mircea Zăciu (Universitatea din Cluj), care figurau în caietul-program al Congresului cu rezultatele corespunzătoare. Însă, din motive bine întemeiate, acești doi autori nu au putut participa la Congres.

După cum se observă, fie și numai din înșirarea titlurilor, comunicările au cuprins (și au înfățișat, adăugăm, cu obiectivitate științifică) o varietate de probleme de care actuala noastră critică și istorie literară se izbesc la tot pasul. Iar nu puține dintre ele vor constitui — vorba lui Mircea Zăciu — autentice „dileme” ale viitoarelor investigații ce ar viza completitudinea. În succintele observații de aici, însă,

e suficient să relevăm că, așa cum se întîmplă indeobște, nu puținele comunicări mai „descriptive”, ci acelea vîndînd o reală „punere în ecuație” a anumitor probleme au polarizat interesul și au stîrnit discuții fructuoase (uneori și pătimașe). Eva Behring, spre exemplu, a găsit cu cale să repună în dezbateră nu numai sempiterna problemă a „sincronismului” și „diferențierii”, care, de la Maiorescu pînă la Eugen Lovinescu, iar de aici pînă la Nicolae Manolescu (cel din Lecturi infidele) și la criticii „optzeciști”, a constituit un veritabil „spin” pentru o literatură pe care fluxurile și refluxurile istoriei din Europa de Est o îndepărtează nu o dată de progresul artistic general, impunîndu-le criticilor reprezentativi reacții în consecință. Observațiile de acest gen au fost apreciate în cadrul discuțiilor ca pertinente. Însă Eva Behring a insistat, adiacent, și asupra așa-numitului „protocronism”, de care s-a făcut multă vorbă în anii dictaturii ceaușiste, învinuindu-l pe Eminescu de a fi fost printre cei ce au ocazionat supralicitări hazardate. A trebuit ca Mariana Șora, subsemnatul, alții să-l atragă atenția că Eminescu însuși era împotriva oricăror exagerări „protocronice”, fie în materie de „naționalism” („în marginile adevărului” a subliniat poetul, adeseori, ca și Maiorescu), de politică „liberală” a vremii lui, de cîștiguri în ordinea artei literare. O radiografie de mare finețe, cu argumente ținînd de optica psihanalitică și arhetipală, a efectuat Maxim Marin în comunicarea sa, pornind de la jurnalul zilnic „La cachot de marionnettes” al Madeleinei Cancicov și de la romanul „L'évasion silencieuse” al Lenei Constante, — cărți în care fluidul psihic determinat de situații — limită și surprins cu o „modernitate” așezînd trăită, nu premeditată. Cît privește comunicarea prezentată de Michèle Matusch, — personal trăiam regretul de a nu-i fi avut pe „optzeciști” de față, să asculte pătrunzătoarele observații făcute în legătură cu scrisul lui Bedros Horasangian, Bogdan Ghiu, Mircea Cărtărescu (nu-i cunoștea — explicabil! — opera recentă, Levantul), Florin Iaru, Ioan Groșan, Mircea Nedelciu, St. Agopian, Cristian Teodorescu, Radu G. Teosu, Ion Bogdan Lefter, Ioan Buduca. În fine, comunicarea subsemnatului despre Demnitate literară și conformism sub dictatură, cu referiri de vreo zece feluri privind spectrul atitudinilor literare și civice în cauză, a suscitat multe solicitări de informație suplimentară, încuviințări pentru punerea corectă a problemei a-lunecoase a „colaboraționismului”, tonențiale adăugiri și disocieri din partea lui Alexandru Niculescu (Institutul de Filologia Romană — Udine).

George Munteanu

Moartea lupului

păscut. Pe cei rămași, pilpîirile focului îi descopereau cînd și cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un neant. Venea pînă la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei. Sub malul înalt, riul sclipea lin într-o bulboană, în care dintr-o dată și-a ogîndit globul luna în scădere, răsărită deasupra piscului Bourei”.

Într-un chip cu totul nou și cu deosebită pregnanță, se manifestă acum, la Sadoveanu, atitudinea față de moarte prin toposul vetrei. Pînă în 1952, privită mai ales ca loc de popas și de întîlnire a unui grup de regulă omogen, vatra ajunge să exprime o stare strict individuală. Este, cum se scrie într-unul din capitole, „vatra pe care-or spulbera-o vînturile și de care în puțină vreme pribegii nu-și vor mai aduce aminte”. În jurul ei, personajele își pierd identitatea, spre a da înfițiate romancierului, care, la rîndu-i, se pierde în propria-i legendă și în propriu-i basm. În Hanu Ancuței, grupul era distinct și limpede delimitat, în vreme ce romanul din 1952 îl estompează. Vatra strînge lîngă ea doar niște umbre, metafore sau comparații care difuzează contururile și dizolvă personajele în imensitatea înconjurătoare („pilpîirile focului îi descopereau cînd și cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un necunoscut”). Flăcările nu mai au claritatea de odinioară, se ivesc în împrejurări nelămurite, în zori („în geana de foc a răsăritului”), în amurg („o lucoare stînsă, trandafir”) sau „în mîhnirea singurătăților”. Sînt stăpînite de un „duh al timpurilor trecute”, nimicitor. Vatra este acum o trăire, o emblemă a unor rădăcini care au fost în sfîrșit domolite. De aceea, este o prezență ubicuă, căutată cu poftă a suferinței, căci reprezintă un paradis devastat, un „mormînt înflorit”.

Aproape fiecare capitol al romanului înglobează cite un popas la foc și mai toate asemenea popasuri sînt străbătute de pustiirea neființei, de vreme ce asupra-le plutesc „fire de mătasea morților”. Motivul simpozionului la vatră, care însoțește cîndva contopirea cu grupul, este subminat de mult mai puternic sentiment al extincției individuale. Vatra de la Zid Negru se află în apropierea mormîntului lui Nicoadă cel îmbălsămat. Se află aici ceva din ezoterismul lui Breb, dar mult mai mult din cultul narcisic pentru ins: vatra a ajuns, în sfîrșit, un loc de pelerinaj la propria imagine.

Prin însumarea unor motive caracteristice, prin ridicarea altora la un grad deosebit de expresivitate, Nicoadă Potcoavă se alătură șirului de capodopere sadoveniene.

ARNOLD DAGHANI

Arnold Daghani a iubit mult viața, dar viața l-a iubit prea puțin pe el. Pentru un artist (— scriitorul, spunea Giraudoux, scrie ca să fie tipărit —) răsplata strădaniilor sale și a zbuciumului său lăuntric nu poate fi decât faima — și de aceasta Arnold Daghani nu a avut parte.

Născut în 1909 într-un oraș care a simbolizat oarecând slava Moldovei și care în vremea aceea se afla cuprins în imperiul austriac, Daghani a studiat începând din 1926 la München, împărțându-se astfel din atmosfera unuia din principalele centre ale artei europene. Întors în 1930 la București, a găsit de lucru la o casă publicitară și a pictat pentru sine și un grup restrins de prieteni. S-a căsătorit în 1940 și a plecat cu soția la Cernăuți. De acolo a fost deportat în Ucraina în 1942 și apoi închis într-un ghetto. Perioada aceea n-a putut-o uita — a prea directului contact cu mizeria realității, neatenuat de nici o iluzie, nedescăușat de nici o culoare din silnicia cenușului —, amintirile amare au covârșit mereu un suflet altminteri senin.

Când l-am cunoscut, în anii '50, m-au fermecat privirea lui blândă, modestia, râva, sensibilitatea, patetismul artistului și ecumenismul unui evreu nehabotnic și neînclăștat în singularitatea neamului său. Picta vitralii pentru o bisericuță ortodoxă din cartierul unde locuia și-mi aduc bine aminte de un samaritan milostiv pictat în culori ferme și radiante ce reflectau deopotrivă bunătatea personajului evanghelic și capacitatea de dăruire a pictorului.

A plecat din țară în 1958, dornic de libertate, de puțința unei depline co-

Elemente pentru un portret

Cei care l-au cunoscut pe Arnold Daghani la București, cei cărora avea să le simtă lipsa în străinătate, jinduind după stimuli și contacte (așa cum avea să mărturisească pictorul în jurnalul său), sint și ei astăzi în număr tot mai mic. Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Alexandru Ciucurencu (cel care îl introdusese pe pictor în Uniunea Artiștilor Plastici fără ca el să fi avut vreodată o expoziție personală sau să fi participat la o expoziție colectivă), Nicu Steinhardt, au trecut și ei în neființă. După mulți ani de așteptări, în căutarea unui moment prielnic pentru a-l face cunoscut în țară, prietenii au plăcută surpriză să constate că la Muzeul Colecțiilor s-a deschis o expoziție Arnold Daghani. Expoziția este realizată prin donația doamnei Carola Grindea (sora soției artistului) și a domnului Miron Grindea.

În așteptarea unei posibile monografii, ar fi timpul ca persoanele apropiate artistului să aducă, în măsura în care dețin, date ce ar trebui știute, descoperite, în acest moment în care în Europa și în America numele Arnold Daghani cîștigă celebritate.

Pentru un început de portret Arnold Daghani, prin amabilitatea doamnei Daniela Miga, scriitoare și prietenă din anii de căutări, căutări din afara și din lăuntrul tradiției picturii românești, punem la dispoziția cititorilor o prezentare a artistului semnată de Nicu Steinhardt, martie 1988, scrisă la Rohia. Doamna Daniela Miga îi solicitase lui N. St. o prezentare a lui A.D. în vederea introducerii sale în viața artistică românească.

În ciuda „inhibițiilor” pricinuite de sănătatea subredă din ultima perioadă a vieții, N. St. ne lasă totuși o prezentare a celui care nu putea concepe să treacă o zi fără surprinderea și comunicarea unui aspect tainic al firii.

Redându-vă textul, încercăm să aducem puțină lumină și să refacem ceva din afecțiunea și distanța critică a celor în mijlocul cărora s-a format vibrația consistenței unui geniu — Arnold Daghani.

Ioana Călina Marcu

municării cu marele public, de slobod acces la informații, de glorie. A locuit un an în Israel, apoi, între 1961 și 1970 la Vence. De acolo s-a dus în Elveția, în orașelul Sankt Jonas, nu departe de

Zürich, unde a rămas până în 1977. A părăsit și popasul acesta și a trecut în Anglia, la Hove (comitatul Sussex), unde a murit în 1985.

Tribulațiile acestea denotă și dezvăluie nemulțumirea, neadaptarea, neastimpărul, o sete neîmplinită, un soi de „căutare” mundano-mistică a unui absolut. La Hove a lucrat mult, a expus nu mai puțin de cinci sute de lucrări în cadrul festivalului de la Brighton în 1984.

Că nu a găsit fericirea (oricât de ne-trufașă) ori notorietatea, rezultă din aceste atât de melancolice și de revelatoare rânduri din jurnalul său: „Am vrut să vin față în față cu viața europeană — dar, poate, viața în București mi-ar fi servit mai bine viitorul profesional. Eram bine cunoscut, aveam material cu care să lucrez și, probabil, cele mai bune lucrări ale mele au venit din conflictul cu regimul. Când am ajuns în lumea liberă, m-am găsit inconjurat fie de artiști amatori,

N. Steinhardt

Urmare din pag. a 16-a

FETIȚA DIN PEȘTERĂ

colo, o văzurăm pe Kamilla scâldându-se în apa lacului.

Când ne zări, scoase un geamăt și a-bia izbuti să se cațere pe mal. Akman se repezi spre ea blestemînd amarnic, dar se împiedică și căzu. Numai eu, cel mai sprinten fiind, am ajuns-o din urma și-am doborât-o la pămînt.

Păstorul o legă cu frînghia la mîini și la picioare, dar ea nu scoase nici un cuvînt. N-am auzit-o gemînd decît o singură dată, apoi stătu întinsă, urmărindu-l cu o privire indiferentă pe tăc-sau, care se apucase să-i numere păstorului banii promiși.

Am dus-o acasă cu o căruță și Akman nu i dezlegă fetei mîinile decît în preajma oșului. Era furios, o certa întruna, ba chiar a lovit-o, dar ea părea că nu-l aude și că nu poate nici să-i răspundă.

— Ce ai, ți-ai înghițit limba? răcnea Akman, apoi mi se adresa mie: — Întreab-o, de ce-a făcut treaba asta?

Murmuram ceva nedeslușit dar ea nu mă auzea și nu mă înțelegea nici pe mine.

Nu și-a înțeles-o după aceea nici pe măică-sa, nici pe învățătoare, nici pe colege. Nu făcea decît să urmărească cu o mereu aceeași privire indiferentă buzele celor care vorbeau în preajma ei.

Akman a dus-o la un medic cu faimă, iar acesta i-a spus că ea, Kamilla, și-a pierdut într-adevăr auzul și posibilitatea de a vorbi, de pe urma, pesemne, a unei spaiame puternice prin care a trecut aflindu-se în peșteră.

Numai eu știam cu adevărat ce se întimpla cu ea: îmi spusese într-una din zile că îi invidiază pe copiii surdo-muți, care nu-și pot auzi nici tatăl, nici mama și nu le pot răspunde la nici o întrebare.

Mi-am adus aminte de treaba asta dar am hotărît să tac din gură. Curînd după aceea, părinții au trimis-o pe Kamilla într-un alt oraș, la un cămin pentru copiii surdo-muți, și de atunci n-am mai știut despre ea nimic...

Mi-am aprins lanterna, am cercetat încă o dată cu privirea peștera în care mă aflam, pe urmă am virit din nou scrisoarea Kamillei în crăpătura stîncii de unde o scosesem.

Înfiorîndu-mă de frig, m-am gîndit: acum este iarnă și simțămintele copiilor sint intrucitva amorțite dar va veni primăvara, cînd omul renaște și cînd ești mult mai sensibil la tot ce este rău, și-atunci, prin poiana presărată cu maci, va alerga spre peșteră o altă fetiță. Și, cine știe, poate că a ceasta va fi chiar fetița mea...

moda, altfel

Paris, septembrie:

„Emigrație sau invazie?”

Interrand își pierde simpatizantii văzînd cu ochii, întrebarea lansată de Giscard pune degetul pe o rană a Franței, ideile comuniste ale președintelui au umplut țara de gîst

gust și murdărie, „la démocratie mène à la démocrassouille.” Pe Champs-Elysées treizeci de restaurante Pizza sint ținute de arabi, în Beaubourg, zece negri — negrișori, drogați în plină lumină, reazemă atelierul reconstituit al lui Brâncuși, închis pentru renovare un timp imprevizibil. În „espace Pompidou” se vind Sweets and Cookies de California, în Pigalle lenjeria de hamuri, danteluțe și ștrasuri este „sexy for the new girls”, Lagafe își bate joc artistic de toate națiile invadatoare și stoarce risete cumplite (și bani!) de la un public dornic să se simtă răzbnunat măcar pe scenă, Mac Donald cu snack-urile lui a umplut străzile și centrele comerciale cu miroas de sosuri picante, lingă vechea operă se înalță „brother informatica Los Angeles Store”, celebrele parfumuri francești se vind de Silver Moon, un

bistro se vrea Tex Ranch, altul Burger King. Rue de Rivoli e mai snobă, îi lasă totuși pe italieni să uluiască bieteile femeii cu ultimele creații pentru toamnă, expuse în vitrinele lor elegante, în care florile și fructele artificiale nu se deosebesc de cele naturale, nici bijuteriile de tînichia de cele de aur sadea. Johnny își serbează cei 48 de ani printr-un spectacol la Frejus, sperînd în americanii doldora de bani ce vin pe Coasta de Azur și plătesc 1000 de franci pe o noapte la hotelul nonagenarului român — Negresco. Clark Gable o mai sărută încă pe Vivien Leigh în celebra scenă, multiplicată cu ultimele mijloace tehnice în afișe uriașe ce tapetează pereții din stațiile de metrou și nici nu-i pasă de cei ce vor să-l detroneze, Adjany-Dejon. Printre zîndonități se comentea-

fie de izolare. Jinduiam după stimuli și contacte, dorință care devenea din ce în ce mai intensă din sentimentul că am renunțat la multe — și prea multe — pentru a veni în lumea liberă — și pentru ce?”

A dorit ca lucrările să-i rămînă în orașul său de adopțiune, Hove, dar atît Hove cît și Brighton i-au refuzat colecția din lipsă de loc în muzeu — eșec postum. I-a fost însă acceptată — sute de picturi, desene, colaje și sculpturi — de universitatea din Sussex, iar profesorul Norbert Lyndon, titularul catedrei de Istoria artelor și decanul Școlii de studii europene din Sussex nu s-a sfiit să scrie că îl consideră pe Daghani ca pe un artist de „substanțial talent”: „El face comentarii epigramatice asupra lumii care, pentru el, este o lume a persecuției. Multe sunt amare și sarcastice, iar forța și amărăciunea din lucrările lui Daghani ca și senzualismul multora dintre ele le fac a fi un remarcabil document artistic al secolului nostru.” Și încă: „Atunci cînd dorim să-i definim poziția mai îndeaproape trebuie să ne îndreptăm atenția către tradițiile populare românești și să observăm renașterea lor în lucrările sale, depășind secolele și credințele și stabilind o legătură între generațiile milenilor, în speranța lor comună și în rezistența lor față de forțele răului ale cărui nume și forme se schimbă, dar ale cărui puteri rămîn”. (Din „The university of Sussex Bulletin”, mai 1987).

Îi revine așadar unui critic străin meritul de a fi luat aminte la prezența și statornicia elementului național românesc în opera unui artist itinerant.

I s-a consacrat și un documentar la TV, în cadrul căruia comentatoarea a spus: „Cînd l-am întilnit prima dată n-a lipsit mult ca să simt că mă aflui în prezența unui geniu. Nu și-a dorit consacrarea pe calea banilor. N-a ținut să intre în legătură cu intermediari sau cu proprietari de galerii de artă. Îl indispucea voința lor de a cîștiga cit mai mult de pe urma unor artiști care de abia se aleg de pe urma vînzării lucrărilor lor cu sumele de care au nevoie ca să-și cumpere cîteva culori.”

Eram și eu departe de fericire în acei ani ai „obsedantului deceniu” cînd l-am cunoscut și-i vizitam cu plăcere improvisatul atelier. E mult de atunci și-mi amintesc fără claritate și precizie de multiplele-i lucrări: era un artist harnic, rodnic. Nu i-am uitat însă sinceritatea, cinstea, nesațul imaginativ și mîrînimia sufletească.

A recunoscut: nu a izbutit să-și afle echilibrul, stabilitatea, un rost statornic. Împrejurările i-au fost potrivnice, poate și lipsa puterii de perseverență. Nutrea o prea candidă încredere în iluzia că „altundeva” are să fie mai bine și orizontul mai larg deschis. Adevărul e că ne purtăm pe noi înșine de colo pînă colo și că drama se joacă pentru fiecare — în întregime și întotdeauna — în lăuntrul nostru.

A lăsat, totuși, o vastă operă a căreia constatăm că nu i-au lipsit admiratori, antumi și postumi. Englezii — ospitalieri din fire, calzi și străini de ironie condescendentă, ba și entuziaști, împotriva aparențelor, afini caracterului românesc înzestrat și el cu aceste însușiri, — îi vor fi indulcit anii din urmă. Nădăduiesc că a fost spre întărirea și mîngierea sufletului său nițel anxios, îndrăgostit de viață, neștuit de superstiții, însetat de perfecțiune, de cuminecare cu ceilalți, de slujirea artei cu orice preț.

N. Steinhardt

ză situația nefericită a Croației, năstrușnicia și bogata lume „de idei” a vitejilor noștri mineri și cu un pătărel de pernod se trage concluzia despre situația din România — „Selon la valeur, c'est incroyable”. Și mulți, glumesc că minerii sint un fel de incro-yabili de pe vremea Directoratului francez, tineri cu ținută vestimentară excentrică și cu vorbirea afectată.

Totuși, la Paris, septembrie e frumos și invadatorii se plimbă cu zîmbete mulțumite, că în sfîrșit au văzut Parisul...

Corina Cristea

TIMUR POULATOV

FETIȚA DIN PEȘTERĂ

În noaptea din ajunul Crăciunului, într-o odaie neincălzită, se stinse încet din viață bătrîna Ester.

Doar cîțiva dintre vecini au remarcat această tristă întimplare. Eu însă eram din cale afară de tulburat, intrucît la înmormîntarea Esterei veni, dintr-o altă localitate, și Kamilla, fata ei.

Pitîndu-mă în ziua aceea pe după împrejmuirea cimitirului, o urmăream cum sta aplecată deasupra proaspetei movile de pămînt. Ajunsă acum la treizeci de ani, rămăsese tot atît de frumoasă, doar că se mai îngrășase nițel, și toată înfățișarea ei arăta ca a unui om cald și mulțumit de viață.

Cînd cei doi sau trei bătrîni care conduseseră coșciugul plecară într-ale lor, Kamilla îl chemă la ea pe paznicul cimitirului și, întinzîndu-i cîteva bancnote, îi spuse:

— Te-aș ruga să ai grijă de mormîntul ăsta al mamei mele. Eu va trebui să plec din oraș.

Paznicul se grăbi să dea din cap și promise chiar că va comanda o lespede la unul dintre cei mai iscusiți meșteri de prin partea locului. Apoi întrebă:

— Porunciți să se dăltuiască pe lespede și chipul răposatei?

— Da, neapărat, încuviință Kamilla. În timpul vieții, ea a fost o adevărată martiră și merită să fie privită ca o sfîntă.

Auzind aceste vorbe, paznicul nu se știe din ce pricină, schiță un zîmbet strîmb, apoi făcu o plecăciune și se depărtă.

Kamilla era gata să părăsească cimitirul, cînd m-am repezit la ea din ascunzișul meu și, de emoție, i-am strîns atît de tare brațul, încît ea a gemut.

— Așadar, nu ești surdo-mută?!

am exclamat, deși întrebarea mi-a fost prostescă și cu totul nelalocul ei.

Spre mirarea mea, Kamilla mă recunoscu îndată și, revenindu-și din ulială, mă întrebă cu un glas nițel obosit:

— Ce-l cu dumneata aici? Și de ce te ascunzi?

— Ai de gînd să pleci din oraș?

— Da, peste două ore. Poate mă ajuți să gădesc o mașină de ocazie.

Ieșirăm în tăcere la șosea. Eram bucuroși că cea de lingă mine nu mă întreabă nimic despre viața mea actuală. Eu, în schimb, curios din fire cum sînt, tot căutam un prilej ca să intru în vorbă cu ea. Timpul și locul însă nu erau prielnice: pe lingă noi treceau întruna mașini — nu se oprea însă nici una din ele — și începuse să ningă cu fulgi mari.

Înfrîngîndu-mi la un moment dat sfîiala, am întrebat-o:

— Îți mai aduci aminte, cum ai stat ascunsă în peșteră? și cum te-am prins, ca să te dau după aceea pe mina tatălui dumitale? Știi că te-am înfuriat pe mine cumplit... Iată că am găsit acum prilejul să-ți cer iertare... Îi vorbeam încercînd să par nepăsător și să-mi ascund adevăratele simțăminte.

— Caraghiosule, rise ea. Fii pe pace. Te-am iertat de mult. Să știi însă că pozna mea copilărească mi-a pricinuit după aceea multe suferințe: am fost despărțită de familie și nu i-am văzut de-atunci nici pe tata, nici pe mama... Dar toate au trecut și acum sînt fericită cu soțul și copiii mei. La ei mă și grăbesc să ajung acum...

Kamilla opri în cele din urmă un taxi, îmi făcu semn cu mina și ne despărțirăm. De astă dată, cred că pentru totdeauna.

Nu știam încotro s-o apuc. Sufletul îmi era amar și pustiu. Și oare nu din această cauză m-a cuprins dorința să

ajung din nou la peștera aceea din afara orașului?

Fără să țin seamă de ninsoare și de vremea friguroasă, m-am strecurat prin ulicioare întunecoase, ferindu-mă de oameni, spre marginea orașului, iar de acolo, pe o cărare îngustă, care șerpuia printre stînci, pînă la peșteră.

Incredințat că nu mă urmărește nimeni am intrat în hrubă, luminîndu-mi drumul cu o lanternă.

Micul lac aflat chiar în mijlocul peșterii înălța spre mine aburi calzi. Aplecîndu-mă peste apa lui m-am spălat pe obraz, apoi am început să urc spre platforma de sus, unde veneam deseori să petrec cîteva ceasuri de unul singur.

De astă toamnă însă nu mai fusesem pe aici și în acest răstimp aburii ce urcau mereu dinspre oglinda lacului au împodobit tavanul peșterii cu stranii desene de gheață și chiciură, iar pe malul apei urmele caprelor au devenit parcă și mai numeroase.

Stînd o vreme să mă liniștesc, am scos dintr-o crăpătură a stîncii acea scrisoare, pe care, cu mulți ani în urmă, Kamilla o lăsase aici pentru mine.

„Știi că ești cam fricos, dar să nu ai teamă în tine, îmi așternuse ea cele cîteva rînduri cu scrisul său de copil. Dacă vrei, vino cu mine, să locuim amîndoi în peșteră. Acolo ne vom simți liberi, acolo nu va exista minciună, nici nu vor fi oameni cruzi și răi. Să nu te temi că vei flămînzii: caprele și oile îmi vor aduce brînză iar un hultan, pîne într-un săculeț agățat de git... Îi vom aduna acolo pe toți copiii năpăstuși. Vîno, știu că și tu o duci greu.“

Recitînd scrisoarea micuței Kamilla, am simțit așa cum mi se întimpla de fiecare dată, o adîncă împăcare. Am stîns lanterna, și-atunci, prin bezna care mă împresura, mi s-a arătat din nou fetița de odinioară.

— Bine-ai venit, i-am spus...

... În trecut, locuisem cu ea pe aceeași uliță și ne duceam la aceeași școală doar că ea învăța la clasa de fete iar eu la clasa de băieți. Kamilla era liniștită și visătoare, cu totul altfel decît mine — un ștregar și un neastîmpărat — și tocmai această deosebire dintre firile noastre făcea să nu ne plictisim niciodată unul de altul.

După orele de școală, nu ne îndreptam spre casele noastre, ci o porneam pe niște străduțe nesfîrșite, veșnic colbuite și bătute de arșiță, eu încercînd în fel și chip s-o distrez pe ea, cea mereu tristă.

Îi arătam tot felul de scamatorii, spunîndu-i, bunăoară, c-aș putea să înghit chiar și un crelon: ar fi, chipurile, un fleac pentru mine. Mă înecam cu creionul dar răbdam și-o tot țineam așa, pînă cînd fetei i se făcea milă și mi-l lua din mină.

Într-o zi m-a întrebat dacă n-aș putea să-i arunc casa în aer, turnînd peste ea niște untură de pește. Cruzimea ei avu darul să mă uimească.

Pe atunci Kamilla se îmbolnăvea deseori și un doctor îi recomandase să

bea untura de pește. Se vede însă ca i se făcuse lehamite de ea, astfel că, foarte curînd, mi-a adus într-adevăr sticla, ca să dăm amîndoi foc casei.

Am adunat la subsol o grămadă de frunze și hirtii. Kamilla privea cu o atenție încordată la ceea ce făceam, dar untura de pește nu făcu decît să umple subsolul cu un fum acru, și, fiind gata să ne sufocăm, am tulit-o afară. Plictisiți, neștiind ce să mai facem, am hotărît să ne ducem la cinema.

În filmul pe care l-am văzut era vorba despre o familie de oameni cumsecade a căror fetiță visa să aibă un cățeluș. Tînjea de-a dreptul să aibă unul, lucru care, în cele din urmă, a făcut-o să cadă la pat. Neștiind ce să mai facă, spre a o pune pe picioare, părinții i-au cumpărat cățelușul mult visat. Chiar în dimineața următoare cățelul a ieșit, hămăind, pe sub patul fetei, și ea, fericită, s-a înzdrăvenit cit ai clipi din ochi.

În film a mai fost vorba și despre altceva în legătură cu această familie și, în general, cu viața oamenilor maturi, dar nu-mi mai amintesc despre ce anume, țin minte doar ceea ce mi-a spus într-un tîrziu ea, Kamilla:

— Istoriile astea despre părinți sînt niște baliverne. Nu cred nimic...

— Ba eu zic că sînt baliverne cele ce mi-ai povestit tu despre tine, zăpăcito, am încercat s-o contrazic, dar ea s-a cufundat în muțenie, pentru că nu-i plăcea să repete ceea ce a mai spus cîndva.

Deși nu eram de acord cu ea, am început totuși să mă duc deseori cu gîndul la cuvintele ei, despre oamenii maturi. Aflîndu-mă într-o zi în clasă, unde, frămîntat și neliniștit, mă tot suceam, ca un titirez, în bancă, am aruncat o privire pe fereastră și-am zărit-o pe Kamilla stînd afară, în curte.

Se sprijinea de ulucile gardului și mi s-a părut că plînge.

I-am cerut voie învățătorului să ies din clasă, dar el m-a refuzat și-atunci, neizbutînd să mă stăpinesc, mi-am înhățat geanta și-am zbughit-o afară. Într-adevăr, Kamilla plîngea. Am întrebat-o ce-a pățit, dar ea a tăcut cu încăpăținare, apoi s-a răsucit brusc în călcii și-a plecat.

Trei zile încheiate n-a mai dat pe la școală, iar eu m-am învățat întruna pe lingă casa ei și, cu toate că în acest răstimp n-am zărit-o deloc, am izbutit să aflu multe lucruri despre familia ei.

Tatăl Kamillei, contabilul Akman se întîlnea de multă vreme cu învățătoarea fiicei lui, lucru pe care îl știa toată școala, afară de mine. Învățătoarea, văduva Omelia, făcea totul ca să-l despartă pe Akman de familie, dar el, nu se știe din ce cauză, nu se prea grăbea s-o facă. Cînd o aducea însă pe Omelia acasă la el, le dădea de fiecare dată afară pe tușa Ester și pe Kamilla, încît ele erau nevoite să petreacă noaptea pe la vecini sau la gară.

Innebunită de alitea umilințe, tușa Ester își vărsa focul pe Kamilla, ceea

ce însemna că alît mama cit și tatăl fetei n-o făceau decît să suferă.

Vecinele o sfătuiu pe tușa Ester să-l lase pe Akman, dar femeia pesemne că se temea de singurătate și era gata să îndure orice, numai ca să nu-și piardă bărbatul.

Omelia, această dascăliță cu chip împietrit, totdeauna nemulțumită de cîte ceva, o ura pe Kamilla și pentru orice greșeală, cit de neînsemnată, a fetei, căuta întruna s-o umilească în fața întregii clase, pînă cînd, într-o bună zi, Kamilla a dispărut: după orele de școală nu s-a mai întors acasă...

În primăvara aceea, iarba dimprejurul casei ei crescuse năvalnic. Stam culcat acolo și mă gîndeam în ce fel aș putea să-mi ajut prietena. Gîndurile mi-au fost întrerupte fără veste de răcnetele lui Akman. Venind în goană la mine, omul mă apucă de ureche și ținu morțiș să-i spun unde i se află fata.

M-am jurat că nu știu, în cele din urmă mă crezu, dar pretinse să mă duc împreună cu el în căutarea fiică-si. Începurăm prin a cotrobăi prin pădurile și subsolurile caselor de dimprejur, Kamilla însă — așa cum avea să se dovedească mai tîrziu — se afla pe atunci departe de casa ei: se ascunsese chiar în peștera asta.

Primăvara și vara aici își făcea sălaș un păstor bătrîn. Chiar în ziua cînd Kamilla hotărî să rămînă în peșteră, păstorul își aduse acolo turma de prin locurile unde iernase cu ea.

Ducînd un braț de fin din care să-și facă culcușul, păstorul trecu pragul peșterii. Kamilla, zărînd un necunoscut, urcă îngrozită pe platforma de sub bolta hrubei.

Păstorul nu-i adresă nici o vorbă, ba dimpotrivă, ieși din peșteră ca să n-o sperie. Își zise că, plictisindu-se pînă la urmă să stea singură, fata va coborî ea însăși de sus și îl va ajuta la păscutul caprelor.

Cu spaimă în suflet, Kamilla îl așteptă toată ziua să revină în peșteră, dar bătrînul plecase cu turma departe, într-o poiană din pădure.

Spre seară, păstorul își aduse aminte de fetița din peșteră și, gîndind să-i facă o bucurie, legă de gîtul unei capre un săculeț cu niște brînză de oi, după care trimise capra spre peșteră.

Kamilla nu mai știu ce să creadă zărînd acest oaspete atît de neobișnuit. Ca să se liniștească, născoci o poveste cu un spiriduș bun, care i-ar fi dăruit boțul acela de brînză și, în cele din urmă, adormi.

A doua zi de dimineață se scaldă în apa lacului, se pieptănă și stătu să-l aștepte chiar pe spiridușul cu pricina, dar la intrarea în peșteră se auzi din nou behăitul caprei, apoi împreună cu ea, pătrunseră în hrubă doi iezi aducînd fetei dejunul.

În aceeași zi Kamilla se apucă să le scrie prietenelor sale, chemîndu-le să locuiască și ele, libere, în peșteră. Pu-se pe rînd toate aceste scrisori în săculețul agățat la gîtul caprei și îi rugă pe toți cei ce aveau a le găsi acolo să le trimită destinatarilor.

Bătrînul păstor, în lungile lui ceasuri de singurătate le citi pe toate, la lumina felinarului și plînsese molcom, mușcîndu-si firele din barbă.

Scrisoarea adresată mie, Kamilla, nu știu de ce, n-a mai apucat să mi-o trimită. Am găsit-o după multă vreme în crăpătura unei stînci. E cea pe care o tineam acum în mină.

Trecu o săptămînă și căutările n-o duseră, pe mine și pe Akman, chiar la cea peșteră unde se aciuse păstorul cel bătrîn.

Lui Akman îi făcea plăcere să fie compătimit, de aceea povestea cu de-amănuntul fiecărui întîlnit în cale pătania lui. Arătînd spre mine spunea:

— Ticălosul ăsta e prieten cu ea! și-mi mai trăgea o palmă.

Nici n-apucaram să dăm bineto păstorului că Akman îi și zise, arătîndu-și barba țepoasă:

— Uită-te și dumneata în ce hal arăt. Parcă aș fi un vagabond, un smîntit. Și toate astea pentru că unica mea fiică a fugit de-acasă. Spuse în incheiere că celui care îl va ajuta s-o găsească este gata să-i ofere oricît de mulți bani.

— Cam cîți? se învioră păstorul.

Nu-mi mai amintesc ce sumă a spus Akman, știu doar că păstorul stăruia să primească mai mult. Se tîrguiră astfel pînă seara tîrziu și, în cele din urmă, bătură palma.

Păstorul luă cu el o frînghie, ne duse pînă la peșteră și, cînd intrarăm a-

Prezentare și traducere de Vadim Galche

Continuare în pag. a 15-a